

JOGI FÓRUM PUBLIKÁCIÓ

Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Jog- és Államtudományi Kar
Jogbölcseleti Tanszék

Törvénybe zárt identitás, avagy a jogászi éthosz
(diplomamunka)

Konzulens: Dr. H. Szilágy István, egyetemi docens
Készítette: Demeter Gellért Zsolt

Budapest, 2007

Tartalomjegyzék

Bevezetés	
A jog a jó és méltányos művészete - lus est ars boni et aequi.....	
Az éthosZRól, mint fogalomról	
A jogász éthosZRól.....	
A jogász éthosZRól	
Életpálya választása.....	
Létezik-e egy sajátos jogász világnézet?.....	
Létezik-e egy sajátos jogász gondolkodás?.....	
Jogtörténet szerepe a jogász gondolkodásban.....	
A jogászságról az éthosz tükrében	
Az ügyvédek az éthosz tükrében.....	
A közjegyzők az éthosz tükrében.....	
Az orvosi és a jogász éthosz kapcsolatáról	
Jog és erkölcs kapcsolatáról	
A jogban lévő erkölcsi normákról.....	
Az etika szerepéről.....	
Az etikai kódexekről.....	
Az esküről.....	
Lelkiismeretesség.....	
A jogász éthosz gyakorlása során felmerülő értékkonfliktusról.....	
Függetlenség.....	
Az ideális jogász jellemző tulajdonságai	
Szakmai felkészültség szerepe a jogász életében.....	
Szavahihetőség és titoktartás szerepe a jogász életében.....	
Szociális érzék és empátia szerepe a jogász életében.....	
Pontosság és gyorsaság szerepe a jogász életében.....	
Határozott fellépés és jó retorikai készség szerepe a jogász életében.....	
Az igazságosság és a méltányosság szerepe a jogász életében.....	
A jogászság expanziójáról	
A jogászság társadalmi megítéléséről	
A jogász és az állami követelmények kapcsolatáról	
A törvénybe zárt éthoszról	
Záró gondolatok	
Hivatkozott irodalom	
Hivatkozott jogszabályok	
Web-bibliográfia	
Felhasznált irodalom	

Bevezetés

Szakkolozati témám kiválasztásánál elsődleges szerepet játszott az, hogy a tételes ismeretek elsajátítása mellett, olyan tudásra is szert tegyek, amire az egyetem aligha taníthatott, taníthat meg. Így esett választásom jövendő hivatásom, a jogász pálya etikai követelményeinek vizsgálatára. Hiszen a jogász munka nem csupán az értelem, intellektus, hanem a jellem, karakter szférájába tartozó követelményeket is támaszt művelőivel szemben. Nem csupán megtanulható ismeretekre, gyakorlatban elsajátítható rutinra épül, hanem legszorosabban összefügg az ember személyiségének olyan összetevőivel, amelynek összességét, az erkölcsi értékítéletet is magában foglaló, jogász éthosz fogalmával fejezhet ki.¹ Ennek az éthosz fogalomnak a vizsgálatára szentelem dolgozatom, hozzájárulva elmém és egyben személyiségem, meg merem kockáztatni, lelkem csiszolásához is.

Végzős joghallgatóként, évfolyamtársaimmal gyakran szóba kerül beszélgetéseink során kinek-kinek szakkolozata és annak témája, miután kifejtem témámat és gondolataimat a jogász

¹ Péteri Zoltán - Bevezetés a jogfogalmakba, előadások, Szent István Társulat, Budapest, 2002. 13. o. (továbbiakban: Péteri Zoltán - Bevezetés a jogfogalmakba...)

éthosról, a válasz legtöbb esetben a következő: ez szép, de nem így van. Sajnos ezt sem cáfolni, sem alátámasztani nem tudtam, ezért jutottam arra a következtetésre, hogy kérdőív segítségével feltárom azt, hogy hogyan látják az éthoszt a szakma gyakorlói. Ezen elhatározásomat megerősítette Horváth Barna jogtudós is: „a jogot konkrétan szemlélni azt is jelenti, hogy azoknak az embereknek a sajátos lelkiségén keresztül szemlélni, akiket foglalkoztat.”²

A kérdőívnek köszönhetően dolgozatom a szociológiai jogelmélet terrénumába tartozik, tehát valahol az empirikus kutatás és a hagyományos, bölcseleti indíttatású jogelmélet között fekszik.³ A jogszociológia a jogi jelenségeket jórészt szociológiai fogalomrendszerrel közelíti meg, elméleti összefüggései pedig elsősorban a jogelmülethez kapcsolódnak.⁴ E jogelmület magába foglalja a legkülönbözőbb tudományokat, amelyek célja a jog általánosságának vizsgálata. Előrevetítem, hogy dolgozatomban ebből kifolyólag több szemléletmód, megközelítés keveredik: az értékelő-ideális (jó-e az, ami van, mi lenne a legjobb, milyennek kellene lennie), a leíró-struktúrális (milyen az, ami van), és a kauzális-magyarázó megközelítés (miért van az, ami van, hogyan jött létre). E szemléletmódok keveredése néhol zavarossá teheti a gondolatmenetet, de a témám bemutatásának teljessége mégis megkövetelte tőlem e különböző megközelítéseket.

Jogászai éthosról szóló felmérés nem vált ismertté mindezidáig Magyarországon, a magyar jogászságról is csak korlátozott számban található szociológiai szemléletű kutatásokat. Összesen hat, különböző témájú, szociológiai felmérést találtam a magyar jogászságról, az első egy klasszikus szociológiai rétegződésvizsgálat volt, amelyet az ELTE BTK Szociológiai Tanszékének munkatársai végeztek 1973-ban. E felmérés a standard szociológiai dimenziók (foglalkozás, kultúra, jövedelmi és lakásviszonyok, mobilitás, immobilitás) mentén vizsgálódott, s így természetesen következtetéseiben is a jogászság nominális mérési szintű leírására koncentrált.⁵ Időben egy nagy ugrást követően 1996 decemberében, Feith Helga és Badó Attila, Szegeden, a József Attila Tudományegyetem Állam-és Jogtudományi Karán végzett egy kérdőíves felmérést a joghallgatók körében, aminek célja a magyar joghallgatók motivációs vizsgálata volt, különösen a hallgatók attitűdjeit, pályaválasztási motivációit vizsgálták.⁶ A következő kutatás ugyancsak 1996-ban készült, Török Helga szociológus végezte, aki elsősorban a gazdasági joggal foglalkozó ügyvédek társadalmi megítélését vette vizsgálatának tárgyává a Csongrád megyei gazdasági vezetők körében.⁷ 1998-ban Tóti Andrea joghallgató is készített egy empirikus kutatást szakdolgozatához, melyben a Komárom-Esztergom megyei jogászság körében a mobilitást vette górcső alá, akár az 1973-as tanulmány.⁸ Utasi Ágnes 1998-ban készített egy komplexebb szociológiai felmérést az ügyvédek körében, amely az ügyvédek származásáról, mobilitásáról, anyagi, gazdasági körülményeiről, művelődési aktivitásaik

2 Horváth Barna - A jogszociológia útja, Különlenyomat a 'Társadalomtudomány' 1941. évi I. számából, Stephaneum nyomda, Budapest, 1941, ^{6. o.} (továbbiakban: Horváth Barna - A jogszociológia útja)

3 H. Szilágyi István, Cserne Péter - Társadalmi-jogi kutatások, előadások a jogi antropológia és a jogszociológia köréből, Szent István Társulat, Budapest, 2005, ^{14. o.} (továbbiakban: H. Szilágyi István, Cserne Péter - Társadalmi-jogi kutatások...)

4 Szilágyi Péter - A jogszociológia alapjai - és további problémái, Gazdaság- és Jogtudomány, MTA IX. Osztályának Közleményei XIII. (1979), Akadémiai Kiadó, Budapest, 1979, ^{470. o.}

5 Angelusz Róbert, Balogh Zoltán, Körmendy Mária, Léderer Pál, Székely Mária - A jogászság társadalmi helyzete és szakmai életútja (kutatási beszámoló), szerkesztette Léderer Pál, kiadja az Oktatási Minisztérium Marxizmus-Leninizmus Oktatási Főosztálya, Budapest, 1977 (továbbiakban: Angelusz Róbert, Balogh Zoltán, Körmendy Mária, Léderer Pál, Székely Mária - A jogászság társadalmi helyzete és szakmai életútja)

6 Feith Helga - Badó Attila - Magyar joghallgatók motivációs vizsgálata, Jogelméleti szemle 4. szám, 2000, http://jesz.ajk.elte.hu/2000_4.html, 2007.02.19 (továbbiakban: Feith Helga - Badó Attila - Magyar joghallgatók... [www.jesz.ajk.elte.hu](http://jesz.ajk.elte.hu))

7 Dr. Török Helga, Dr. Badó Attila - Ügyvédkép a Csongrád megyei gazdasági vezetők körében, Bírák Lapja, a Magyar Bírói Egyesület folyóirata, kiadja a Magyar Bírói Egyesület, VII. évf. 1.-2.szám, 1997 (továbbiakban: Török Helga, Badó Attila - Ügyvédkép), a kutatásról még olvasható a Badó Attila - Loss Sándor - H. Szilágyi István - Zombor Ferenc, a Bevezetés jogszociológiába, Bíbor Kiadó, Miskolc 1997. című könyvben is.

8 Tóti Andrea - Mobilitás vizsgálat a Komárom-Esztergom megyei jogászság körében, Jogelméleti szemle, 4. szám, 2000, http://jesz.ajk.elte.hu/2000_4.html, 2007.02.21.

jellemzőiről és az etnikai gyökerek életvitelre gyakorolt hatásairól szolt.⁹ Az utolsó felmérés 2000-ben készült Arató Kinga által, akinek kérdőíve a jogászság társadalmi megítéléséről kutakodott.¹⁰ Mindegyik felmérésre jellemző, hogy egyik sem tér ki a jogászok hivatástudatának vizsgálatára, erkölcsi és etikai követelményeire, valamint egyik sem tesz említést a közjegyzői hivatásról.

Előzmény hiányában kutatásomhoz saját szerkesztésű kérdőívet készítettem, amely a jogászi hivatással kapcsolatos kérdéseket tartalmazott az ügyvédek és a közjegyzők számára. Joggal tehető fel a kérdés, hogy miért nem vizsgáltam más jogi pályákat is, miért éppen a két klasszikus szabadfoglalkozású jogi pályát választottam? A válasz meglehetősen profán, diák lévén nem állt módomban a kérdőívek papírformában való kinyomtatása, és elpostázása nagyobb mennyiségben, ezért fordultam az elektronikus világhoz, szerkesztve egy honlapot, amire felkerültek a kérdőívek. Időközben az is kiderült számomra, hogy a közjegyzők és az ügyvédek e-mail címei a legkönnyebben megszerezhetőek az internetes keresők által, minden adatvédelmi nehézség nélkül.¹¹ Az ügyvédek felét az Országos Ügyvédi Kamara jóvoltából a vidéki kamarákon keresztül értem el, a fővárosi ügyvédek pedig, akár a közjegyzőket, az interneten való böngészés alapján elektronikus címekre rátalálva, e-mailen keresztül kértem fel kérdőívem kitöltésére, valamint a Jogi Fórum szerkesztőjének jóvoltából a kérdőív 2007. január 24-30. között a Fórumon keresztül is rendelkezésre állt. A reprezentativitás több szempontból is kétséges, az egyik ok, amiért fenntartással kell kezelni az adatokat az az, hogy a kérdőívet kitöltők, célzatos tudatos kiválasztása, azon kívül, hogy csak végzett jogászok - ügyvédek és közjegyzők - töltsék ki, nem történt meg, a másik ok az, hogy csak az internetes elérhetőséggel rendelkezők fértek hozzá a kérdőívhez, ami az ügyvédek nagy számának kirekesztését jelentette, amely kirekesztés némi korosztálybeli torzulást is okozott.¹²

A "jogászság", mint társadalmi csoport alatt jelen kutatásban tehát a jogászságnak csak egy meghatározott hányadáról, az ügyvédi és közjegyzői jogászi tevékenységet folytatókról teszek kijelentéseket. A kérdőívben többfajta kérdéstípus (igen-nem, több variációs, kifejtős) szerepelt, ezek megoszlása: 28 zárt, 6 félig zárt, valamint 6 nyitott kérdés. A két felmérés kérdései, tekintettel a kutatás céljára, többé-kevésbé megegyeztek.¹³ Kérdőívem kitöltésében 160 jogász vett részt, 137 ügyvéd és 23 közjegyző. A kérdőívet kitöltők kora, neme eltérő volt, a válaszadás önkéntesen, név nélkül, szívességből történt. A kérdőívet 2006. december második felétől 2007. január végéig lehetett kitölteni.

A közjegyzői kérdőívet, tekintettel arra, hogy 23-an töltötték ki, csak nagy hibaszázalékkal tudtam volna elemezni, ezért a téves következtetések elkerülése végett nem vizsgáltam meg változók alapján, és ezen okok miatt úgyszintén nem vettem össze az ügyvédek kérdőívével sem. Bár táblázataimban feltüntettem a közjegyzők válaszait az ügyvédek válaszai mellett, amiből világosan megmutatkozik, hogy nincs szignifikáns eltérés jogászi éthosról való gondolkodás terén a két hivatás gyakorlói között, a fent említett okok miatt mégsem bocsátkoztam annak mélyebb vizsgálatába.

Az ügyvédi kérdőívet kitöltött személyeket két változó alapján osztályoztam, annak érdekében, hogy az eredmények összehasonlító elemzésével, minél teljesebb képet kapjak a

9 Az ügyvédek hivatásrendje - szerk. Utasi Ágnes, Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest, 1999 (továbbiakban: Utasi Ágnes - Az ügyvédek hivatásrendje)

10 Arató Kinga - Sztereotípiák a jogászokról,, Belügyi szemle, a Belügyminisztérium szakmai, tudományos folyóirata, 9. szám, 2000. (továbbiakban: Arató Kinga - Sztereotípiák...)

11 Ügyvédi Névjegyzék és Jogi Portál honlapja, <http://www.ugyved.hu>, <http://www.jogiforum.hu>, 2006.12.10.

12 Lásd a 14-es lábjegyzetet.

13 A kérdőíves módszert a makroszociológiából kölcsönöztem.

jogászok éthoszaról. Ennek megfelelően a hivatásban eltöltött évek száma szerint (0-5 év, 5-10 év, 10-20 év, több mint 20 éve)¹⁴, valamint a praxisok jogági megosztása alapján (polgári jog, büntetőjog, közjog, minden jogág) vizsgáltam meg a többi kérdést. Elsősorban azokban az esetekben emelem ki e két szempontot, ha vizsgálatuk során valami érdekesség mutatkozna.

Mielőtt belebocsátkoznék kérdőívem érdemi és részletes elemzésébe, letisztázom azokat a kiindulási pontokat, fogalmakat, amikkel a következőkben operálni fogok. Így kerül elemzésre, a jogászi éthosz szerinti jog jelentése, szemlélete, magának az éthosznak és a hivatásnak a fogalma, a jogászi világnézet és gondolkodás, továbbá az éthosz és a jogászság kapcsolatának a bemutatása.

***A jog a jó és méltányos művészete - lus est ars boni et aequi*¹⁵**

Ha úgy kezdeném, hogy nehéz a jogról meghatározást adni, mert ahány jogtudós, annyi jogdefiníció létezik, akkor megkerülném a meghatározás nehézségét, és könnyen a relativizmus vádját vonhatnám magamra, amelynek „fedőnévül” napjainkban a világnézeti semlegesség szolgál, márpedig dolgozatom szellemétől mi sem áll távolabb.¹⁶

A jog szónak több jelentése van, meghatározható a jog mint norma, mint társadalmi tény, mint pszichikai tény, mint érték, mint komplex jelenség. A több jelentés helyett pontosabb, ha több egymásra rakódó jelentésrétegről beszélünk, azt is mondhatjuk, hogy a „jog” szó szinte kínálja magát arra, hogy szimbólumként használjuk.¹⁷ Leegyszerűsítve a jog sokrétűségét, két elmélet alapján beszélhetünk a jogról, pozitív jogi és természetjogi oldalról. A pozitivista a jog embertől, tértől és időtől függő, változó jellegét hangsúlyozza¹⁸, a természetjogász ezzel szemben egy térben és időben abszolút jellegű, örökérvényű és igazságos jogot igényel.¹⁹ Ezen két megközelítés, szemlélet rövid bemutatása, és az éthosz követelményének (erkölcsi értékek mindenkor szem előtt tartása) ismertetése után, meggyőződésem, hogy a pozitív jog fölött álló és erkölcsileg kötelező örök jognak az elismerését követeli meg a jogászi éthosz, azaz egyfajta természetjogias felfogást igényel. Tudniillik ha az emberalkotta jogok (pozitív jog) előtt és felett, nincsen semmiféle egyéb jogi vagy erkölcsi norma, akkor a jogalkotó politikai szándékától függően, viszonylag könnyen kerülhet olyan helyzetbe a jog, hogy szabályaiból eltűnnek az általános emberi értékvonatkozások, s embertelen célok vagy akár elfogadható célok embertelen eszközévé válik.²⁰

A jogászi éthosz által sugallt természetjogi felfogás, a mai jogrendszerben abban az elképzelésben nyilvánul meg, hogy a természetjogi elvek a pozitív jogban válnak valósággá, valamint abban, hogy az egyedi bírói aktusok során ezek az elvek, mint az „igazság érvényesítése iránti kötelezettség” részei kerülnek - akár a jogalkotásban is - alkalmazásra.²¹ Tévedés ne essék, a gyakorló jogász csak pozitivista lehet, csak a tételes jog talaján állhat érvelése, amennyiben az

14 A 0-5 év közöttiek 32-en, 5-10 év közöttiek 34-en, 10-20 év közöttiek 34-en, több mint 20 éve ügyvédi pályán lévők közül 39-en töltötték ki a kérdőívet. A közjegyzők körében más a helyzet, a 0-5 év közöttiek 2-en, 5-10 év közöttiek 4-en, 10-20 év közöttiek 4-en, több mint 20 éve közjegyzői pályán lévők közül 13-an töltötték ki a kérdőívet.

15 Ulp. D. 1,1,1,1

16 A probléma a világnézeti semlegességgel számomra abban áll, hogy burkoltan tagadja az objektív érvényű rangsort, és végső soron minden világnézeti rangsort esetlegessé tesz, megfoszt komolyságától. Turgonyi Zoltán - A filozófia alapjai, Egyházfórum Alapítvány, Budapest, 1993, 169. o. (továbbiakban: Turgonyi Zoltán - A filozófia ...)

17 H. Szilágyi István, Cserne Péter - Társadalmi-jogi kutatások... im. 66-67. o.

18 Tony Honoré - The Necessary Connection between Law and Morality, Oxford Journal of Legal Studies, Vol. 22, No. 3., Oxford University Press, 2002, 490. o.

19 Péteri Zoltán - Bevezetés a jogfogalmakba... im. 5. o.

20 A történelemből erre példa a kommunizmus, a náciizmus, a fasizmus jogrendszere. Kulcsár Kálmán - Jogszociológia, Kulturtrade Kiadó, Budapest, 1997, (továbbiakban: Kulcsár Kálmán - Jogszociológia)^{11-17. o.}

21 Kulcsár Kálmán - Jogszociológia, im. 15-17. o.

igazságosság és ésszerűség át is hatja érvelését, akkor is, csak a törvényből, rendeletből tud kiindulni a bíróság előtt és nem a jogéretből. Ám vigyázni kell arra, ahogy az alapelvek is teszik, hogy a pozitív jog feleljen meg a természetjog előírásainak, mert a természetjogi elvek (egyenlőség, tisztesség, igazság) nemcsak értékmérőt, hanem féket is jelentenek a pozitív jog túlkapásaival szemben.

A jogászok hivatástudata, professzionális cselekvése, jogismerete, jogi kultúrája és joggyakorlata, egyszóval éthosza képes kell legyen megakadályozni a jog normáinak, elveinek hatalmi szempontból való kijátszását.²² Ám ennek megakadályozásához, a jogásznak mindenkor tudnia kell és tisztában kell lennie azzal, hogy mit jelent a jog, mi a legfőbb célja, hivatása. A jog célját, küldetését legszembetűnően kifejezve Ulpianus Digestájában találjuk meg, Celsus szállóigévé vált szavaiban „*ius est ars boni et aequi*”²³, azaz „a jog a jó és méltányos művészete.” Így jellemezték egykor a római jogászok mesterségüket és érvényes ez mindmáig, a jog ma is a jónak (szakszerűnek, megalapozottnak) és az igazságosnak a hordozója kell legyen.²⁴ Kijelenthetjük, hogy a jogi norma megalkotásának és alkalmazásának célja, fogalmi eleme, hogy érvényre juttassa az igazságosságot.²⁵ A jogrend alapja tehát az igazságosság. Az igazságosság pedig Ulpianus klasszikus megállapítása alapján: „*Iustitia est constans et perpetua voluntas ius suum cuique tribuendi*”²⁶ azaz „Az igazságosság az arra való állandó és örökös törekvés, hogy mindenkinek megadjuk az őt megillető jogot.”²⁷

Az éthoszról, mint fogalomról

A filozófiai etikai irodalom különbséget tesz az ethosz²⁸ és az éthosz között. Az ethosz szokásokat és a bennük lévő erkölcsöket tartalmazza, az éthosz pedig a jellemet, az erkölcsi karaktert jelenti, amely a szokásoktól és a szabályoktól független, külön dimenzió és az igazságosság, az igazságtétel követelményét foglalja magában.²⁹ Legtöbbször erkölcsi szokásokban, vagyis az elődöktől a társadalmiasulás során átvett cselekvési mintákban nyilvánul meg, különböző tevékenységi körökben jelentkezik, és a humanizálódással függ össze, a történelmi fejlődésben is a humanizáció keretében jelentkezik erőteljesen, mint a helyes értékelés és döntés megszilárdult készsége.³⁰

Az éthosz fogalma eredetileg az erkölcsöt, az erkölcsi eszmék összességét, de az emberben rejlő erkölcsi érzéket, sőt az ennek megfelelő magatartást is jelentette. Ebben az értelemben úgy is definiálható, mint az ember jellemének állandó cselekvésmódjában történő kifejeződése. E cselekvések közös vonása - minden különbözőségük ellenére - az, hogy az ember természetéből fakadó célkitűzésekkel, mint kívánatosnak tűnő, ezért megvalósítandó értékekkel vannak kapcsolatban. Az éthosz eredeti jelentése éppen erre, az értékekhez kapcsolódó szellemiségre és

22 Gyekiczky Tamás - A jogászok joga, Gondolat Kiadó, Budapest, 2003, 9. o.

23 Ulp. D. 1,1,1,1

24 Szigeti Péter - Jogtani és Államtani Alapvonalak, Rejtjel Kiadó, Budapest, 2002, 187. o. (továbbiakban: Szigeti Péter - Jogtani...)

25 A *ius*, jog fogalma a *iustum*, igazságos fogalmával kétségtelen rokonságban áll, ami belső tartalmában mély kapcsolatot fejez ki.

26 D. 1,1,10

27 Földi András és Hamza Gábor - A római jog története és intézményei, Brósz Róbert és Pólay Elemér tankönyvének alapulvételével, Nemzeti tankönyvkiadó, Budapest, 1996, 68-69. o. (továbbiakban: Földi András és Hamza Gábor - A római jog...)

28 Ethosz (etosz) görög eredetű szó, jelentése: erkölcs, erkölcsi magatartás, erkölcsi érzés, erkölcsös jellem. Egyetemes Lexikon, Magyar Könyvklub, 2001, 249. o.

29 Samu Mihály, Szilágyi Péter - Jogbölcselet, Rejtjel Kiadó Kft., Budapest, 1998, 278-280.o. (továbbiakban: Samu Mihály, Szilágyi Péter - Jogbölcselet)

30 Hársing László - Bevezetés az etikába, Bibor Kiadó, Miskolc, 1999, 16. o. (továbbiakban: Hársing László - Bevezetés az etikába)

az ebből táplálkozó magatartásra, vagyis értékorientált cselekvésre utal. Az értékek, azonban nagyon különbözőek lehetnek, ezért az éthosz lényege az érdekorientált szemlélet háttérbe szorításában és az igazságosság érvényesítésének követelményében mutatkozik meg.³¹

A jogászi éthoszlól

Fölvetődik a kérdés, hogy van-e a jogászi foglalkozásnak külön éthosza? A válasz egyértelmű, hiszen a jogásztól azt követeli a szakma hivatásbeli erkölcsé, hogy a jogban benne rejlő, általa hordozott erkölcsiséget kibontakoztassa, segítse elevenné válni, valamint hogy a jogba a társadalmi erkölcsöt belevigye.³² De a jogász éthosza sem választható el az általános emberi gondolkodás- és cselekvésmód éthoszáétól, mégis - a jogászi hivatás sajátosságaiból következően - vannak attól megkülönböztető ismérvei, például az igazságosság, méltányosság, tisztesség, amely értékek mellett a jogász elkötelezett.³³

Kissé bővebben, konkrét tulajdonságokkal nevesítve, a jogászi éthosz nem más, mint alázat a joggal szemben, az elvi tételeknek (generálklauzula, preambulumok, *bona fides*, a kölcsönös jóhiszeműség, a tolerancia és a kétoldalú méltányosság követelményei) az azokat megillető kellő tisztelet megadása. Lelkiismereti kötelességgé emelése a filozófiai, bibliai és jogi értelemben vett igazságnak, igazságosságnak. Meggyőződés arról, hogy a jog nem a bürokrácia kiszolgálója, hanem az élet, a tudomány, - sőt - a művészet ötvözete.³⁴

A közjegyzők és az ügyvédek az éthosz fogalmának kiterjesztett értelmezést tulajdonítottak, jelentését annak komplexitásában látták, sőt többen hiányolták a variációk számát is. Amennyiben az erkölcsi magatartás és az értékelvű életvitel választási lehetőségeket egybekapcsoljuk, akkor érdekes eredményre juthatunk, ti. a szakmai normát jelölték be a legkevesebben, aminek lehet olyan olvasata, hogy az éthosz nem annyira a szakmához, hanem elsősorban az emberhez köthető. A jogi pályán eltöltött idő nem befolyásolta az éthosz szó ismeretét, ahogy az sem, hogy az ügyvéd büntető-, polgári- vagy közjoggal foglalkozik-e.

Ön szerint mit jelent a jogászi éthosz szó?	Közjegyzők válasza	Ügyvédek válasza
Erkölcsi magatartást	9.09%	16.42%
Szakmai normát	0.00%	12.69%
Értékelvű életvitelt	9.09%	7.46%
Mindezt együtt	63.64%	55.22%
Nem tudom	18.18%	8.21%

Max Weber szerint a jogászi éthosz a konkrét esethez és konkrét személyhez fűződő s anyagi igazságosságot követelő posztulátum. Az értékorientált jogász önálló nyílt-eszű hozzáállása kiváltja éthoszáának megnyilvánulását, szembehelyezkedvén a napi-kényelmi és rosszul beidegződött gyakorlattal, vagyis elősegíti a jogon belül az emberi megoldás fejlesztését, az igazság realizálását. A jogászi éthosz konkretizálódása az a viselkedés, hogy a jogász bizonyos érdekeken alapuló döntési elvárásokat, befolyásolási kísérleteket elvet és velük szembeszegül, azaz nem hajlandó politikailag

31 Péteri Zoltán - Bevezetés a jogfogalmakba... im. ^{13.} o.

32 Szathmáry Béla - Magyar Egyházjog, Századvég Kiadó, Budapest, 2004, 60.o. (továbbiakban: Szathmáry Béla - Magyar Egyházjog)

33 Péteri Zoltán - Bevezetés a jogfogalmakba... im. ^{13.} o.

34 Ujlaki László- Válasz a köszöntésre, Jogtudományi közlöny, az MTA Állam- és Jogtudományi Bizottságának folyóirata, kiadja a Logod Bt., Budapest, LI. Év. 11. szám, 1996. 477. o.

elvárt döntések meghozatalára vagy nem adja be derekát bizonyos hatalmi erők és a közvélemény nyomására sem, akár azt is vállalja, hogy az ár ellen úszik, ha az igazságosságra való törekvés ezt követeli.³⁵ Tehát a jogászi éthosz alapvetően az igazságtétel követelményeit tartalmazza és az erkölcsiséggel valamint az igazságérzettel azonosítható.

A jogászi éthosz szó jelentésénél is kiviláglott, hogy az éthoszt nem kapcsolják össze a szakmai normával, így nem meglepő, hogy az éthoszra való hivatkozás ritkán kerül elő jogi körökben. Bár a jogi pályán eltöltött évek számával kicsit többet hivatkoznak az éthoszra, ám valódi szignifikáns különbség itt sem mutatható ki, tehát nem mondható egyértelműen az, hogy az idősebb kollegák gyakrabban utalnak a jogászi éthoszra.

Szakmai körökben hivatkoznak-e a jogászi éthoszra?	Közjegyzők válasza	Ügyvédek válasza
Igen	4.55%	6.62%
Nem	13.64%	36.03%
Ritkán	45.45%	41.91%
Gyakran	9.09%	1.47%
Nem tudok róla	27.27%	13.97%

A jogászi hivatásról

„Ha egy ember meg tudja becsülni hivatását, saját magának is kellő becsületet tud szerezni.”³⁶ (E. Deckers)

A jogászi hivatás elsajátításában elengedhetetlen annak lényeges összetevőinek tisztázottsága, pályakezdőként ez számomra abban nyilvánul meg, hogy megfogalmazom azokat a célokat, lefektetem azokat a szabályokat, amik zsinórmértékül kell szolgálnak pályám gyakorlása során. Tartamát tekintve érinti az elsajátítandó ismeretek rendszeréről való informálódást, a szakismeretek megfelelő szintjét, valamint a személyiséggel szemben támasztott erkölcsi követelmények együttesét.³⁷ Mindezen elvárások szoros összefüggésben állnak egymással, és a joghallgatóból lett jogász csak akkor felel meg ezeknek, ha személyisége megfelelő érettségi fokon áll, érzelmileg, értelmileg kiegyensúlyozott, rendelkezik erkölcsi ítélőképességgel, egyszóval célt ad pályájának. Aki pedig olyan cselekvési célt tud választani, amely erkölcsi értéket képvisel, az értelmet ad életének, és ez az értelemadás teszi a választott pályánkat hivatássá.³⁸

Mi a hivatás pontos fogalma? Erre egyetlen meghatározást nem adhatok, mert az leszükitené a hivatás fogalmát, ezért eltérő válaszok halmazával igyekszem megvilágítani a hivatás mibenlétét és sokrétegűségét. Ezzel nem kerülöm meg a hivatás definícióját, hiszen a válaszok pluralitása lesz maga a válasz.³⁹

A hivatás, latinul *ars, artium* jelentése művészet, mesterség, módszer, mesterkedés, cselfogás, tulajdonság.⁴⁰ Hivatásnak tekintendő az életcélnek tekintett mesterség, ezért

35 Samu Mihály, Szilágyi Péter - Jogbölcselet, im. 278-280.o.

36 E. Deckers - A közjegyzői hivatás deontológiája, és szerkezete, Studia Notarialia Hungarica tom II., kiadja a Magyar Országos Közjegyzői Kamara, Budapest, 2000, 53. o. (továbbiakban: E. Deckers - A közjegyzői hivatás...)

37 Zakar András - A jogi pályák pszichológiai háttere, Tanulmányok Dr. Molnár Imre egyetemi tanár 70. születésnapjára, Jakab Éva gondozásában, kiadja a Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának tudományos bizottsága, Szeged, 2004, 810. o. (továbbiakban: Zakar András - A jogi pályák...)

38 Hársing László - Bevezetés az etikába, im. 15. old

39 Michael Sandel - A Procedurális Köztársaság és a „Tehermentes” Én, Modern Politikai Filozófia, szerk. Houránszki Ferenc, Osiris-Láthatatlan Kollégium, Budapest, 1998, 161. o. (továbbiakban: Michael Sandel - A Procedurális Köztársaság...)

40 Nagy Viktor - Latin-magyar, magyar-latin szótár és latin morfológiai elemző, Tinta Kiadó, <http://www.tintakiado.hu/cgi-bin/e->

élethivatás, elhivatottság, küldetés szavak és fogalmak a hivatás szinonim megfelelői.⁴¹ A „speciális jellemzők elmélete” szerint egy foglalkozás akkor válik hivatássá, hogyha bizonyos jellemzőknek eleget tesz, pl. professzionális szervezet, etikai kódex.⁴² Parsons szerint a hivatást sajátos normatív szerepvállalások határozzák meg.⁴³ Hughes szerint: minden foglalkozás egy jogosítvány, hogy bizonyos tevékenységet kifejtsenek. A hivatás hétköznapi fogalma pedig nem más, mint egy adott csoport saját racionalizálásának eszköze. Ennek előfeltevései: a hivatás egy közösséget alakít ki, szolgáltatás-orientáltság jellemzi, és a speciális tudás fontos.⁴⁴ De rögtön elemezhetők az ellenpéldák is, hiszen a gyakorlatban a különböző jogi pályák (bíró, közjegyző, jogtanácsos, ügyész, ügyvéd) élesen elválnak egymástól. Ezáltal a kívülről egységesnek ható jogászság önképe töredezett. Nincs egy olyan normatív kódex, amely általánosan érvényesülne a jogászság minden hivatásrétegében. A speciális szaktudás is különböző mértékben szükséges a különböző pályákon, és a szükséges szaktudáson belül is, nem feltétlenül a jogi ismeret dominál, hanem a közgazdasági vagy pszichológiai.⁴⁵ Tehát elmondható, hogy a jogászi hivatás, több jogi hivatást foglal magába (a bírói-, ügyészi- ügyvédi-, közjegyzői-, jogtanácsosi-, hivatali jogászi hivatást)⁴⁶, és mindezen hivatásokat az átfogó alapismeretek mellett, a jogászi éthosz teszi egységes hivatássá, az az éthosz, ami a jogászi szakma egységes erkölcsi normáit adja. Summa summarum a jogászi tevékenység a jogászi éthosz által lesz hivatássá (egységes hivatássá), felülemelkedve az egyszerű foglalkozáson.

A jogászi „hivatásrend” szerepére a jog fejlődésében, a szociológiai irodalomban először Max Weber hívta fel a figyelmet, szerinte a hivatásrend is rend és a jogászság is alkot egy rendet. Max Weber rendi helyzetnek nevezi az emberi életsors minden olyan tipikus összetevőjét, amelyet az határoz meg, hogy milyen sajátos társadalmi megítélés alá esik a sok ember valamilyen közös tulajdonságához kapcsolódó „becsület”. A rendi becsület abban szokott kifejezésre jutni, hogy mindenkitől, aki a rend körébe akar tartozni, megkövetelik, hogy sajátos életvitele legyen.⁴⁷ Tehát a hivatásrend tagja a foglalkozása által meghatározott életvitele folytán tarthat igényt társadalmi „becsületre”. Ezt hivatott kifejezni, Európában egységesen, a jogászok védőszentje, Szent Ivó. Szent Ivó alakjában egyesültek mindazok az erkölcsi elvárások, amelyeket a hivatásrend tagjainak magukévá, életvitelük részévé kellett tenniük.⁴⁸ Ezen erkölcsi elvárások, a jogászok által betölteni vágyott társadalmi funkció, jelképeként is szerepet kaptak, és hozzájárultak az európai jogászi öntudat kialakításához.⁴⁹ Ezen sajátos elemek alapozták meg és alapozzák meg ma is a jogászi

szotar/lat/search.cgi, 2007. 02. 17.

41 Magyar Szinonimaszótár -szerkesztők Nagy Gábor, Ruzsiczky Éva, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1978, 170.o.

42 Ezen feltételeknek megfelel a jogászság, elég a Magyar Közjegyzői Kamarát, vagy a Magyar Ügyvédi Kamarát és azoknak etikai kódexeit megemlítenem.

43 Funkcionális szemlélet, sajátos alkupozíciót jelent, melynek alapja a speciális szaktudás, ezen kritériumnak is megfelel a jogászság, hiszen a jogi tudás valóban speciális szaktudás.

44 Ezen elvárások mindegyikének ugyancsak megfelel a jogászság, lásd az előző lábjegyzeteket.

45 Badó Attila, Loss Sándor, H. Szilágyi István, Zombor Ferenc - Bevezetés a jogszociológiába, Bótor Kiadó, Miskolc, 2000, ²⁰⁸

209. o. (továbbiakban: Badó Attila, Loss Sándor, H. Szilágyi István, Zombor Ferenc - Bevezetés a jogszociológiába)

46 Dr. Lomnici Zoltán - A jogászi hivatás etikája, Huszonharmadik jogász vándorgyűlés, szerk. Dr. Benisné Dr. Györffy Ilona, kiadja a Magyar Jogász Egylet, Budapest, 2005, ^{13. old} (továbbiakban: Lomnici Zoltán - A jogászi hivatás etikája)

47 Max Weber - Gazdaság és társadalom, A megértő szociológia alapvonalai 2/3. a gazdaság, a társadalmi rend és a társadalmi hatalom formái (Az uralom szociológiája I.), Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1996, fordította Erdélyi Ágnes, ^{37-43. o.}

48 Hélor Ivó a bretagne-i Kermartinban született 1253. október 17-én, 1303. május 19-én halt meg filozófiát, teológiát és kánonjogot Párizsban, római jogot Orleans-ban tanult, majd szülőföldjén egyházi törvényszéki bíró lett. Ivó figyelemre érdemes jogtudományi, elméleti munkásságot nem fejtett ki, de megszerzett tudását annál inkább kamatoztatta a gyakorlatban, jogi felkészültségét a rászorulóknak, az elesettek megsegítésére használta, a pereskedő felek megbékítésére törekedett, az ügyek intézésében igazságos és méltányos volt. VI. Kelemen pápa 1347. június 14-én avatta szentté. Részlet a szenttéavatási bulla szövegéből: "Hélor Ivó az igazságot, méltányosságot és a könyörületességet is tiszta szívből és igaz hittel szerette. Mint a ragyogó reggel, úgy szórta fényét, arca igazságot sugárzott, és ez értékessé tette életét, csodálatot keltett." Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar honlapja, <http://www.jak.ppke.hu/kar/ivo.htm>, 2007.02.17.

49 Bevezetés a jog- és államtudományokba, szerk. Szabó Miklós, Bótor Kiadó, Miskolc, 2001, ^{189. o.}

hivatást, ami becsületet, megbecsülést vívott ki magának a társadalom tagjai részéről. Természetesen minden foglalkozás megbecsülést válthat ki a társadalom tagjaitól, ha hivatásszerűen - odaadással, jól, mások hasznának szem előtt tartásával - gyakorolják. Tehát a valódi hivatás alatt azokat az életpályákat értjük, amelyek célja és tartalma a mások szolgálata: egészségük (orvos), lelki gyarapodásuk (lelkipásztor), műveltségük (tanár), szabadságuk és békéjük (jogász) szolgálata. Ezen szakmák jelentősége abban áll, hogy „predesztináltak” a hivatásra, mindegyiket jellemzi az elhivatottság a közjó szolgálata iránt, a tanár a tanítással, az orvos a gyógyítással, a pap a szeretet hirdetésével, a jogász az igazság és a békeesség szolgálatával a köz javát szolgálja. Ilyen értelemben hivatás a jogászi pálya is, de ehhez helyes szemlélettel való betöltése szükséges, hiszen a társadalomban élés szükségszerű az emberek számára, de egyáltalán nem mindegy, hogy az adott társadalom mennyire biztosítja a benne élők számára a szabad emberi életet, egyéniségük kibontakozását, a békés egymás melletti életet. A békés egymás mellett, egymásért, szabadon élés, létezés feltételeinek megteremtésében, biztosításában, alakításában rejlik a jogász elhivatottsága, küldetése és éthosza.⁵⁰

Életpálya választása

A jogi pályához, a jogászi hivatáshoz a történelem tanúsága szerint az ókortól kezdve napjainkig szinte mindig széles körű érdeklődés fűződött. Rövid és kivételesnek tekinthető időszakokat kivéve állandó vonzerőt jelentett és jelent ma is a jogász társadalmi rangja, presztízse, munkájának erkölcsi és anyagi megbecsülése. A jogi pálya és életút választásának azonban más okai is lehetnek. Kérdőívemben magam is kerestem a jogi egyetemre való jelentkezés okát, de mivel az okok teljes felsorolására nem vállalkozhattam, mert azok minden esetben egyéniek és egyediek, két nagy csoportba osztottam szét azokat. A választási okok csoportosításában Feith Helga és Badó Attila „Magyar joghallgatók motivációs vizsgálata” című tanulmánya, valamint Péteri Zoltán, egyetemi tanárom, „Bevezetés a jogfogalmakba” című jegyzete voltak segítségemre. Bár ezen utóbbi jegyzet három fő csoportba sorolja a jogi egyetemre jelentkező hallgatókat.

Az első hallgatói csoportot a hivatástudat és az érdeklődés úgyszólván teljes hiánya jellemzi. Ezen joghallgatói csoport pályaválasztási motivációi elsősorban a jogászi tevékenységhez fűződő társadalmi rang, megbecsülés és a pénzkereset szempontjai.⁵¹ E túlzott kijelentést alátámasztották a szegedi joghallgatók által felsorolt okok a jogászi hivatás választása mellett. A megkérdezett hallgatók 90%-a úgy nyilatkozott, hogy a jogászi pályával együtt járó jó kereseti lehetőség elsődleges volt a jelentkezési lap benyújtásakor, második okként a jogászok magas társadalmi presztízst jelölték meg. Feith Helga és Badó Attila szerint e választási okok mögött elsősorban az áll, hogy a joghallgatók csekély mértékben rendelkeznek közvetlen tapasztalatokkal a jogi pályáról, így pályaválasztásukat elsősorban a film- és az olvasmányélményeik befolyásolták.⁵² A pályán lévők ügyvédek, közjegyzők, már eltérően minősítik a jogi pálya társadalmi rangjának, presztízisének vonzását, hiszen e jelentkezési okot a válaszadók csupán egyharmada jelölte be. Ami azt is jelenheti, ha a szegedi joghallgatók válaszaiból indulunk ki, hogy nem érzékelik a társadalom

50 Zlinszky János - Keresztény erkölcs és jogászi etika, Szent István Társulat, Budapest, 1998, 17.o. (továbbiakban: Zlinszky János - Keresztény erkölcs...)

51 Péteri Zoltán idézi Gustav Radbruchot: Einführung in die Rechtswissenschaft 9. durchbearbeitete Auflage, Stuttgart, 1958, 249. és a köv. o., Péteri Zoltán - Bevezetés a jogfogalmakba... im. 11. o.

52 Feith Helga - Badó Attila - Magyar joghallgatók... www.jesz.ajk.elte.hu, im.

részéről azt a megbecsülést a jogászok felé, mint azt az egyetem előtt, vagy egyetemi éveik alatt gondoltak. Meglepő módon a jogász munka jó kereseti lehetősége, az utolsó helyre szorult vissza felméréseben, aminek több magyarázata is lehet. Az egyik az, hogy a jogi pályán is csak - sok és kitartható - munkával lehet jól keresni, a másik magyarázat megcáfolhatja a társadalom tagjai által az ügyvédekről kialakított anyagiasság, pénzéheesség sztereotípiáját, amely tulajdonságok Arató Kinga⁵³ valamint saját felméréseben is előkelő helyen szerepelnek.⁵⁴

Miért jelentkezett a jogi karra?	Közjegyzők válasza	Ügyvédek válasza
A jogászság társadalmi rangja, presztízse miatt	20.59%	27.23%
A jogász munka anyagi megbecsülése miatt	5.88%	12.57%

A második csoportba azok tartoznak, akik a jogász pályára iránt sem különösebb vonzódást, sem határozott ellenszenvet nem éreznek, választásuk a jogi egyetem mellett véletlenszerűnek mondható. Nagy többségük ennek ellenére jól alkalmazkodik a jogi képzés követelményrendszeréhez, állapítja meg Péteri Zoltán professzor úr.⁵⁵ E csoportot rendszerint a szülők, a rokonság, vagy a baráti kör befolyásolja. Ezt Völgyesy Pál is megerősítette pályaorientációt kutató tanulmányában, melyben leszögezi, hogy a magyar társadalomban a pályaválasztásokat elsősorban a családi, baráti hatások jellemzik.⁵⁶ Kutatásomból is megállapítható, hogy szerepet játszanak a szülők, a barátok a pályaválasztásban, de nem olyan jelentős mértékben, mint Feith Helga és Badó Attila felméréseiben, ahol a szülők a válaszadó hallgatók 41 %-át befolyásolták a pályaválasztásban.⁵⁷ Hasonlóan ilyen külső, avagy véletlenszerű megfontolás lehet az is, hogy a jogi egyetemet választók a humán tárgyakból erősebbek, és „ki nem állhatják a matematikát, fizikát”, amint azt Solt Pál, a Legfelsőbb Bíróság volt elnöke, nyilatkozta ifj. Korsós Antalnak adott interjújában.⁵⁸ E humán beállítottságot Sárközy Tamás professzor úr is megerősítette: „olyan egyetemre volt szükségem, ahol nincs matematika és fizika, és nem kell pedagógusnak menni, mint akkoriban a bölcsészkaron.”⁵⁹ Felméréseben is toronymagasan kiemelkedik a humán beállítottság okozta pályaválasztás, hiszen a válaszadók közel fele ezt a kategóriát jelölte be.

Miért jelentkezett a jogi karra?	Közjegyzők válasza	Ügyvédek válasza
A szülők, a rokonság, a baráti kör befolyása miatt	20.59%	13.09%
Szüleim jogászok, így bennem más fel sem merült	5.88%	6.28%
Mert a humán tárgyakból eredményesebb voltam	47.06%	40.84%

Végül szólni szeretnék arról, hogy miért nem bontottam három csoportba a jogi egyetemre jelentkezőket, ahogy az Péteri Zoltán professzor úr jegyzetében található. Nála a harmadik csoport tagjait, nem az érdeklődés hiánya, hanem annak más, a jogásztól eltérő iránya jellemzi. Számukra a jogi pálya bizonyos értelemben menedéket jelent, amennyiben a megélhetés biztosításán túl sem

53 Arató Kinga – Sztereotípiák... im. 65. o.

54 „Ön szerint mit gondolnak a társadalom tagjai az ügyvédekről?” kérdésre az ellentmondásos megítélés (79.56 %) válasz után az anyagiasságot jelölték meg a legtöbben (16.79 %). Lásd bővebben a jogászság társadalmi megítéléséről szóló fejezetet.

55 Péteri Zoltán - Bevezetés a jogfogalmakba... im. 11. o.

56 Völgyesy Pál - A pályaorientáció-pályakorrekció csoportos formáinak bevezetése, Foglalkozást elősegítő munkaügyi kutatások, OFA kutatási évkönyv 1. - szerk. Pongrácz László, kiadja az Országos Foglalkoztatási Közalapítvány Munkaügyi Kutatások Szakmai Műhelye, Budapest, 2001, 223. o.

57 Feith Helga - Badó Attila - Magyar joghallgatók... www.jesz.ajk.elte.hu, im.

58 Ifj. Korsós Antal - Jogászpórtrek , Helikon Kiadó, Budapest, 2002, Egy bíró élete - Solt Pál, 179.o. (továbbiakban: Korsós Antal - Jogászpórtrek)

59 Uő, Nem éppen szobatudós – Sárközy Tamás, 202. o.

szellemi képességeiket, sem alkotóerejüket nem köti le teljesen, így elegendő szabad idejük és energiájuk marad más irányú érdeklődésük kielégítésére. E csoport létezéséről hivatkozni szoktak Heinrich Heine-re, Honoré Daumier-re, E.T.A. Hoffmann-ra, Anselm von Feuerbach-ra.⁶⁰ Meglátásom szerint mára már nem mondható el az, hogy a jogi pályát választóknak garantált a biztos megélhetése, főleg nem úgy, hogy mellette még elegendő szabadidővel is rendelkezzenek. Ha garantált is a megélhetés elegendő szabadidővel, az nem rögtön, a pályára lépéskor, hanem a jogi pályán töltött hosszabb idő, praxis kiépítése után jelentkezik, és ennek elérése nagymértékben leköti szellemi képességeit, alkotóerejét a jogi pályát választóknak. Ezen okok miatt tartom mára történelemnek e harmadik csoportot. Amúgy e hármast felosztást Péteri Zoltán a Radbruch-i tipológiától kölcsönzi, amivel kapcsolatban, akár az én kettős felosztással, indokoltan merülhetnek fel kétségek, hiszen hiányzik az a csoport, amely tagjai a jogi pályát tudatosan választották, náluk a hivatás és a kedvtelés nem válik el egymástól. Ezt a hiányosságot, bizony többen is kifogásolták felmérésemben. A „Miért jelentkezett a jogi karra?” kérdésre adható több variációs választ ezért nem tartották teljesnek és pontosnak, amely kritika jogos, de melegségre megindoklom, hogy miért hagytam ki szándékosan a jogi pályát tudatosan választók csoportját. A jogi pályára lépők, már tanulmányaik kezdetekor szembetalálják magukat azzal a nehézséggel, amelyet az előzetes ismeretek hiányának szokás nevezni. Amíg ugyanis a más értelmiségi pályát választók nagy többsége már a középiskolában szert tehetett, olyan ismeretekre, amelyeket közvetlenül hasznosíthat felsőfokú tanulmányai során, addig a joghallgatók esetében az ilyen előzmények jórészt hiányoznak.⁶¹ Itt érdemes megemlíteni, hogy ez nem volt mindig így, a *Ratio Educationis* 1777-ben előírta a gimnáziumoknak, hogy az utolsó osztályokban természetjogot és a hazai jogot is oktassanak.⁶² Ezen előzetes ismeret hiányból kiindulva, nem tartottam szerencsésnek, azon feltevést, hogy a jog mint bonyolult normarendszer eléggé izgalmas ahhoz, hogy valaki ezt a pályát válassza, egyszerűen azért nem, mert a jövődöbeli joghallgató még nem tudhat erről. Ám kétségtelen, hogy ezért is választható a jogi pálya. Én ezen okot elsősorban azoknál feltételezem, akiknek családjukban van jogász és lehetőségük volt közvetlen tapasztalatokat szerezni a jogi pálya szépségéről és izgalmáról. De ezen feltételezést is fenntartással kell kezelni, mert a jogász szülők gyermekei a családi tradíció, a jól működő - kiépült klientúrával rendelkező - praxis, valamint a szülők hatására, vagy valamely korábban említett ok alapján is választhatják a jogász pályát, amint azt Feith Helga és Badó Attila is megállapította, ti. azt hogy a jogász szülők gyermekei semmivel sem készültek határozottabban a jogi pályára, mint a nem jogász szülők gyermekei.⁶³

Következtetésül megállapítható, hogy bár a Magyar Köztársaság Alkotmánya szerint mindenki szabadon választja meg foglalkozását⁶⁴, elsősorban mégis a körülmények által szabályozott kereteken belül tehetjük meg e szabad választást, különösen ilyen a: humán beállítottság, családi tradíciók, baráti társaság, társadalmi környezet. Mindehhez természetesen szükséges a személyes ambíció, szellemi képesség, szakmai alkalmasság.

Más hivatásoknál, szakmáknál megfigyelt jelenség, hogy a pályán töltött évek fordított arányban állnak a pályáról alkotott presztízskép értékelésével, vagyis a munkában eltöltött évek számával egyre inkább halványul a pályáról kezdetben alkotott magas presztízskép és nagyobb a

60 Péteri Zoltán - Bevezetés a jogfogalmakba... im. 11. o.

61 Uo.12. o.

62 Bár elvétele ma is találunk arra példát, hogy a végzős gimnáziumi hallgatók tanrendjében szerepel az alapvető jogi ismeretek című választható tantárgy. Állam- és Jogtudományi Enciklopédia - főszerk. Szabó Imre, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1980, 887. o. (továbbiakban: Állam- és Jogtudományi Enciklopédia)

63 Feith Helga - Badó Attila - Magyar joghallgatók... www.jesz.ajk.elte.hu, im.

64 Alkotmány 1949. évi XX. törvény 70/B. § (1) A Magyar Köztársaságban mindenkinek joga van a munkához, a munka és a foglalkozás szabad megválasztásához.

hajlandóság a más pálya választása iránt.⁶⁵ Ez a jelenség nem figyelhető meg az ügyvédek és a közjegyzők körében.

Ha most kéne választania, akkor is a jogi pályát választaná?	Közjegyzők válasza	Ügyvédek válasza
Igen	72.73%	68.61%
Nem	4.55%	16.79%
Nem tudom	22.73%	14.60%

Mint látható a feltett kérdésre a jogi pálya mellett igent voksolók aránya kimagasló, a hezitálók tábora sem jelentős, míg a biztosan nem jogi pályát választók aránya elenyésző. A jogi pályán eltöltött évek száma sem befolyásolja az igenek számát, tehát a 20 éve pályán lévő, ugyanúgy a jogi pályát választaná most is, akár az 5 éve végzett kollegája, úgyszintén annak sincs jelentősége, hogy melyik okból (a fent elemzett okok közül) jelentkezett a jogi egyetemre. Ez az egyértelmű igen, annyira természetes volt a kérdőívet kitöltő jogászoknak, hogy a kérdésekhez való hozzászólás lehetőségében, egy kivételtől eltekintve, ki sem tértek ennek megindoklására. Az egyetlen e kérdéshez hozzászóló azzal foglalkozik válaszában, hogy bizonytalan lenne, ha most kéne választania egyetemet, de bizonytalanságának az édesapja szakmájának a családban tovább nem folytatása az oka, nem pedig a jogi pályából való kiábrándultság, sőt leszögezi: „az ügyvédi hivatást szeretem”. A jogi pályához való hűségnek igencsak több oka lehet, a felsorolható okok széles skálája képzelhető el, a szakmaváltás nehézségétől, az anyagi érdekig, a megszokástól a pálya szeretetéig. „Ha most kéne választania, akkor is a jogi pályát választaná?” kérdésem feltevésének oka annak ellenőrzése volt, hogy a szabadfoglalkozású jogi pályán lévők kiábrándultak-e a hivatásukból, megbánták-e szakmai pályájuk választását? Az eredmény megnyugtató, hiszen hűségesek pályájuk iránt, és ma is azt választanák. Belemagyarázás lenne, ha a jogász pálya iránti szeretetnek különösebb jelentőséget tulajdonítanék a példálózó okok közül, de gondolati síkon feltételezem, hogy igenis valamennyi jelentősége van a jogi pálya iránti szeretetnek a pályán maradásban, a pálya iránti hűségben.

Létezik-e egy sajátos jogász világgép?

„Létezik egy jogi kultúra, amelyet magunkban hordunk, amely él bennünk, megtapintható és rejtelmes egyaránt, amelynek örökösei és szereplői vagyunk, amelyért felelősek vagyunk minden időszakban.”⁶⁶ (Jean Hilaire)

Azok a kulturális minták, amelyek tájékoztatják az egyént a világban és a társadalomban elfoglalt helyéről, alkotják a széles értelemben vett „világgép” alapjait.⁶⁷ A világgép mintákból, vagy ha úgy tetszik „használati utasításokból” áll. Ilyen használati utasításokat tartalmaznak az illemszabályok, erkölcsi normák és értékek, világnézeti elvek, munkamódszerek, ezek együttvéve alkotják az

⁶⁵ Feith Helga - Badó Attila - Magyar joghallgatók... www.jesz.ajk.elte.hu, im.

⁶⁶ Dr. Zoltán Ödön - A jogász hivatás szerepének megnövekedéséről, idézi Jean Hilaire-t, Magyar Jog, a Magyar Jogász Egylet folyóirata, negyvenhetedik évfolyam, 2. szám, 2000 február, 84. o. (továbbiakban: Zoltán Ödön - A jogász hivatás...)

⁶⁷ H. Szilágyi István, Cserne Péter - Társadalmi-jogi kutatások... im. ^{34. o.}

egyénnek a világ különböző dolgaihoz való hozzáállását, amely egyszersmind meghatározza annak kérdéseire, kihívásaira adandó válaszait, cselekedeteit. Az egyetemi tankönyvek szerint a jogászság is rendelkezik egy ilyen sajátos világgéppel, gondolkodási technikával, amelyet képzése, jogi szocializációja során szerez meg, sajátít el.⁶⁸ Erre a sajátos jogászi világgépre kérdeztem rá kérdőívemben a közjegyzők és az ügyvédek körében.

Ön szerint valóban létezik-e sajátos jogászi világgép?	Közjegyzők válasza	Ügyvédek válasza
Igen	33.33%	40.15%
Nem	14.29%	13.14%
Csak annyira, amennyire minden hivatásnál	52.38%	46.72%

Mielőtt a válaszok értékelésébe bocsátkoztam volna, figyelembe vettem Boros János a „Demokrácia filozófiája” című könyvében az egységes világgépről, egységes gondolkodásmódról szóló fejtegetését, ti. Boros János megállapítja, hogy egységes gondolkodásmódot elvárni a nyugati értelmiségtől vagy a diákságtól a mai pluralista demokráciában lehetetlenség.⁶⁹ Az egy szakmában tartozóknak azonban, mégiscsak van egy egységes gondolkodásmódjuk, világgépük.⁷⁰ A válaszokból is az olvasható ki, hogy a megkérdezettek többsége sem tulajdonít a jognak, mint szakmának, a világgépre, gondolkodásra gyakorolt hatásának nagyobb jelentőséget, mint amennyit más szakma gyakorol annak művelőire. Az egységes világgépet, gondolkodásmódot a jog kívánja meg a jogásztól. Ha ezt figyelembe vesszük, akkor megállapítható, hogy létezik egy sajátos jogászi világgép, ahogy létezik sajátos közigazdász-, orvosi-, mérnöki-világgép is. A határozott igent jelölők száma is magas, ami arra enged következtetni, hogy a jogászi tevékenység nem csupán szakma, hanem annál több, nemcsak a szakmai gondolkodásban van jelen, hanem átszövi az adott jogász életét, hozzájárulva világgépének kialakításához.

E jogászi gondolkodás, jogászi szemlélet, jogászi világgép sajátosságait a jog szakemberei és a jogtudomány hordozzák, és a jogi oktatásnak kell elindítani ezt a gondolkodási módot a jövő jogászban, amely a világ eseményeihez való közelítésben rutinná teszi a jogos/jogtalan dimenzióban való értékelést, az ideológiai eltérések szerinti értékelést és az események több lehetséges szempontú értékelését.⁷¹ E jogászi világgép nem jelenti azt, hogy a jogászság értékvilága és magatartási mintái elválaszthatók lennének a társadalom egészének, illetőleg az adott társadalom jogi rendszerének jelenségeitől. Részletekre ki nem térve, azonban rá kell mutatni arra, hogy a jogászi világnézet, megfelelő mérték híján eltúlozza, talán leegyszerűsíti, szemüveg alá rejti a világról alkotott képet.⁷² Ezt érzékletesen mutatja be Szász-Schwarz Gusztáv jogász professzortól fennmaradt anekdota. Arra a kérdésre, hogy „mit lát az első éves joghallgató a Gellérthegyről?” - nem az a válasz, hogy Pestet, a Parlamentet, a Budai várat, a Lánchidat, házakat, embereket, hanem: védett jogalanyokat és jogtárgyakat.⁷³ Ez az anekdota a jogász egyoldalúságának, a jogi szemléletmód „túlsúlyának” a bizonyítéka is lehet, de bizonyos értelemben ez a túlzás a szakma

68 Szigeti Péter - Jogtani... im. ^{12.} o.

69 Boros János - A Demokrácia Filozófiája, Dianoia sorozat, Jelenkor Kiadó Kft., Pécs, 2000, 283. o. (továbbiakban: Boros János: A Demokrácia...)

70 Michael Sandel - A Procedurális Köztársaság... im. ^{166.} o.

71 Pokol Béla - Jogelmélet, Társadalomtudományi trilógia II., Századvég Kiadó, Budapest, 2005, 66. o. (továbbiakban: Pokol Béla - Jogelmélet...)

72 Ne felejtjük, hogy a jogszociológia a jogi stúdiumok körében egyedülálló módon, arra próbálja rávenni, s megtanítani a jogászokat, hogy néha vessék le ezt a jogi szemüveget. H. Szilágyi István, Cserne Péter - Társadalmi-jogi kutatások... im. 3. o.

73 Szigeti Péter - Jogtani... im. ^{12.} o.

lényegét is érinti, mert megfogalmazza, hogy milyen természeti és társadalmi eseménynek, emberi magatartásnak van jogi relevanciája, hatása.⁷⁴

Létezik-e egy sajátos jogászi gondolkodás?

„Az embernek úgy kell élnie, amint gondolkodik, mert előbb vagy utóbb úgy fog gondolkodni, amint él.”⁷⁵ (Paul Bourget)

A jogi gondolkodás kifejezése alatt kétfajta jogi gondolkodást különböztethetünk meg, egyfelől a jogról való gondolkodást, másfelől a jogászi gondolkodást.⁷⁶ A jog elgondolása, az ember képe a jogról, az adott világ filozófiai rekonstrukciója jegyében történik,⁷⁷ ezzel a jogi gondolkodással nem kívánok foglalkozni dolgozatomban, annál inkább foglalkozom a jogászi gondolkodással, melynek hatása van a jogászi világrépre, a jogászi éthoszra.

Horváth Barna szerint a jogot csak a jogászok elméjének, gondolkodásmódjának a tanulmányozásán keresztül érthetjük meg.⁷⁸ A jogásznak képesnek kell lennie arra, hogy az eléje kerülő ügy tényeit összegyűjtse, rendszerezze, a döntés szempontjából releváns összetevőket kiemelje a megállapított tényállás alapján, mindezek után a hatályos joggal összhangban levonja a megfelelő következtetéseket, végül állásfoglalását megfelelő formába öntse, vagyis pontosan és tömören megfogalmazza. Mindez nagyfokú lényegre látást igényel, ebben nyilvánul meg a sajátos jogászi gondolkodásmód.⁷⁹

Ugyancsak Horváth Barna emeli ki a hivatásbeli tradíció mérhetetlen fontosságát a jogászi hivatás elsajátításában. Bár kétségtelen, hogy a jogot és a jogfejlődést elsődlegesen a jogszabályok, a joggyakorlat és a jogirodalom elemzésén keresztül lehet megközelíteni, mégis a teljes képhez hozzátartozik a korszak jogász egyéniségeinek gondolkodásának bemutatása is, hiszen ők a jogászi hivatás hordozói az adott korszakban, a jogászi éthosz megtestesítői, sőt azt is mondhatnánk, hogy a jog nem is működhetne a jogászi hivatás tudóinak, letéteményeseinek közrehatása nélkül.⁸⁰

Arra nincs lehetőségem, hogy az egyes jogtudósok, nagy jogászegyéniségek gondolkodását bemutassam, de annak szemléltetésére igen, hogy valóban hatással van a jogászokra, szakmai teljesítményükre egy-egy nagy jogászegyéniség.

Hatással volt-e Önre vagy szakmai teljesítményére valamelyik nagy jogászegyéniség?	Közjegyzők válasza	Ügyvédek válasza
Igen	33.33%	31.62%
Nem	52.38%	54.41%
Enyhén	14.29%	13.24%

74 Nagyon nehéz lenne emes hozzáfűzni, hogy jogi hatást csak a jogszerű, jogellenes magatartásra lehet fűzni, ti. a jog nem vindikálja és nem is vindikálhatja magának a gondolatok, az érzelmek, az akarat totális befolyásolást. Petrik Ferenc - Törvénybe zárt szerelem Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1988, 71. o. (továbbiakban: Petrik Ferenc - Törvénybe zárt...)

75 Paul Bourget - Wikipédia lexikon, http://hu.wikipedia.org/wiki/Paul_Bourget, 2007.02.16.

76 Kulcsár Kálmán - Jogszociológia im. 9.o.

77 Szigeti Péter, Takács Péter - A Jogállamiság jogelmélete, Napvilág Kiadó, Budapest, 2004, 19. o. (továbbiakban: Szigeti Péter, Takács Péter - A Jogállamiság...)

78 Loss Sándor, Szabadfalvi József, Szabó Miklós, H. Szilágyi István, Zódi Zolt - Portrévázlatok a magyar jogbölcseleti gondolkodás történetéből, Bibo Kiadó, Miskolc, 1995, H. Szilágyi István - Circus Juris. Dráma és jogfilozófia Horváth Barna életművében, 220. o. (továbbiakban: Loss Sándor, Szabadfalvi József, Szabó Miklós, H. Szilágyi István, Zódi Zolt - Portrévázlatok)

79 Rudolf von Jhering szavaival élve ezért lesz a jogászi tevékenység „a megkülönböztetés művészete”. Péteri Zoltán - Bevezetés a jogfogalmakba... im. 12. o.

80 Horváth Barna - A jogszociológia útja, im. 6. o.

A megkérdezettek egyharmada határozott igennel válaszolt, és ők a „Ha hatással volt Önre valamelyik nagy jogászegyéniség, akkor ki/kik?” kifejtős kérdésre is válaszoltak. A megnevezett jogászegyéniségek palettája igencsak színes, a családi példaképtől (nagyapa, édesapa) a bírókon, ügyvédeken, közjegyzőkön, principálisokon keresztül az egyetemi tanárokig mindenki megtalálható, de mégis kimutatható az, hogy elsősorban az egyetemi tanároknak van, volt hatásuk az egyes jogászokra.⁸¹ Az egyetemi tanárok, jogtudósok szerepének fontosságát a jövődöbéli jogász nemzedék formálásánál bővebben kifejtem „A jogászságról az éthosz tükrében” cím alatt. A felsorolt egyetemi tanárok közül gyakorta szerepelnek magánjogászok, jogtörténészek, elsősorban római jogászok, ami nem véletlen, hiszen az esetek többségében a római jog szeretteti meg a jogot a joghallgatókkal, rámutatva arra, hogy a jog nem társadalmi értékek és célok nélküli paragrafushalmaz.⁸²

Jogtörténet szerepe a jogászi gondolkodásban

A jogászi műveltséghez, valamint az igényes jogászképzéshez szorosan hozzátartozik a történelmi ismeretek közvetítése. Amíg az egyetemek a képzés tudományos jellegét hangsúlyozzák és a gyakorlati életbe nem gépeket, hanem szellemileg független és a múlttal tisztában levő szakembereket akarnak kibocsátani, addig ezen a képzési modellen nem is szabad változtatni, hangsúlyozza Michael Stolleis a Max Planck Gesellschaft Európai Jogtörténeti Intézetének igazgatója.⁸³

A magyar jogi karok tanrendjeiben kiemelt szerepet kapnak a jogtörténeti stúdiumok, sőt a jogtörténeti, valamint az elméleti háttér fejlődésének bemutatása a szaktárgyak oktatására is jellemző. Kifejezetten jogtörténeti tárgyak a római jog, az egyetemes és a magyar jogtörténet, amelyek a jogi műveltséget hivatottak megalapozni. A római jog jelentősége a jog művelése szempontjából is sokféle és jelentős. A római jogot ismerő jogász sok esetben jobban meg tudja ítélni az egyes konkrét modern jogi problémákat is, mert a római jog racionális rendszere, valamint általános elvei segítségére vannak, ez indokolja tértől és időtől függetlenül a római jog oktatását.⁸⁴ Tehát az életben felmerülő és a tételes jog alapján nehezen eldönthető kérdéseknél sokszor értelmezésre, analógiák keresésére, gondolati rugalmasságra van szükség, aminek ma is az egyik legfontosabb forrását a római jog jelenti.⁸⁵ Ezért a római jog oktatásában nem is annyira a *corpus juris civilis* részletei érdemelnek osztatlan figyelmet, hanem inkább az egész római törvényhozás szelleme és hatása, melyet az egész emberiség történelmére gyakorol, arról nem is szólva, hogy a római jog alkalmas a jog továbbfejlesztésére, ahhoz szellemi bázisul szolgál.⁸⁶ Summa summarum

81 Felsorolom abc névsor szerint az említett jogászegyéniségeket, a név utáni zárójelben az előfordulási számot jelzi: Armin von Bogdandy, Csemegi Károly, Dr. Bárándy György, Dr. Bienerth Gusztáv, Dr. Bogsch Attila, Dr. Bókai Judit, Dr. Both Ödön, Dr. Boytha György (2), Dr. Brósz Róbert (5), Dr. Diósi György, Dr. Egyed István, Dr. Eörsi Gyula (2), Dr. Erdélyi György, Dr. Eötvös Károly, Dr. Földvári József, Dr. Gáspárdy László (2), Dr. Györgyi Kálmán, Dr. Harmathy Attila, Dr. Herczeg Géza, Dr. Kecskés László, Dr. Kemenes Béla (2), Dr. Kiss László, Heinz Kötz, Dr. Lábady Tamás, Dr. Lenkovics Barna (2), Dr. Magyar Zoltán (2), Dr. Marton Géza., Mikó Imre, Dr. Neigerné Dr. Vejkey Klára (2), Dr. Németh János, Dr. Novotni Zoltán (2), Dr. Orosz Balázs, Dr. Péteri Zoltán, Dr. Petrétei József, Dr. Pólay Elemér (2), Dr. Ruzsoly József., Dr. Sárközy Tamás, Dr. Sólyom László (4), Dr. Sükösd Ferenc, Dr. Szikinger István, Szladits Károly, Dr. Vargha László, Dr. Vékás Lajos, Dr. Visszokay László, Joseph Weiler, Dr. Zlinszky János (3), Konrad Zweigert.

82 Földi András és Hamza Gábor - A római jog... im. 68-69. o.

83 Michael Stolleis - A történelem világában járatlan jogász veszélyt jelent - miért nem elegendő kizárólag a hatályos jog ismerete, fordította Gönczi Katalin és Thomas Henne, Jogtudományi közlöny, az MTA Állam- és Jogtudományi Bizottságának folyóirata, kiadja a Logod Bt., Budapest, LI. évf. 5. szám, 1996, 220. o.

84 Hamza Gábor - Megjegyzések a római jog szerepéről a jogászképzésben, A bonis bona discere, Festgabe Für János Zlinszky zum 70.Geburstag, Ünnepi tanulmányok V., szerk. Péter Márta Orsolya, Szabó Béla, Bibór Kiadó, Miskolc, 1998, 576-577. o.

85 Földi András és Hamza Gábor - A római jog... im. 8. o.

86 Hamza Gábor idézi Vécsey Tamás Római jogtanát. Hamza Gábor - Vécsey Tamás - egy nagy magyar jogász portréja,

nemcsak a tankönyvek által, hanem a kérdőív alapján is megállapítható, hogy a jogtörténeten, római jogon csiszolt jogászi gondolkodás, elsajátított jogi műveltség mindenképpen nagyobb háttérrel, horizonttal ruházza fel a jogászt. A jogtörténetet marginálisan kezelők tábora elhanyagolható.

Mennyire tartja fontosnak a jogtörténetet a jogi oktatásban?	Közjegyzők válasza	Ügyvédek válasza
Nagyon	14.29%	14.60%
Egyáltalán nem fontos	0.00%	4.38%
Fontos a jogi kultúra elsajátításában	71.43%	62.04%
A gyakorlati tárgyakra kéne koncentrálni	14.29%	18.98%

A jogtörténet szerepének ily fontossága a kontinentális-európai egyetemi jogtudomány ismeretanyagához, az ezen alapuló „racionális, tudományos” képzési tradícióhoz kapcsolódik, míg Angliában a jogi oktatásnak a kontinentálistól eltérő tradíciói voltak, mely rányomta bélyegét nem csak az angol jogászság belső struktúrájára, hanem magára a common law jogfejlődésre is.⁸⁷ A kontinensen az egyetem feladatát nem az azonnal piacra dobható jogi szakmunkások termelésében látják, hanem olyan művelt, sokoldalúan tájékozott, a társadalmi problémákra érzékeny, elit jogalkalmazói réteg kiművelésében, amelynek tagjai az egyetem után bármelyik jogi szakterületen megállják a helyüket.⁸⁸ Így a hagyományos kontinentális oktatási módszer hívei szerint teljesen felesleges lenne az egyetemen bírósági jeleneteket imitálni, vagy perbeszéd tartására kötelezni a hallgatót. Hogy miért? Mert mindezek elsajátítására három teljes év áll a joghallgató rendelkezésére, aki a praktikus tudást abban a környezetben lesi el, ahol majd használni is fogja.⁸⁹ A jogi egyetem tehát arra igyekszik felkészíteni hallgatóit, hogy uralkodjanak egy olyan hivatás rutinján, amely nagy többségük számára bizonytalan, míg a jogászi foglalkozást a gyakorlat alapján sajátítják el.⁹⁰ E modell védelmezői szerint a gyakorlat orientáltabb képzési rendszer a klasszikus, művelt jogászi réteg eltűnésével fenyegethet.⁹¹

Saját jogrendszerünk, nemzeti jogunk ismerete, annak történeti kialakulása, fejlődésének figyelemmel kísérése, jobban elsajátítható, ha összevetjük más jogrendszerekkel, külföldi jogi tradíciókkal. Ezt szolgálja az összehasonlító jogtudomány, amely a nemzeti jogrendszereket, jogfejlődési utakat, azok problematikáját tanulmányozza. Hiszen érdemes megkeresni, azokat a strukturális vonásokat, közös jellemzőket, alapokat, amelyek több száz létező, egyedi jogrendszerben gyakorta előfordulnak, s így a jogi jelenségek tartósabb jellemzői kimutathatóvá válnak. Ahhoz, hogy e jellemzők kimutathatóak legyenek, meg kell találni azokat a szempontokat, amelyek alapján a jogrendszerek rendszerezhetők, csoportosíthatók, ezért az összehasonlító jogtudománynak egyik kardinális kérdése, hogy milyen kritériumok alapján történjen a jogcsaládokba, jogkörökbe való csoportosítás.⁹² Heinz Kötz és Konrad Zweigert a besorolást a döntő

Magyar Tudomány, CIII. Kötet - Új folyam, XLI. Kötet, 9. szám, 1996. szeptember, 1151. o.

87 Angol jogelmélet - Horváth Barna, Pallas Stúdió/Attraktor Kft., Budapest, 2001, 12. old

88 A kérdőívet kitöltő egyik ügyvéd felhívja a figyelmet arra, hogy a megszorodó joghallgatók minőségi oktatása egyre inkább képtelenségnek tűnik, a tömegtermelés nyilvánvalóan rontja a minőséget.

89 Bánáti János - A jogász-túlképzés megoldásának csodaszere-e a szabad ügyvédi pálya? A Jogászképzés, múltja, jelene és jövője, Ünnepi tanulmányok, konferencia előadások, kerekasztal beszélgetések, szerk. Takács Péter, Kiadja az ELTE Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2003, 363. old (továbbiakban: Bánáti János - A jogász-túlképzés...)

90 A jogösszehasonlítás elmélete- Szövegek a jelenkori komparatiztika köréből, szerk. Fekete Balázs, Szent István Társulat, Budapest, 2006, René David - A jogösszehasonlítás, mint az általános jogászi kultúra oktatása, 22.o. (továbbiakban: Fekete Balázs - A jogösszehasonlítás elmélete)

91 Badó Attila, Loss Sándor, H. Szilágyi István, Zombor Ferenc - Bevezetés a jogszociológiába, im. 248. o.

92 Konrad Zweigert és Heinz Kötz a jogászi kultúrát tartotta az egyik összehasonlítási alapnak a jogcsaládok, vagy ezzel szinonim jogcsoportok, meghatározásánál és felosztásánál. Szigeti Péter - Jogtani... im. 147-153. o.

stílusjegyek és stílusalkotó tényezők szerint végezte el, leszögezve, hogy ezek határozzák meg magukat a jogköröket. Ilyen meghatározó stíuselemeknek tekintette a történeti eredetet, a jellemző jogi gondolkodásmódot, a jellegzetes jogintézményeket, a jogforrások jellegét és értelmezésüket, valamint az ideológiai tényezőket.⁹³ A jogász hivatás vizsgálatának szempontjából különösen fontos kiemelni a történeti eredetet és a jogi gondolkodásmódot, mindkettőnek nagy szerepe van a jog fejlődésében, a jogászok alakításában.

Az összehasonlító jogi tanulmányokat mindenekelőtt azért kezdeményezték és szervezték, hogy a jogászok szellemiségét gazdagítsák, látóterüket kitágítsák, az előttük álló problémákra jobb rálátást biztosítsanak.⁹⁴ Ennek ismeretében kérdeztem rá kérdőívemben arra, hogy „Mennyire ismer más jogrendszereket, külföldi jogi tradíciókat?” A válasz nem volt meglepő, elsősorban tanulmányaikból ismerik a külföldi jogrendszereket, de szép számban vannak azok is, akik alkalmazzák külföldi jogi ismereteiket munkájuk során.

Mennyire ismer más jogrendszereket, külföldi jogi tradíciókat?	Közjegyzők válasza	Ügyvédek válasza
Hallottam már a common law-ról	0.00%	9.63%
Tanultam, de munkám során nem alkalmazom	38.10%	54.07%
Gyakran kerülök kapcsolatba munkám során idegen joganyaggal	42.86%	22.96%
EU tanulmányokat folytattam	19.05%	13.33%

Az Európai Unió tanulmányok, jogi ismeretek fontosak, de mint a felmérésemből is kiderült, ezen terület ismerőinek létszáma egyelőre még kisebbségben van, tehát az integráció folyamatában számolni kell az egyes nemzeti jogok tradícióival, kulturális sajátosságaival, egyensúlyt kell teremteni az uniós és a nemzeti jog között, előbbi nem vezethet a nemzeti jogi sajátosságok eltűnéséhez, utóbbinak pedig hozzá kell járulnia az „európai jogásszá” válás elősegítéséhez.⁹⁵ A jogban és a jogászokban tehát együtt kell éljen a tradíciók tisztelete (jogtörténet segítségével) és egy állandósult modernizációs törekvés (összehasonlító jogtudomány és az európai jog által), más szavakkal a nemzeti és nemzetközi elem.

A jogászságról az éthosz tükrében

„Szabadon bűn és erény közt választhatni mily nagy eszme, s tudni mégis, hogy felettünk pajzsul áll Isten kegyelme.”⁹⁶ (Madách Imre)

Abból él a jogász, hogy mások veszekszenek - mondja a rosszindulatú szemlélő. Valóban pénzéhes akarnokok, zugügyvédek, törvényt kijátszók a jogász pályát választók? Valóban akadály a szilárd erkölcsi szemlélet e pályán? Vagy az igazság az, hogy a sok jogot tanult ember között kevés az elhivatott jogász, az olyan elkötelezett törvénytudó, aki valóban átérzi feladatát, és hivatásának tekinti a társadalmi béke gyarapítását és biztosítását?⁹⁷ Teszi fel a kérdést Zlinszky János professzor úr a „Keresztény erkölcs és jogász etika” című könyvében. E szemléletes kérdések után világossá

93 Fekete Balázs - A jogösszehasonlítás elmélete, im. Konrad Zweigert - A jogkörök tanáról, 110. o.

94 Uo. 22. o.

95 Zoltán Ödön - A jogász hivatás... im. 82. o.

96 Madách Imre - Az ember tragédiája, Angyalok Kara, tizenötödik szín

97 Zlinszky János - Keresztény erkölcs... im. 16. o.

válí, hogy minden jogi hivatást össze kell kössön és át kell hasson a jogászi éthosz, hiszen minden jogi tevékenység elkötelezett a társadalmi béke mellett, ez teszi értékorientálttá a jogi pályát. Az értékorientált jogászi hivatással kapcsolatban szükséges utalni a következő két összefüggésre, amely minden jogászi hivatásban fellelhető, az egyik az, hogy a jogfejlődésben a kimunkált, humánus jogi megoldások, értékek érvényesítésére kell törekedni, a másik pedig ezzel párhuzamosan az erkölcsileg negatív tevékenységek korlátozása, a devianciák visszaszorítása. E vonatkozásban különösen fontos a joggal való visszaélések kirekesztése. A joggal való visszaélő a jog fegyverével tör a jog eszméje ellen. A jogász számára bűn (jogi követelményeket sértő tevékenység) a hatalommal (joggal való) visszaélést tartalmazó önkényes döntések meghozatala, elfogadása, tudomásulvétele vagy igazolása. Ez elsősorban a jogász erkölcsi tartásának, gerinccességének, de legfőképpen igazságtevési kötelességének a követelményéből következik, és lényegében mind a jogászi éthoszból fakad.⁹⁸

Röviden bemutatom a jogi hivatások kapcsolatát a jogászi éthosszal, nevezetesen a bíró, az ügyész, a közigazgatási/hivatali jogász, a jogtanácsos, valamint a közjegyző és az ügyvéd érintkezési pontjait az éthosszal. Mivel a diplomamunkámhoz készült kérdőíves felmérés az ügyvédek és a közjegyzők körében készült, ezért e két klasszikus szabadfoglalkozású jogi hivatást részletesebben, külön cím alatt tárgyalom. Mielőtt rávilágítok a főbb kapcsolati pontokra az egyes jogi hivatások és az éthosz között, kitérek az elméleti tudást termelő jogtudósok kiemelt szerepére, akik az egyetem első napjától kezdve a jövő jogász nemzedék formálásának, tanításának letéteményesei, ebből kifolyólag a jogászi éthosz elsősorban hordozói.

A jogtudósok, a jogról való elméleti gondolkodók, ők azok, akik kimunkálják a jog fogalmait, finomítják dogmatikai kategóriáit és nem utolsó sorban, tanítják a jövő jogász nemzedékét. Pokol Béla szerint a tanárok feladata nem elsősorban a hatályos jog tanításában, hanem az alapvető jogi diszciplínák központi tartalmi elemeinek átadásában kellene álljon. Hiszen az egyetemi képzést az alapozza meg, hogy az állandóan változó törvényszövegek mögött egy tartósabb általános értelmi összefüggésrendszert tanít.⁹⁹ Ezért fontosabb tartós jogintézményeket, fogalmakat és problémákat tanítani a hallgatónak, az éppen hatályos jogszabályoknál, melyek csak illusztrációként kéne szolgálnak a jog megértéshez.¹⁰⁰ Mert csak ezeknek az alapismereteknek vannak személyiségformáló hatásuk. Az ismeretdömping nem segíti a jogászi személyiség kialakulását, nem segít megalapozni a jogászi jellemet és erkölcsöt, amely nélkül nincs teljes értékű jogászi pálya, állapítja meg Györgyi Kálmán, volt Legfőbb Ügyész.¹⁰¹ A tanítás mellett a jogtudósok feladata a jövő jogász generációinak nevelése is, e nevelési funkciót elsősorban személyiségükkel töltik be.¹⁰² A nevelésben elsősorban követelmény a példakép, a "legfőbb jó" mintája, aki a gyakorlati életben eszményül szolgálhat, akihez közelíteni lehet. E mintakép funkciót a jogtudósok mint tanárnak be kell töltenie. A nevelésben a példakép mellett úgyszintén fontos a nevelési cél, azt is mondhatni, hogy nevelés nem képzelhető el célkitűzés nélkül, ami nem más, mint egy értékrendszer, amelyhez a mintakép és életemény kötődik. Jelen esetben az értékrendszert a jogászi éthosz testesíti meg. René David szerint az egyetem célkitűzése az, hogy a joghallgatók rendelkezzenek a rájuk váró küldetés tudatával, felelősségérzettel és azzal a meggyőződéssel, hogy hivatásuk gyakorlása során a

98 Samu Mihály, Szilágyi Péter - *Jogbölcselet*, im. 280.o.

99 Pokol Béla - *Jogelmélet...* im. 73. o.

100 Uo. 451. o.

101 Korszós Antal - *Jogásziportrék* im., Aki megteremtette a jogállami ügyészséget - Györgyi Kálmán, 51. o.

102 Szigeti Péter, Takács Péter - *A Jogállamiság...* im. 16. o.

haladás ügyét szolgálják, és egy eszmény megvalósításáért dolgoznak.¹⁰³

A bírói kar minden jogállamban a mindenkor érvényes jog letéteményesének tekinthető, ezért központi szerepet játszik a jog alakításában, megítélésében.¹⁰⁴ A történelem során, több olyan törvény is született, amely igazságos ítélekezésre akarta bírni a bírót, ilyen volt Szent László II. törvénykönyve, ami kimondta, ha a bíró a bűnöst futni engedi, vesszen mindene, s magát a bírót adják el. A bírák jogállásáról szóló törvény is kimondja, ha a bíró szolgálati viszonyával kapcsolatos kötelezettségeit megszegi, vagy az életmódjával, magatartásával a bírói hivatás tekintélyét sérti vagy veszélyezteti, fegyelmi vétséget követ el,¹⁰⁵ amely vétség, a bírói tisztségből való felmentéshez is vezethet.¹⁰⁶ Előírhat ilyen és hasonló követelményeket még számtalan törvény, ha rossz és igazságtalan a bíró, ott a törvény vajmi keveset használ, mert a bíró azt saját felfogása szerint elferdítheti, és jogtalanságra hajlíthatja, de a jó és megfontolt bíró többet ér a legtöbb törvénynél.¹⁰⁷ Tiszta jellem, nemes erkölcs, alapos szakképzettség, a magasabb társadalmi műveltségnek bizonyos foka, de mindenek fölött a hivatás - ezek ama kellékek, amelyek a bírót, jó bíróvá, önállóvá, függetlené és pártatlanná, és magát a jogszolgáltatást is biztossá tehetik.¹⁰⁸ Könnyen belátható, hogy helyes úton akkor járunk, ha maga a bíró személyesen van meggyőződve hivatásának fontosságáról, és igyekszik megtestesíteni a római jog által előírt küldetést: *Honeste vivere alterum non laedere suum suum cuique tribuere.* / Tisztességesen élni, más meg nem sérteni, mindenkinek megadni azt, ami őt megilleti.¹⁰⁹ Az igazság kiderítésében, a méltányosság gyakorlásában áll a bíró küldetése, és egyben jogász éthosza is.

A jogállamban az ügyészi hatáskörök mellőzhetetlenek, ő az aki az igazság felderítésére törekedve segíti a bíróságokat, ugyanakkor mindenkit védelmez a törvénytelen cselekményekkel szemben, pártatlanul és szükség szerint méltányosan. Az ügyész, önként vállalt élethivatása alapján, feladatkörét más személyekre irányadó jogszabályi előírásokhoz képest általában szigorúbb jogi és erkölcsi követelmények keretei között teljesíti, mert ezek természetes velejárói hivatásának.¹¹⁰

Meglehetősen sok jogász lát el fontos feladatokat a közigazgatás területén, ezért nem szabad figyelmen kívül hagyni a hivatali jogászt sem, hiszen őt is jellemzi az élethivatásként gyakorolt jogi tevékenység.¹¹¹ A hivatali jogásznak is szükséges erkölcsi mércét felállítani, s ahhoz cselekedeteit hozzáigazítani, hiszen egyéni felelőssége fennáll közigazgatási döntéseiért (vagy azok elmulasztásáért). A hivatali éthosz ugyanúgy magában foglalja az igazságosság és méltányosság érvényesítését, a humánusot, a pártatlanságot, a segítőkészséget, a szociális érzéket a közigazgatási értékek, etikai normák és követendő magatartások mellett.¹¹²

A jogtanácsosi tevékenységet az 1983. évi 3. tvr. szabályozza. A tvr. nem szól a

103 Feltételezem, hogy az eszmény René David szerint sem más, mint az igazság, és annak szolgálata. Fekete Balázs - A jogösszehasonlítás elmélete, im. 23.o.

104 Bevezetés a jog- és államtudományokba - szerk. Szabó Miklós, Bíbor Kiadó, Miskolc, 2001, (továbbiakban: Szabó Miklós - Bevezetés a jog- és államtudományokba) 203. o.

105 A bírák jogállásáról szóló 1997. évi LXVII. törvény 63. § (továbbiakban Bj.tv.)

106 Bj.tv. 79. § (1) e.)

107 Petrik Ferenc - Perben a joggal, Minerva Kiadó, Budapest, 1978, idézi. az 1734. évi svéd általános törvénykönyv bevezetőjét, 125. old (továbbiakban: Petrik Ferenc - Perben a joggal)

108 Dr. Spitz János - Tizenhatodik jogász vándorgyűlés nyitó előadása, idézet a Magyar jogász Egylet 1887. november 12-i teljes ülésén elhangzott előadásból rész, amely a bírói szervezetről szólt, Tizenhatodik jogász vándorgyűlés, szerk. Dr. Benisné Dr. Györffy Ilona, kiadja a Magyar Jogász Egylet, Budapest, 2001, 7. o.

109 Földi András és Hamza Gábor - A római jog... im. 29. o.

110 Az Ügyészek Országos Egyesületének szabályzata az ügyészek alapvető jogairól, kötelességeiről és felelősségéről - <http://www.kriminalexpo.hu/uoef/etkodex.htm>, 2007.02.22.

111 Dr. Sziget Péter - Jogász hivatás-jogtudomány-jogelmélet és jogfilozófia, Magyar Jog, a Magyar Jogász Egylet folyóirata, negyvenkettedik évfolyam, 1995 január, 1. szám - 2. o..

112 Köztisztviselői Etikai Kódex - <http://www.kszs.org.hu/archiv/etika.html>, 2007. 02. 22.

jogtanácsossal szemben támasztható etikai, erkölcsi követelményekről, de ez nem jelenti azt, hogy ne lennének támaszthatók szakmai, erkölcsi elvárások a jogtanácsosok irányába, hiszen valamennyi jogással szemben hasonló elvárásokat fogalmaz meg a jogászai éthosz. Az ügyvédekről szóló 1998. évi XI. törvény szól az ügyvéd jogi tanácsadási tevékenységéről, így az ügyvédtől elvárható etikai követelmények, pontos és kielégítő tájékoztatás, tisztességes képviselő, ügyfél érdekének legjobb tudása szerinti és lelkiismeretes képviselője jellemzi a jogtanácsosi éthoszt is.

A jog sorsa, végső soron a bíró, az ügyvéd, az ügyész, a közjegyző, közigazgatásban dolgozó jogalkalmazó, jogtanácsos és az egyetemi jogászság kezébe van letéve.¹¹³ Ezért fontos kiemelni és hangsúlyozni mindegyik jogász hivatásnak éthoszbeli sajátosságait, hiszen a normarendszer az őt megvalósító személyen keresztül nyer értelmet és életet.

Az ügyvédek az éthosz tükrében

*Az ügyvéd, aki állandóan ott tartja kezét a társadalom ütőerén, maga is állandóan ott forog az élet porondján, mindent lát és mindent hall és mindent egy magasabb jogműveltség és életszemlélet szemüvegén át tekint.*¹¹⁴ **(Vészi Mátyás)**

Történelmünkben az első utalást az ügyvédekre Szent István király Intelmeinek 2.k.3. fejezetében találhatjuk: „...minden gyalázat foltja nélkül való, felséges és családos emberek.” Ez a kiragadott rész több lényeges kérdésre rávilágít az ügyvédekkel kapcsolatban, akik érdekvédelmi funkciót tölthettek be. Elsősorban etikai követelményt támasztott „gyalázat foltja nélkül való” a jogorvoslatok kívánó közönség és rajtuk keresztül az egész társadalom az ügyvédekkel szemben.¹¹⁵

A második világháború előtt a magyar ügyvédség szakmai és etikai normái megfelelték az európai követelményeknek. Az ügyvédek függetlenségét és a büntetőjogi védelmét a törvény garantálta. A kommunista hatalomátvétel után az ügyvédi foglalkozás gyanús pályának minősült, az ügyvédi magángyakorlat pedig beleütközött a kollektívizmus eszméjébe. Az ügyvédi magánműködést felszámolták, az ügyvédi munka színtere a munkaközösség lett. A rendszerváltozás hozta meg az ügyvédi hivatások rehabilitációját.¹¹⁶ Az ügyvédség 1990-ben elindulhatott újra azon az úton, amelyen ismét meg tudta fogalmazni szakmai tevékenységének a politikai hatalom gyakorlásától elkülöníthető elemeit. Az 1994. évi XXIII. törvény visszaállította az ügyvédi magánműködést és az ügyvédség önrendelkezési jogát, a kamarába való felvétel alanyi jog lett. Az ügyvédekről szóló 1998. évi XI. törvény (Ütv.) fő törekvése már az ügyvédi kar szakmai felkészültségének biztosítása, illetve az ügyvédi hivatás méltó gyakorlásának elősegítése.¹¹⁷

Már a XIX. század második felében az ügyvédi pálya nyitottsága és a képzés univerzális jellege miatt nagy vonzást gyakorolt az egzisztenciát keresők körében, s ennek következtében igen vegyes összetételű lett a kar. Az egyetemi tanárok, tudós jogászok mellett ellenpontként megjelent a mind nyilvánvalóbban pauperizálódó, behajtásból élő, esetleg alaptalan igények érvényesítésével

¹¹³ Szigeti Péter - Jogtani... im. 189. o.

¹¹⁴ Vértési László - Az ügyvédek hivatástörténetének áttekintése a kezdetektől a 20. század elejéig, Vértési László idézi Dr. Vészi Mátyást, 1937, 86. o., Jura, A Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának tudományos lapja, kiadja a Dialog Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 9. évf. 2. szám, 2003, 172. o. (továbbiakban: Vértési László - Az ügyvédek...)

¹¹⁵ Uo. 173. o.

¹¹⁶ Sólyom László - Jog és jogász a rendszerváltozásban, Európai jogi tanulmányok 2., szerk. Mádl Ferenc, kiadja az ELTE Állam- és Jogtudományi Karának Nemzetközi Magánjogi Tanszékének Európai Unió Dokumentációs és Kutatási Központja, Budapest, 1996, 239. o.

¹¹⁷ Kengyel Miklós - Magyar polgári eljárásjog, Osiris Kiadó, Budapest, 2005, 106. o.

foglalkozó ügyvédek, akik a kar tekintélyét a társadalom előtt erősen lerontották. Ezért az ügyvédi kamarának mindenkor fontos feladata volt, hogy lehetőleg „házon belül”¹¹⁸, fegyelmi úton gyakorolt felügyelettel biztosítsák a társadalom megbecsülését.¹¹⁹ Az ügyvédi kamarák gondoskodnak az ügyvédi hivatás gyakorlásával járó jogok védelméről. Az ügyvédi függetlenségnek tehát az ügyvédi kamara mint köztestületi szerv ad garanciát és nyomatékot.¹²⁰ Az ügyvédség tekintélyének megőrzésével, a megfelelő szakmai etikai szabályok betartásával, és az esetleges fegyelmi felelősségre vonással kapcsolatos teendőket is az ügyvédi kamarák oldják meg.¹²¹ Manapság egy évben körülbelül 150 fegyelmi büntetést szab ki a Magyar Ügyvédi Kamara jogerősen. Horváth Jenő szerint nem is ez a szám, hanem inkább az az elgondolkoztató, hogy szaporodnak a nagyon súlyos fegyelmi ügyek, amikor az ügyvéd bűncselekményt követ el.¹²² 1995 és 2000 között pontosan 100 büntetőeljárás indult budapesti ügyvéd ellen, évente átlagban 20. Ügyvédekről lévén szó ez a szám sok. Ebből a 100 ügyből 78 büntetőügy kapcsolódik az ügyvédi tevékenységhez, e körben a kép sokkal kedvezőbb, ha nem azt nézzük, hogy hány büntetőeljárás indult, hanem azt, hogy ezeknek 50%-a fejeződött be marasztalással. Az országos átlag az ún. váderedményességnél mintegy 80%-90% között van, az ügyvédek ellen indult büntetőeljárásban pedig a fentiek szerint csak 50%. Ebből nem csak azt a következtetést lehet levonni, hogy az ügyvédek mint szakemberek a gyanúsítással szemben eredményesebben védekeznek, hanem azt, hogy a nyomozó hatóság túl könnyedén jut el a gyanúsításig ügyvédekkel szemben az ún. bűnsegédi magatartásoknál, illetve elsősorban az okirat-hamisításoknál.¹²³ Ezen okok és az alkotmányos jogbiztonság teszik szükségessé és indokolják, hogy a magán-tevékenységként folytatott jogvédő, jogképviselő feladatok ellátását a szervezett közhatalommal szemben az ügyvédi kamarák biztosítsák.¹²⁴

Az ügyvédi hivatás megkülönböztető jegye, hogy szellemi szabadfoglalkozásként olyan magán-tevékenység, amely a közhatalmi szervek működési körében garanciális okokból hangsúlyozottan magán-tevékenységként különül el a közhatalomtól, ezzel is magyarázható, hogy a szabadfoglalkozású értelmiségi pályákhoz tartozó ügyvédi pálya mindenkor vonzó és elismerésnek örvendő volt.¹²⁵ Ugyanakkor épp a szabadfoglalkozás és a közhatalomtól való függetlenség indokolja, és hangsúlyozza, hogy az ügyfél és ügyvéd személyes, bizalmi viszonyának, az ügyvéd ügyfelével és etikai követelményekkel szembeni személyes felelősségét tudatosítsa az ügyvéddé válás útján. A közhatalom hiánya miatt is az ügyvéd az ügyféllel egyenrangú partner, tanácsadó, nem pedig „isteni tűzoltó”. Ennek megfelelően az ügyvéd, mint rang önmagában nem lehet érték, csak a megfelelő erkölcsi, szakmai hozzáállás, képzés során válhat azzá. Elsősorban ezen erkölcsi jellegű követelmények következtében vált és válik az ügyvédség „*nobile officiummá*”, „nemes hivatallá”, aminek gyakorlójától elsősorban feddhetetlen jellemet várt és vár el a társadalom, valamint a hivatás éthosza.¹²⁶

118 A rossz nyelvek szerint az etikai bizottságban működik egyfajta kollegialitás, ezért néha nem zárják ki az arra érdemes ügyvédet.

119 Vértési Lázár - Az ügyvédek... im. 179. o.

120 22/1994 (IV.16) AB határozat

121 Állam- és Jogtudományi Enciklopédia - im. 1710. o.

122 Korszós Antal - Jogászportrék, im., Orvos helyett ügyvédvezért - Horváth Jenő, 35. o.

123 Dr. Bánáti János - Veszélyes üzem? - ügyvédek a vádlottak padján, Közjegyzők közlönye, kiadja a HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 4.évf., XLVII. évf., 2. szám, 2000, 6 o.

124 Korszós Antal - Jogászportrék, im., Orvos helyett ügyvédvezért - Horváth Jenő, 41. o.

125 Szigeti Péter - Jogtani... im. 194. o.

126 Vértési Lázár - Az ügyvédek ... im. 176.o.

A közjegyzők az éthosz tükrében

Kevés ez a dolgozat, arra, hogy kiemelje a közjegyzői hivatás szakmai sokrétűségét, egyre inkább összetett voltát, csak utalás szintjén említem meg, hogy a közjegyzőség olyan szakmai közeg, amely élen jár a változások kezdeményezésében és új megoldások alkalmazásában (példaként említhető: a Közjegyzői Digitális Levéltár, a Zálogjogi Országos Nyilvántartás, a Végrendeletek Országos Nyilvántartása, az elektronikus aláírás). A közjegyzőség történeti fejlődését is csak nagyvonalakban tekintem át. A középkorban közjegyzőség intézményét a hiteleshelyek voltak hivatva betölteni, ami nem jelentett mást, mint azokat az egyházi testületeket (káptalanokat és konventeket), akik a királytól adományozott hiteles pecsét birtokában okleveleket állíthattak ki.¹²⁷ A közjegyzői kinevezéshez az egyetem *artes* fakultásán végzett tanulmányok elengedhetetlenek voltak, tehát a pályázónak, ha fokozata nem is volt, *artes* műveltséggel rendelkeznie kellett.¹²⁸ A hiteleshelyek a török hódoltság ideje alatt az egyházi közjegyzők mellett fejtették ki tevékenységüket, ezt követően visszaszorultak, de véglegesen csak az 1874. XXXV. törvénycikk szüntette meg működésüket. Már az első közjegyzői törvény nagy gondot fordított a közjegyző erkölcsi és tudományos minősítésére, amit azzal indokolt, hogy a közjegyző eljárásának súlya és értéke egy kézben fekszik, éspedig legnagyobbbrészt visszavonhatatlanul, hibáit semmiféle jogorvoslat többé nem teszi jóvá.¹²⁹ A közjegyző *artes* műveltsége, tudományos minősítése nem csoda, hogy korán szabályozásra került, ti. a közjegyzői etikai követelménye, hogy tudásszintje naprakész legyen, ez teszi képessé, hogy megfeleljen felelősségteljes feladatának. A közjegyző szakmai éthosza abban rejlik, hogy magáénak vallja a felelősséget a jogszolgáltatás magas szintjéhez, minőségéhez.¹³⁰

A magyar közjegyző speciális szerepe a klasszikus nem peres eljárásokban van, amelyet mint első fokú bíróság folytat le. Ez szinte teljesen egyedi, még a Monarchia utódállamaiban is. A közjegyző mint jogszolgáltatási szerv, a jogállamiság egyik garanciája. A közjegyzői eljárás arra irányul, hogy jogi gondolkodással és felvilágosítással, valamint több fél közötti jogszerű érdekegyeztetéssel jogi békét teremtsen. A közjegyző feladatai körébe tartozik az egyén védelme a magánjogi kapcsolatokban, sőt, kijelenthető, hogy a közjegyzői tevékenység középpontjában az egyén áll a maga magánjogi kapcsolataival. A jogi tanácsadásnak szociális és béke-fenntartó funkciója van a társadalomban, ez a funkció határozza meg a közjegyző szakmai éthoszáét és azokat az értékeket, amelyek mellett el kell magát köteleznie, az objektivitást, a személyre szabott tanácsadást, az érdekegyeztetést, perek megelőzését, a tiszteletdíjat igazoló minőséget.¹³¹ A közjegyzőnek az élettapasztalaton kell mérje tanácsát és segítségét, hogy elkerülje az életidegen megoldásokat. Ide tartozik, a jogi probléma átláthatóvá tétele és a jogi beszédkultúra közérthetősége, ehhez türelem, megértés és jószág szükségeltetik. A polgárnak jogában áll érzelmi

127 Érdújrhelyi Menyhért - A közjegyzőség és hiteles helyek története Magyarországon, kiadja a M. Kir. közjegyzők Országos Egyesülete, Budapest, 1899, reprint formában kiadta a Magyar Országos Közjegyzői Kamara, 2004, 6. o.

128 Körmeny Kinga (Budapest) A jogtudó magyar értelmiség és a Curia Romana a XVI. század elején, Régi és új peregrináció Magyarok külföldön, külföldiek Magyarországon I. - szerke. Békési Imre, Jankovics József, Kósa László, Nyerges Judit, kiadta a Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság - Scriptum Kft., Budapest-Szeged, 1993, 172. o.

129 Tóth Erzsébet Katalin - A jogászképzés közjegyzői szemmel, különös tekintettel az Európai Unióhoz való csatlakozásra, A Jogászképzés, múltja, jelene és jövője, Ünnepi tanulmányok, konferencia előadások, kerekasztal beszélgetések, szerk. Takács Péter, Kiadja az ELTE Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2003, 380. o. (továbbiakban: Tóth Erzsébet Katalin - A jogászképzés közjegyzői...)

130 A minőségtudatot meg kell teremteni a munkatársakkal is, ehhez tartozik az irodán belüli tervszerű képzés, a munkatársi beszélgetések, a hatásköri megosztás, a munkaköri leírás, és mindenekelőtt az, hogy a közjegyző legyen példakép a munkatársai számára. Dr. Klaus Woschnak - A közjegyző hivatásról és éthoszaról, Közjegyzők közlönye, kiadja a HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 3.évf., XLVI. évf., 11. szám, 1999, 8. old

131 Uo. 6. o.

közelséget várni a tanácsadótól, különben csak „tömegárut” sóznak rá.¹³² Persze e közelséget a csekély távolságtartás jelentésében kell felfogni, mert a közjegyző és az ügyfél kapcsolatában törekedni kell arra, hogy a közjegyző megőrizze a hivatal méltóságát és kerülje a bizalmaskodást, vagy a megvásárolhatóság látszatát.¹³³

Az Európai Unió Közjegyzőségeinek Konferenciája (CNUE) 1990 márciusában kibocsátotta a madridi deklarációt, amelyben kiemelte és összefoglalta az európai közjegyzői tevékenységre vonatkozó jellemzőket, ilyen a függetlenség, pártatlanság, magasszintű jogi képzettség és műveltség, valamint a kollegalitás a közjegyzők között. Ilyen előzmények után Nápolyban, 1995-ben megszövegezték és elfogadták a közjegyzői hivatás európai kódexét,¹³⁴ amelyben megkövetelik a közjegyzőtől, hogy tisztelje az általános erkölcsi normákat, a törvényeket, legyen lelkiismeretes és kötelességtudó. De nemcsak etikai kódexekben, törvényekben, hanem a közjegyzőség lényegében, céljában és feladatában benne foglaltatnak az erkölcsi követelmények, hiszen a közhitelesség a bizalom nélkül aligha képzelhető el, ahogy az esélyegyenlőség biztosításával a jogi tanácsadás sem a pártatlanság nélkül.¹³⁵

Az orvosi és a jogász hivatás kapcsolatáról

*Az átlagos honpolgár úgy van az ügyvédekkel, mint az orvosokkal. Csodabogaraknak tartja őket.*¹³⁶ (Szabó Zoltán Attila)

A jogász az emberek társadalmi gondjaival, egymás közötti nézeteltéréseivel, ezek szabályozásának módjával, a társadalmi békés egymás mellett élés rendjének megteremtésével foglalkozik. Minden jogi döntés valamilyen formában befolyásolja az emberek életviszonyait, s végső soron a társadalom fejlődésének alakulását. Ennek a jövőnek a formálásában a jogász a maga eszközeivel vesz részt, mint jogalkotó a társadalom tagjait kötelező együttélési szabályok létrehozásával, mint bíró ítéleteivel, mint közigazgatási tisztviselő intézkedéseivel, mint ügyvéd vagy jogtanácsos a döntéshozatal előkészítésében játszott szerepével. A jogi szabályozás ugyanis egy jövőbeli, helyesnek, kívánatosnak tartott társadalmi modell megvalósítását célozza, így akár a társadalom orvosának, akár Roscoe Pound terminológiájával élve, egyfajta „social engineering” azaz „társadalmi „mérnökösödés” -hez hasonlítható.¹³⁷ A jogász tehát jellemzően az emberi sorsokhoz, élethez kötődő helyzetekkel, konkrét megoldandó problémákkal, jogvitákkal szembesül, egyszóval az emberekkel foglalkozik, nekik próbál nehéz élethelyzetekben segíteni, akár az orvos, Horváth Jenő, a Magyar Ügyvédi Kamara volt elnökének hasonlatával élve.¹³⁸ Zlinszky János szerint is, ahogy az orvosi karnak együttesen szakmai etikai kötelessége minden rászoruló betegen segíteni, úgy a gyakorló jogászok együttesének is etikai kötelessége egyetlen lehetőséggel kecsegtető ügyet

132 Uo. 7. o.

133 Dr. Győrpál Árpád közjegyző (Komló) - A közjegyzői hivatás gyakorlása során eddig felmerült néhány etikai problémáról, Magyar közjegyzői almanach 1992-1994, kiadja a Magyar Országos Közjegyzői Kamara, Budapest, 1994, 157. o.

134 Harsági Viktória - Az ügyvédi és közjegyzői hivatás gyakorlásának szabályozása, lehetőségei és korlátai az Európai Unió tagállamaiban, Studia Iurisprudentiae Doctorandorum Miskolciensium, Tomus 3., Bíbor Kiadó, Miskolc 2003. 142-146. o. (továbbiakban: Harsági Viktória - Az ügyvédi és közjegyzői hivatás...)

135 A közjegyzőkről 1991. évi XLI. törvény (Ktv.) 1. § (1) A törvény közhitelességgel ruházza fel a közjegyzőket, hogy a jogviták megelőzése érdekében a feleknek pártatlan jogi szolgáltatást nyújtsanak. (2) A közjegyző a jogügyletekről és jogi jelentőségű tényekről közokiratot állít ki, okiratokat őriz meg, a felek megbízásából pénzt, értéktárgyat és értékpapírt vesz át a jogosult részére történő átadás végett, a feleket a hatáskörébe utalt eljárásokkal kapcsolatban - a felek esélyegyenlőségének biztosításával - tanácsadással segíti jogaik gyakorlásában és kötelességeik teljesítésében.

136 Miért nem bírjuk az ügyvédekkel? - Szabó Zoltán Attila, Pannonica Kiadó, Budapest, 2004, 7. o. (továbbiakban: Szabó Zoltán Attila - Miért nem bírjuk...)

137 Péteri Zoltán - Bevezetés a jogfogalmakba... im. 13. o.

138 Korsós Antal - Jogászportrék, im., Orvos helyett ügyvédvezért - Horváth Jenő, 28.o.

sem hagyni védelem nélkül.¹³⁹

Nemcsak Horváth Jenő és Zlinszky János hasonlítja az orvosokhoz a jogászságot, hanem több helyen a jogirodalomban találkozhatunk e hasonlattal, sőt, érdekességként említem, hogy a hetvenes években készült „A jogászság társadalmi helyzete és szakmai életútja” című kutatásban is az orvosokhoz viszonyítva vizsgálták néhány esetben a jogászság társadalmi helyzetét.¹⁴⁰ E hasonlóság voltára ezért kérdeztem rá én is, a megkérdezettek a várt eredmény szerint válaszoltak, a pozitív válaszok aránya toronymagasan megelőzi a nemleges válaszok számát.

Lát-e hasonlóságot az orvos és a közjegyző/ügyvéd között?	Közjegyzők válasza	Ügyvédek válasza
Igen	57.14%	56.93%
Nem	23.81%	18.98%
Aligha	4.76%	8.76%
Természetesen	14.29%	15.33%

Bevallom, kérdőívem előkészítésekor, eljátszottam azzal a gondolattal is, hogy a jogászság és a papság közötti hasonlóságra kérdezek rá, ami a jogászi éthosz, hivatás mibenlétének ismertetése után talán nem is tűnik meglepőnek. Kiindulópontom az volt, hogy Rómában is a jog hivatott ismerői kezdetben a papok voltak, a pontifexek, és a középkorban is volt a papoknak bírói funkciójuk. Természetesen nem abban az értelemben gondoltam a hasonlóságot, ahogy az ősi Rómában, vagy a középkorban volt, hanem ahogy azt Ulpianus római remekjogász mondta: „Mondhatni ránk, hogy papjai vagyunk a jognak: hisz műveljük az igazságosságot, hivatásszerűen keressük a jónak és a méltányosnak az ismeretét, midőn különböztetünk méltányos és méltánytalan között, elválasztjuk a tiltotttól, ami megengedett.”¹⁴¹ Én is ebben a tekintetben gondoltam a papi és a jogászi szerep hasonlóságára, pontosabban a jog küldetése alapján, hiszen a jog küldetése az igazság kiderítése, amit csak méltó szerepkörrel lehet teljesíteni és elérni. Rövid szellemi kalandozás után, be kellett látnom, hogy a papi és a jogászi hivatás a küldetési-,¹⁴² segítési-, közbenjárási-,¹⁴³ szerepkörén kívül, kevesebb hasonlóságot mutat, mint amennyit az orvosi és a jogászi hivatás között találhatunk. De pontosan miben is áll ez az orvosi és jogászi hivatás közötti hasonlóság?

Ennek megválaszolásában, felhasználok a kérdőívet kitöltők válaszát. Meg kell jegyeznem, hogy egyik kifejtős kérdésre sem kaptam annyi választ, mint a „Miben látja a hasonlóságot az orvos és közjegyző/ügyvéd között”-re. Ebben a kérdésben merem egyedül összehasonlítani a két kérdőívet, ti. a kérdőívet kitöltő 23 közjegyzőből 13, a 137 ügyvédből pedig 66 adott pár soros választ, amely válaszok átfedik egymást. Részletes elemzésben nem bocsátkozom a válaszok kapcsán, de a tendenciaszerűen előforduló válaszokat, valamint a hasonlóságot kiemelem.

Mindkét szakma szociális érzékenységet mutat a társadalom támogatásra szoruló tagjaival szemben, és mindkét szakma más bajával találkozik mindennap, ahol minden esetben

139 Zlinszky János - A jogász erkölcsse, Jogtudományi közlöny, az MTA Állam- és Jogtudományi Bizottságának folyóirata, kiadja a Pallas Lap- és Könyvkiadó Vállalat, Budapest, XLV. új évf. 1. szám, 1990 26. o. (továbbiakban: Zlinszky János - A jogász erkölcsse)

140 Angelusz Róbert, Balogh Zoltán, Körmendy Mária, Léderer Pál, Székely Mária - A jogászság társadalmi helyzete és szakmai életútja, im. 75-77., 88., 107. o.

141 Zlinszky János - A jogász erkölcsse, im. 18. o.

142 A pap, lelkipásztor is az igazságot szolgálja, küldetése, hogy azt hirdesse, hiszen Jézus monda „Én vagyok az út, az igazság és az élet, senki sem mehet az Atyához, hanemha én általam.” János 14, 6 A jogász küldetése is az igazság kiderítése. Természetesen, mindkét hivatás küldetése összetettebb, de ebben közösek. Félreértés ne essék, azt nem állítom, hogy más hivatásnak ne lenne küldetése, csak azt állítom, hogy a papi és a jogászi hivatás küldetése megegyezik.

143 Eretnek gondolatként hangzik, de meglátásom szerint a pap, a lelkipásztor a hívők és Isten (égi hatalom) között közvetít, a jogász az ember és a bíróság, állam (földi hatalom) között tölti be a híd szerepét.

emberközpontú segítségnyújtást várnak el tőlük. Az emberek mindkettőnek kiszolgáltatottak, ezért fokozott bizalomra épül a kapcsolat és fokozott a felelősség, illetve a felelősségérzet követelménye jellemzi mindkét szakmát. A legtöbb kívülálló szemében ők irigyelt varázslók - az emberek segítésére esküdtek - óriási tudást kell felhalmozniuk ahhoz, hogy magabiztosan fogadhassák a pacienseket. Bizalmi kapcsolat alatt, általában azt értik, hogy az emberek olyan orvost és jogászt választanak, akiben megbíznak, akire rábízák titkaikat, sőt az életüket is, ez elsősorban az ügyvédekre jellemző, azon belül pedig leginkább a büntető jog területére igaz, mert ha a védelem ellátása során szakmai hibát vét az ügyvéd, az komoly kihatással lehet a védenc életére is. A közjegyző és az orvos közötti jellemző hasonlóság a helyszíni eljárási kötelezettség. Úgy az orvossal, mint a jogással szemben határozott és magas elvárása van a hozzá fordulóknak, "tutira" oldja meg a problémát és "most", ezért fontos a precíz, körültekintő gondos eljárás és a pontosság, a tárgyilagosság, a pártatlanság, a konfliktus- és problémamegoldás. A helyes megoldás megtalálása folyamatosan foglalkoztatja mindkét szakmát, ezért nagyon nehéz kikapcsolni munka után. A szabályozás¹⁴⁴ és a társadalmi megítélés¹⁴⁵ oldaláról is van hasonlóság, mindkét hivatás tagjai zárt közösséget alkotnak, kifelé homogén csoport képét mutatják. Mindkét szakmára jellemző a folyamatos továbbképzés igénye és szükségessége.

Az etikai szabályok, az eskü, az erkölcs, az elhivatottság mindkét szakmában kiemelt szerepet játszanak.¹⁴⁶ Mindkettő köteles a legjobb tudása és lelkiismerete szerint ellátni a feladatát, és soha nem szabad visszaélniük a bizalommal, mindig őszintének, megértőnek, figyelmesnek, lelkiismeretesnek és humánusnak kell lenniük. Mindkét hivatásban az embert kell nézni, az egész embert, nem csupán a konkrét problémát, ezért ugyanúgy végig kell hallgatniuk minden panaszt, nemcsak az ügy szempontjából relevánsakat, ennek köszönhető, hogy gyakoriak a visszatérő ügyfelek, ti. nemcsak a szakmai, hanem az emberi hozzáállást is egyaránt értékelik. Miután a gyógyításnál is nagyon fontos a tudat, a lélek szerepe, egy ügy ellátásánál is figyelembe kell venni a felek lelki, tudati meggyőződését, érzelmeit, ez sokat segít a tényállás tisztázásában is, arról nem is szólva, hogy sok a biológiai problémák alapja olyan lelki probléma, amit egy ügyvéd hamarabb és egyszerűbben tud orvosolni, különösen a legkiszolgáltatottabbak között. Azt is lehet mondani, hogy a jogász egy kicsit pszichiáter, az ügyfél egy sajátosan „beteg” ember, akin segíteni kell.

Elhangzottak az éthosz szempontjából lényegtelen hasonlóságok is, például az, hogy hasonlóság áll fenn a praxis kiépítésében, valamint mind az orvosok, mind a jogászok is szeretik a jó bort. Komolyra fordítva a szót, a leggyakrabban elhangzott tulajdonságok a következők: bizalmi kapcsolat, titoktartás, segítőkészség, empátia, magas szakmai felkészültség, speciális tudás.

Jog és erkölcs kapcsolatáról

„Az ember értéke és a köz szempontjából való hasznossága vagy ártalmassága elsősorban az erkölcsi mivoltán múlik. Minden intézmény, minden társadalmi berendezkedés áldásossá lehet, ha

¹⁴⁴ Az ügyvédi műhiba éppúgy kártérítési kötelezettséget válthat ki, mint az orvosi műhiba. Hangsúlyozni kell azonban, hogy a műhibának a közjegyző, ügyvéd részéről konkrét jogszabálysértést kell jelentenie. Korsós Antal - Jogászpórtrek - Im., Orvos helyett ügyvédvezért - Horváth Jenő, 41. o.

¹⁴⁵ Elhangzott a következő vélemény is: „Sajnálatos módon a jogászok és orvosok nagy része is felsőbbrendűnek érzi magát, és még sajnálatosabb módon ezt sokan éreztetik is ügyfelükkel/páciensükkel, ez véleményem szerint az empátia hiányára is visszavezethető.”

¹⁴⁶ Elhangzott a következő vélemény is: „Ezért volt és van annyi vegyes házasság orvos és jogász között.”

nagyszerű és nagyszívű emberek kezelik. Ne keressük hát a mentőnket sehol és egyebütt, mint saját vagy inkább személyes erényeinkben, a lelki felsőbbrendűségünkben."¹⁴⁷ (Széchenyi István)

A jog és az erkölcs között olyannyira szoros a kapcsolat¹⁴⁸, hogy a kialakuló jog és a kezdetleges erkölcs egybeesett, ezért nem véletlen az, hogy sokan a jogot történetileg az erkölcsből próbálják levezetni.¹⁴⁹ Arra hivatkoznak, hogy erkölcsi szabályozás nélkül valamennyire is rendezett társadalmi élet nem képzelhető el.¹⁵⁰ Ezt alátámasztja az erkölcsnek az egyik definíciója is, miszerint az erkölcs az emberek között kialakult viszonyokat, az emberi magatartásnak, együttélésnek az adott közösségre jellemző normáit kifejező szokások, hagyományok és alapelvek összessége.¹⁵¹ Ezért van az, hogy a jogász éthoszt az erkölcsi normákon kívül a szokásnormák, illemszabályok, etikettek, vallási szabályok, szakmai-technikai normák összessége alkotja.¹⁵² Az sem véletlen, hogy a jogellenes cselekedeteknek túlnyomó része erkölcsileg is elmarasztható, valahányszor jogilag elbírálják valakinek a magatartását, egyúttal elbírálják - legalábbis a motívumok szintjén - az adott egyén erkölcsiségét is.¹⁵³ Mégis ki kell emelni azt, hogy a büntető ítélezést, nem illeti meg az erkölcsi értékítélet igénye. Ez persze távolról sem jelenti azt, hogy a büntetőjognak nincs erkölcsi funkciója, de ez a funkció nem erkölcsi ítékezésben áll, még töredékes és gyarló formában sem, hanem az erkölcsi rossz következményeinek csökkentésében.¹⁵⁴ A római jog segített hozzá ahhoz, hogy meg tudjuk vonni az erkölcsi igazság és a jog határait, de a római jogtudósok a jogot nem pozitív normarendszernek tekintették, hanem úgy vélték, hogy az végeredményben a jó és méltányos művészete, amelynek saját keretei között az igazságosságot kell érvényre juttatnia.¹⁵⁵

A jog az erkölcsnek csak az egyik eleme.¹⁵⁶ Bolberitz Pál szerint a jogrend épül az erkölcsi rendre, tehát nem a jogrend alapozza meg az erkölcsi rendet. Ahol az erkölcsi törvény belülről nem kötelez, és folyvást változik, ott a jogrend is elbizonytalanodik, ezért nélkülözhetetlen, hogy legyen objektív erkölcsi rend, amely egyetemes érvényű, s amelyre épülhet a törvény, ami figyelembe veszi az általános emberi méltóságot.¹⁵⁷ Ezen objektív erkölcsi rend a jogásznak is nélkülözhetetlen, hiszen számára is minden ember egyszeri, megismételhetetlen, önértékkel és méltósággal bíró személy. Az emberi méltóság pontos elméleti tisztázása a kereszténységnek köszönhető, és nem véletlen, hogy a keresztény erkölcsi értékektől a jogrendünk sem független, hiszen gondolkodásunkat a kereszténység eszmevilága évezredek óta átjárja.¹⁵⁸

De nemcsak az erkölcs gyakorol hatást a jogra, hanem a jog is az erkölcsre, gondoljunk Szent István és Szent László király törvényeire, melyek hozzájárultak ahhoz, hogy a magyarság történetileg igen rövid leforgású idő alatt szakítani tudott azzal az ethosszal, amely korábbi életmódját jellemezte. A jog és erkölcs kölcsönhatása nyilvánul meg abban is, hogy bizonyos

147 Lomnici Zoltán - A jogász hivatás etikája, im. 17. old, idézi Széchenyi Istvánt

148 Barbu B. Berceanu szerint a jog és erkölcs között egyenlőséget tehetünk, ha nem így lenne, nem tudnánk jogosról beszélni. Barbau B. Berceanu - Morala si dreptul, Studii de drept romanesc, Editura Academiei Romanie, Serie noua, anul 13.(46) 1-2, 2001. 15. o.

149 Szathmáry Béla - Magyar Egyházjog, im. 57.o.

150 Hársing László - Bevezetés az etikába, im. 139. o.

151 Lomnici Zoltán - A jogász hivatás etikája, im. 14. old

152 Szigeti Péter - Jogtani... im. 73. old

153 Hársing László - Bevezetés az etikába, im. 142. o.

154 Lomnici Zoltán - A jogász hivatás etikája, im. 15. old, idézi Bibó Istvánt

155 Földi András és Hamza Gábor - A római jog... im. 29. o.

156 Hársing László - Bevezetés az etikába, im. 51. o.

157 Szabadság és erkölcs - Bolberitz Pál, Kiadja a Magyar Kolping Szövetség, Budapest, 1998, 139. o. (továbbiakban: Bolberitz Pál - Szabadság és...)

158 Zlinszky János - Keresztény erkölcs... im. 12. o.

esetekben az erkölcs rugalmasabb a társadalmi változásokkal szemben, máskor viszont a jog jár előtte.¹⁵⁹

Fontos utalni arra is, hogy a jog és az erkölcs között vannak lényeges eltérések. Igen jelentős az erkölcsnek és jognak az a különbsége, hogy a csoportérdekek eltérése folytán a társadalom egyes rétegeinek erkölcsi megközelítései meglehetősen nagy különbségeket mutatnak, a jogrendszer azonban mindenkor egységes.¹⁶⁰ A kétféle szabályozásban jelentkező kényszer miatt is eltérés van, ti. míg a jogban a külső kényszer lényeges mozzanat, addig az erkölcsben ez nem található meg.¹⁶¹ A cselekedet moralitását általában nem érinti külsődleges megnyilvánulása, és a cselekedet jogszerűsége általában független a cselekedet belső mozzanataitól (a képmutatás lehetőségének nagy tere a jogban), ezzel szemben az etikum szférájában erkölcsösnek csak az a cselekedet minősül, amelynek külsődlegessége és bensősége harmóniában van.¹⁶² Tehát az erkölcsi norma esetében - véli Moór Gyula - nem állnak rendelkezésre külső kényszerítőeszközök, a norma megvalósulásának „egyedüli biztosítéka az ember lelkében, annak a belátásában rejlik, hogy az erkölcs, a helyes cselekvés útját mutatja meg.” A helyességről vallott meggyőződés, a helyesség „evidens volta” az erő, mely az erkölcs iránti engedelmisséget biztosítja. Az erkölcs „kénytelen engedelmisséget” nem igényelhet, ezzel szemben a jog fizikai erővel is kikényszerítheti az engedelmisséget.¹⁶³

Jogtudósok elméletében is gyakorta előkerül a jog és erkölcs kapcsolata, például Georg Jellinek a jogot erkölcsi minimumként határozta meg.¹⁶⁴ Somló Bódog szerint pedig a helyes jog mértéke az erkölcs, és az ezzel foglalkozó tudomány sohasem kerülheti meg az erkölcs kérdéseit.¹⁶⁵

A jogban lévő erkölcsi normákról

A jogtudomány nemcsak leíró, hanem céltudomány is. A jogrendnek vannak szükségszerű alaptételei, amelyek élnek és funkcionálnak, ezek a vezető, legfőbb célok, melyek a jog szellemiségét, eszmei alapját fejezik ki. Ezek között vannak vezérmotívumok, alapintézmények, generálklauzulák, alapelvek szánt és konkrét normatartalmú rendelkezések.¹⁶⁶ Ezek az elvek nemegyszer etikai természetű követelményeket fogalmaznak meg, kapcsolatot teremtve az erkölcsi tényezőkkel.¹⁶⁷ Nem arról van szó, hogy az erkölcsi szabályokat a jog erejével is érvényre kell juttatni, hanem sokkal inkább arról, hogy a jogszabályokat az erkölcsi eredetű, de jogi tartalmat nyert alapelvekből kiindulva kell értelmezni és alkalmazni.

A jogalkalmazás során kiemelt jelentőséggel rendelkező alapelv a „*boni mores*” a jó erkölcsök kitétele, ami generális klauzulaként a modern polgári törvénykönyvekben megtalálható. A

¹⁵⁹ Ilyen a házasságon kívül született gyermek egyenjogúsítása, mely számos országban jogilag megelőzte az erkölcsi egyenjogúság elismerését.

¹⁶⁰ Hársing László - Bevezetés az etikába, im. ^{140.} o.

¹⁶¹ Peschka Vilmos - Az etika vonzásában (Jogelméleti problémák az etika aspektusából), Akadémiai Kiadó, Budapest, 1980, 145. o. (továbbiakban: Peschka Vilmos - Az etika vonzásában...)

¹⁶² Uo. ^{123.} o.

¹⁶³ Loss Sándor, Szabadfalvi József, Szabó Miklós, H. Szilágyi István, Zódi Zsolt - Portrévázlatok, im. Szabadfalvi József - Móor Gyula bevezetés a jogfilozófiába, 170. o.

¹⁶⁴ Földi András és Hamza Gábor - A római jog... im. 29. o.

¹⁶⁵ Loss Sándor, Szabadfalvi József, Szabó Miklós, H. Szilágyi István, Zódi Zsolt - Portrévázlatok, im. Zódi Zsolt - Erény és tudomány. Somló Bódog jog- és állambölcséleti munkássága, 105. o.

¹⁶⁶ Például a polgári törvénykönyvről 1959. évi IV. törvény (Ptk.) bevezető rendelkezések című részében található alapelvek.

¹⁶⁷ Lábady Tamás - A magyar magánjog (polgári jog) általános része, Dialog-Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2002, 129. o. (továbbiakban: Lábady Tamás - A magyar magánjog...)

jóerkölcs princípiumának a magánjog elvei közé iktatása, nem más, mint a kötelmi jog etikai megalapozása. Hatályos polgári törvénykönyvünkben a jó erkölcs kitétel így szól: „Semmis a szerződés akkor is, ha nyilvánvalóan a jóerkölcsbe ütközik.”¹⁶⁸

Ugyancsak etikai természetű követelményeket fogalmaz meg a „jóhízeműség és tisztesség”¹⁶⁹, amely lényegében az *ex aequo et bono* elv általánosítása.¹⁷⁰ A tisztesség is erkölcsi kategória. Az *aequitas* az igazságos és méltányos elbírálást jelentette, s ebben a formájában az objektív értelemben vett *bona fides* illetve a *ius aequum* szinonimájává is vált, amely ellentétes a betű szerint alkalmazandó szigorú joggal.¹⁷¹ Az igazságosság a jog adaptálásának egyik eszköze, illetőleg a méltányosság alkalmazásának az útja. Az igazságosság esetén a jog eszményéből kell kiindulni, amely szerint a jognak az emberi lét egyetemes célját kell a legjobban szolgálnia. Ezt a célkitűzést elsősorban a törvényhozónak kell szem előtt tartania, hiszen esetében, ennek tételesjogi jelentősége van. Az igazságosság tartalmi követelményét kifejező tételes rendelkezések a joggal való visszaélést tiltó¹⁷², vagy az igazságtalan tartalmú általános szerződési feltételek megtámadását biztosító rendelkezések.¹⁷³ Az igazságosság irányító zsinórmértéke a jogi szabályok alkalmazásának, de mindig az adott kontextusban kell vizsgálni.¹⁷⁴

Kérdőívemben két helyen is rákérdeztem a jog és igazság kapcsolatára, mindkét helyen hasonló eredményt kaptam. Van kapcsolat, létezik átfedés a jog és igazság között, de nem olyan szoros, ahogy azt az egyetemi tanulmányaim alapján elvártam. Számomra ez valamilyen mértékben megerősíti azt a közhelyszerű mondást, hogy a jog világában jogszolgáltatás van és nem igazságszolgáltatás.

Ön szerint milyen erős a kapcsolat a <i>ius</i> és a <i>iustitia</i> között?	Közjegyzők válasza	Ügyvédek válasza
Laza kapcsolat van	63.64%	40.00%
Szoros kapcsolat van	31.82%	17.04%
Csak elméletileg van kapcsolat	4.55%	37.04%
Nincs kapcsolat	0.00%	5.93%

A méltányosságnak a terrénuma is etikai eredetű a moralitás szférájában gyökerezik, az igazságosságot keresi és szolgálja.¹⁷⁵ A méltányosság és igazságosság egymással szorosan összefügg, a méltányosság az igazságosságnak egy konkrét megnyilvánulása. A méltányosságnak két terrénuma van a jogalkotás és a jogalkalmazás. A nagy géniusz arra inti a bírót, hogy a szabályt ne betűjében, hanem szellemében alkalmazza, így a méltányosság különösen az elvontság magas fokán álló és „merev külalkatú” magánjogi norma alkalmazásának egyik gyakori és rendszerint szükségszerű eszköze. A jogirodalomban találhatunk ún. méltányosság ellenzőket, ilyen Eörsi Gyula, szerinte, ami egyik félre méltányos, az a másik számára szükségképpen méltánytalan. Jhering mutat rá, hogy az igazságtalan vagy méltánytalan törvény előnyben részesítése a törvény fölé emelkedő méltányossággal vagy igazságossággal szemben helytelen eredményre vezet. A *summum ius summa*

¹⁶⁸ Ptk. 200.§ (2) Semmis az a szerződés, amely jogszabályba ütközik, vagy amelyet jogszabály megkerülésével kötöttek, kivéve ha ahhoz a jogszabály más jogkövetkezményt fűz. Semmis a szerződés akkor is, ha nyilvánvalóan a jóerkölcsbe ütközik.

¹⁶⁹ Ptk. 4. § (1) A polgári jogok gyakorlása és a kötelezettségek teljesítése során a felek a jóhízeműség és a tisztesség követelményeinek megfelelően, kölcsönösen együttműködve kötelesek eljárni.

¹⁷⁰ Lábady Tamás - A magyar magánjog... im. 197. o.

¹⁷¹ Földi András és Hamza Gábor - A római jog... im. 40. o.

¹⁷² Ptk.5.§ (1) A törvény tiltja a joggal való visszaélést.

¹⁷³ Ptk. 209. § (1) Ha az általános szerződési feltétel tisztességtelen, a kikötést a sérelmet szenvedő fél megtámadhatja.

¹⁷⁴ Lábady Tamás - A magyar magánjog... im. 198. o.

¹⁷⁵ Uo. 199. o.

iniuria magában a tárgyi jogban nem, hanem csak az igazságszolgáltatás (jogalkalmazás) során orvosolható, vagyis a méltányosság a törvényt helyesbíti ott, ahol abban az általános miatt hiba, vagy hézag mutatkozik.¹⁷⁶ A méltányosság eszméje, a természetjogi elvek által megalapozottan, lazította fel a megmerevedett jogrendszert,¹⁷⁷ és valójában a pozitív jogot „korrigálja”.¹⁷⁸ Ezért az utaló, közvetett jogrendezésnek, gyakorta segítségül hívott zsinórmértéke a méltányosság, ami az általános érdekösszeütközések kiegyenlítésének egyéniesítő módszerét jelenti. Méltányosságra utaló szabályok: „A bíróság a kárért felelős személyt rendkívüli méltánylást érdemlő körülmények alapján a felelősség alól részben mentesítheti.”¹⁷⁹ a joggal való visszaélés körében, ha „különös méltánylást érdemlő magánérdeket sért”.¹⁸⁰ A méltányosság jut kifejezésre a *clausula rebus sic stantibus* elvben, vagy a *pacta sunt servanda*-ban. A méltányosság tehát értéknormát kifejező elv és alapvetően erkölcsi töltetű.¹⁸¹ A méltányosság fontosságára is rákérdeztem kérdőívemben, abban a kontextusban, hogy mennyire fontos tulajdonság egy ügyvéd/közjegyző számára. Azt tapasztaltam, hogy szorosan együtt jár az igazságosság és a méltányosság megítélése, ami azt jelenti, hogy akik bejelölték az igazságosságot, mint fontos jogászai tulajdonságot, azok bejelölték a méltányosságot is fontos jogászai tulajdonságként, tehát nemcsak az elméletben, hanem a jogászok gondolkodásában is szorosan összefügg egymással a méltányosság és az igazságosság.

Az etika szerepéről

Három erkölcsi szférát szokásos megkülönböztetni: a magánélet, a hivatás, illetőleg a társadalmi vagy polgári élet területét. Ám az említett területek erkölcsai nem függetleníthetők egymástól.¹⁸² Van általános közerkölcs, amelynek szabályait valamennyi erkölcsi rendszer magáénak vallja (pl. az emberi élet méltósága, szeretet, segítőkészség) és vannak a speciális etikai rendszerek (orvosi etika, ügyvédi etika, üzleti etika, stb.).¹⁸³ Ezért egyes cselekvési szférák, Hársing László szerint, *par excellence* erkölcsieknek minősülnek, a teljesség igénye nélkül ilyenek az ifjú nemzedék nevelése, a humanitárius tevékenység, valamint az igazságügyi tevékenység.¹⁸⁴ Jelen cím alatt az igazságügyi tevékenységben létező etika szerepéről lesz szó.

Az erkölcs, erkölcsiség, morál a hivatással kapcsolatosan az etikában nyilvánul meg. Az etika kifejezés a görög *ethos* szóból ered, és fogalmát megkülönböztetik az erkölcs fogalmától. Az etika jelentése, valamely hivatás erkölcsi és magatartásbeli szabályainak összessége.¹⁸⁵ Az etikát, a metafizikával és az ismeretelmélettel, mint „spekulatív filozófiával” szembeállítva, gyakorlati filozófiának is nevezik, mert tárgyát az emberi tevékenység (az erkölcsi szempontból tekintett cselekvés, illetve az alkotás) képezi.¹⁸⁶ Az etika üzenete az, hogy az egyén többre képes, szebbre

176 A méltányosság árnyalt eszméje és a jogalkalmazás elválaszthatatlan szimbiózisban állnak egymással. Lábady Tamás - A magyar magánjog... im. 230. o.

177 Kulcsár Kálmán - Jogsociológia... im. 13. o.

178 Peschka Vilmos - Az etika vonzásában... im. 75. o.

179 Ptk. 339.§ (2)

180 a Ptk. 5.§ (3)

181 Lábady Tamás - A magyar magánjog... im. 130-131. o.

182 Hársing László - Bevezetés az etikába, im. 91. o.

183 Szigeti Péter - Jogtani... im. 73. o.

184 Hársing László - Bevezetés az etikába, im. 39. o.

185 Idegen Szavak és Kifejezések Szótára - főszerk. Bakos Ferenc, Akadémiai Kiadó, Budapest, 2004, 181.o

186 Turgonyi Zoltán - A filozófia... im. 40. o.

hivatott az életben, lehetőségében áll, hogy jobban cselekedjen.¹⁸⁷

A köznapi beszédben és tudatban az etika, érték és normarendszer összegubancolódik, s ha etikáról beszélünk, akkor beszélnünk kell normákról és értékekről is. Ezért kérdeztem rá az erkölcsi értékítéletek fontosságára a jogászi hivatás gyakorlásában. Egyik válaszra sem kaptam ilyen nagy százalékban egyforma választ, amelyből egyöntetűen megállapítható, hogy az erkölcsi értékítéletek fontosak a közjegyzői/ügyvédi hivatásban.

Ön szerint az erkölcsi értékítélet fontos-e a közjegyzői/ügyvédi hivatásban?	Közjegyzők válasza	Ügyvédek válasza
Igen	90.91%	80.29%
Nem	4.55%	6.57%
Csak annyira, amennyire minden pályát	4.55%	13.14%

Az erkölcsi értékek fontosságára jellegzetes, konkrét példákon keresztül mutatok rá, mely példákat az ügyvédek, közjegyzők a praxisukból írtak le példálózó jelleggel. Ahogy az orvosi és a jogászi hivatás kapcsolatáról szóló részben tettem, úgy járok el itt is, azaz nem bocsátkozom a példák részletes elemzésében, hanem azok hasonlóságait, tendenciaszerűen előforduló eseteit mutatom be.

Erkölcsi követelmény a vitás ügyek normális, megegyezéssel rendezése. Mindent meg kell tenni az egyezség érdekében, jó hatással (csitítással) lenni a saját ügyfélre is. Ez ellentétben állhat egy harcos, vitatkozó ügyvédi hozzáállással, azonban az ügyfél érdeke az ügy gyors, azonnali rendezését kívánja általában, és hiányzik az erkölcs, ha az ügy görgetésének a célja a pénz "beszedése" az ügyfelektől.¹⁸⁸ Erkölcsi érték a pártatlanság, ami a méltányos, mindkét fél érdekepozícióját is tekintetbe vevő eljárást szolgálja, ilyen az okiratszerkesztés is (például az adásvételi szerződés készítésénél mind a vevő, mind az eladó jogainak védelme és kötelezettségeikről való tájékoztatása, vagy az esetek segítése tanácsadással, hogy a felek egyenlően kétoldalú helyzetben tudják a megállapodást aláírni). A jó erkölcs elvével egyértelműen ellentmondásban álló eseteknek el nem vállalása a jellemző, ami kiszolgáltatott emberekkel szemben fellépő és helyzetüket előidéző és tovább rontó személyek, szervezetek képviselőinek el nem vállalását is jelenti. Elvállalása viszont azoknak az ügyeknek, sok esetben munkadíj nélkül, amelyekben szerencsétlen sorsú, önhibájukon kívül nehéz helyzetbe került emberek sorsának megoldásában kell jogi segítséget nyújtani. Hivatástudattal rendelkező ügyvédnél alapvető követelmény, hogy olyan ügyben, ahol a képviselendő ügyfél turpis eljárást kér, képviselőt ne vállaljon,¹⁸⁹ amint a hamis bizonyíték felhasználásának megtagadása is, mert nincs az a pénz, érdek, stb., amiért érdemes lenne feláldozni a jogász, vagy az ügyfél becsületét.

Jellemzően az eljárás megtagadások esetében kerülnek előtérbe az erkölcsi értékek, és legsűrűbben családjogi pereket, hagyatéki eljárásokat hoztak fel példának az erkölcsi értékek hangsúlyozására.¹⁹⁰ A jog eszközeivel sokszor nem lehet megoldani a családi vitákat, csak erkölcsi „nyomással”. Az erkölcsi értékek fontossága azonban nem egy-egy ügy kapcsán válik fontossá,

¹⁸⁷ Lomnici Zoltán - A jogászi hivatás etikája, im. 14. old

¹⁸⁸ Ahogy tartja a mondás: „Nincs jó vagy rossz ügyvéd, csak drága ügyvéd van.” E mondás arra utal, hogy az ügyvédek nagy többsége rendelkezik a megfelelő szakmai tudással, csak sokan nem használják, illetve a saját érdekében (a per elhúzása anyagi okok miatt) használják.

¹⁸⁹ Többször is előfordult a következő mondat: „Amikor tudomást szereztem arról, hogy szándékom ellenére, de valótlanul állítottam, felmondtam a megbízást, vállalva a nem túl előnyös anyagi következményeket is.”

¹⁹⁰ Amennyiben lehetséges, a bontóperről való lebeszélés etikai követelmény.

hanem mint szemlélet, ami a jogász munkáját áthatja.¹⁹¹

A jogászi hivatásrend társadalmi megítélését komolyan befolyásolja az etikus jogászi magatartás, de szerepe nemcsak az ügyfél - ügyvéd/közjegyző kapcsolatában, a közvetlen jogi tevékenységben nyilvánul meg, hanem az ügyvéd - ügyvéd, ügyvéd - ügyvédjelölt, közjegyző - közjegyzőhelyettes, közjegyző - közjegyzőjelölt viszonylatában is, javítva a munkakapcsolatokon, csökkentve a konfliktusok számát, ezáltal növelve a munkahelyi teljesítményt is.

Az etikai kódexekről

A hivatások úgy vannak kialakítva, hogy mindegyiknek megvan a maga nélkülözhetetlen feladata, és így mindegyikkel szemben bizonyos etikai követelmények érvényesek.¹⁹² Így egyes szakmák képviselői saját Etikai Kódexeket alkotnak, amelybe a tisztességes magatartásnak megfelelő normák kerülnek be, hogy iránymutatást nyújtsanak az esetleges magtartásbeli kételyek esetén. Így született meg a közjegyzők etikai kódexe is, megalkotását Dr. Győrpál Árpád és Dr. Bókai Judit a közjegyzői hivatásrend atomizálódásával, azonosságtudatának, önálló értékrendjének elvesztésével indokolta 1991-ben.¹⁹³ Amint arról már volt szó, a jogászi hivatás tagolt, ezért az egyes hivatásrendek külön-külön megalkották etikai normaszabályzatukat.¹⁹⁴ Az etikai kódexet nem lehet csak jogi természetűnek minősíteni, mivel egyúttal erkölcsi normák összessége is. Hibának minősülhet az, ha, mint jogszabályt kívánják alkalmazni.¹⁹⁵ Ugyanakkor az etikai kódex nem lehet független az egyes jogászi hivatásokra vonatkozó törvényektől, például a bírák jogállásáról szóló törvény tartalmaz etikai passzusokat (a bíró köteles a tisztségéhez méltó kifogástalan magatartást tanúsítani)¹⁹⁶, ugyanilyen kikötést tartalmaz a közjegyzőkről szóló törvény is.¹⁹⁷

„Az ügyvédi hivatás magtartási szabályai” címet viselte 1998-ig az ügyvédi etikai kódex, ezt többen is sérelmezték az ügyvédek közül, arra hivatkozva, hogy a jogvédett érdekre utaló „etika” szó nem jelent meg.¹⁹⁸ A hatályos kódex „Az ügyvédi hivatás etikai szabályairól és elvárásairól” címet viseli.¹⁹⁹ Idővel egyre nagyobb terjedelmű lett az ügyvédi hivatás magtartási szabályai, 1992-ben 66 pontból állt, 1994-ben már 74 pontból, 1998-ban megváltozott a szerkezete, de a szabályzat terjedelme tovább nőtt. Erre példa az 1992-es etikai kódexből a 2. pont „Az ügyvédet hivatása gyakorlásában a jogszabályok, az ügyvédi esküje, az ügyvédi hivatás magtartási szabályai, lelkiismerete, valamint emberi és jogi meggyőződése irányítsa.”²⁰⁰ E pont kiegészült 1994-ben, mint

191 Például nem működik közre olyan öröklési szerződés megkötésénél, amelynek az az aggálya, hogy azt nem fogja megfelelően teljesíteni az örökös.

192 Max Weber - Vallásszociológia, A vallási közösségek típusai, Budapest, Helikon Kiadó, 2005, fordította Erdélyi Ágnes, 278. o.

193 Dr. Győrpál Árpád és Dr. Bókai Judit - Adalékok a közjegyzői szervezet etikai normáinak megalkotásához, Magyar Jog, a Magyar Jogász Egyesület folyóirata, harmincnegyedik évfolyam, 1991 november, 11. szám, 662. o.

194 Bírák Etikai Kódexe, Magyar Bírói Egyesület országos választmánya 2005. februárjában fogadta el. Ügyészi Etikai Kódex, az Ügyészek Országos Egyesülete alkotta meg, létrehozatalakor figyelemmel voltak az Ügyészek Nemzetközi Egyesületének etikai kódexére is. Magyar Ügyvédi Kamara szabályzat az ügyvédi hivatás etikai szabályairól és elvárásairól 8/1999 (III. 22.). Magyar Országos Közjegyzői Kamara 13. számú iránymutatása a Magyar Közjegyzőség Etikai Szabálykönyvéről.

195 Lomnici Zoltán - A jogászi hivatás etikája. im. 13. o.

196 Bjt. 28.§ (1) A bíró köteles a tisztségéhez méltó, kifogástalan magatartást tanúsítani és tartózkodni minden olyan megnyilvánulástól, amely a bírósági eljárásba vetett bizalmat vagy a bíróság tekintélyét csorbítaná.

197 Ktv. 8. § A közjegyző sem hivatalában, sem hivatalán kívül nem tanúsíthat olyan magatartást, amely a feladatainak ellátásához szükséges közbizalmat megingathatja.

198 Dr. Reviczky Károly - Mi az ügyvédi etika? Ügyvédek Lapja, Az Országos Ügyvédi Kamara folyóirata, kiadja a PROFIT L&M BT., Budapest, , XXXVII. évfolyam, 2. szám, 1998, 43-44. o. (továbbiakban: Reviczky Károly - Mi az ügyvédi...)

199 A Magyar Ügyvédi Kamara 8/1999 szabályzat az ügyvédi hivatás etikai szabályairól és elvárásairól, Ügyvédek Lapja, Az Országos Ügyvédi Kamara folyóirata, kiadja a PROFIT L&M BT., Budapest, , XXXVIII. évfolyam, 2. szám, 1999

200 Az ügyvédi hivatás magtartási szabályi 1992. - Az Országos Ügyvédi Kamara Teljes Ülési határozata, 13. o., Ügyvédek Lapja, Az Országos Ügyvédi Kamara folyóirata, kiadja a PROFIT L&M BT., Budapest, , XXXII. évfolyam, 1. szám, 1993. (továbbiakban: Az ügyvédi hivatás magtartási szabályi 1992)

3. pont a következő mondattal „Az ügyvéd hivatás gyakorlása során ügyvédi tisztességgel, megjelenésében méltósággal járjon el.”²⁰¹ Ez azzal is magyarázható, hogy a rendszerváltozás után oly mértékben megváltozott a társadalmi, gazdasági helyzet, hogy egyre aprólékosabb és több szempontot is figyelembe vevő etikai kódex szükségeltetett, más szempontból az időközben előfordult fegyelmi ügyek is igényelték az előírások pontosabb meghatározását, kifejtését.²⁰²

Mivel írott etikai kódexről van szó, a benne foglalt normák, elvárások megsértése estén nemcsak informális erkölcsi szankcióval kell számolni, hanem formális szankciót, az ügyvédi, közjegyzői kamara fegyelmi eljárását is maga után vonhatja a normasértés, illetve az elvárások megsértése.²⁰³

Abból kiindulva, hogy az etikai szabálykönyvek célja, hogy iránymutatást nyújtsanak az egyes jogász hivatást gyakorlóknak esetleges kételyeik esetén, rákérdeztem arra, hogy használják-e az etikai kódexet a közjegyzők, ügyvédek. A válaszokból az derül ki, hogy ha valóban kételyeik merülnek fel, szükség esetén kezükbe veszik.

Kézbe szokta-e venni az etikai kódexet?	Közjegyzők válasza	Ügyvédek válasza
Soha	4.76%	12.50%
Volt már a kezemben	14.29%	32.35%
Ritkán	23.81%	11.03%
Szükség esetén	57.14%	44.12%

Fontos kimondani, hogy nem elegendő, csak a bírói-, közjegyzői-, ügyészi- ügyvédi törvény és az ahhoz társuló etikai szabályok betartásának az igénye, több kell ahhoz, hogy ráérezzen a jogász, melyek azok az ügyletek, melyekben közreműködése morális aggodalmat kelt.²⁰⁴ Az etikai kódex speciális részeit meg kell tanulni és a hivatás gyakorlása alatt alkalmazni kell, de az általános részek belülről jönnek, nem az írott szövegből. Tehát az etikai kódex fontos iránymutatást adhat, de végső soron a lényeges kérdés mindig az, hogy az adott bíróra, közjegyzőre, ügyészre, ügyvédre vetítve miként vetődnek fel a morális kérdések, hogyan él benne a jogász éthosz. Nem szabad feledni, hogy szuverén, önálló döntéseket hozó emberi lény a jogász is, akinek érzései, emóciói vannak.²⁰⁵

Az esküről

*Ha valamely férfi fogadást fogad az Úrnak, vagy esküt tesz, hogy lekötelezze magát valami kötésre: meg ne szegje az ő szavát; amint az ő szájából kijött, egészen úgy cselekedjék.*²⁰⁶ **(Mózes könyve)**

²⁰¹ Az ügyvédi hivatás magatartási szabályi - Ügyvédek Lapja, Az Országos Ügyvédi Kamara folyóirata, kiadja a PROFIT L&M BT., Budapest, , XXXIII. évfolyam, 2. szám, 1994, 9. o.

²⁰² Rosszindulattal azt is mondhatjuk, kiveszett egy „erkölcs”, megszületett egy újabb „paragrafus”.

²⁰³ Dr. Barcsi Tamás - Az ügyvédi hivatás etikai aspektusai, Cég és Jog, NAPI Gazdasági Kiadó Kft., Budapest, V. évf. 6. szám, 2003, 25. o.

²⁰⁴ Ugyanakkor a magas etikai mércét nehéz megkívánni, ha a jogszabályok rendelkezései nem egyértelműek és sok bizonytalanságot teremtenek a jogalkalmazó számára. Dr. Horváth Jenő - A gazdaság és az etika az ügyvédi munkában, Jogi beszélgetések, szerk. Dr. Kéki Zoltán, kiadja Kaposvár Megyei Jogú Város Önkormányzata és Somogy Megye Önkormányzata, Kaposvár, 1993-1996, 77-81. o.

²⁰⁵ Dr. Nagy Mária, Dr. Gyenge Zoltán - Általános etika és bírói etika, Bírák Lapja, a Magyar Bírói Egyesület folyóirata, kiadja a Magyar Bírói Egyesület, XIV. évf. 3.szám, 2004, 85. o.

²⁰⁶ Szent Biblia, Azaz Istennek Ó és Új Testamentumában foglaltatott egész Szent Írás, magyar nyelvre fordította Károli Gáspár, Budapest, reprint 1991. ^{IV. Mózes 30, 2.} (továbbiakban: Biblia)

A jogászság a történelem folyamán korán találkozott az eskü fogalmával, amely a jogi pálya hitelét és erkölcsös tevékenységét volt hivatva szolgálni. Zsigmond király 1435. évi II. törvénye hatodik dekrétumában, szigorú esküvel készítette a bírókat az igazságos ítélet hozatalra.²⁰⁷ Jogtörténeti érdekesség az, hogy az ügyvédi hivatás zárt szakmává tétele az ügyvédi eskühöz köthető, 1694-ben I. Lipót kiadta az első országos ügyvédi rendtartást, és ebben ügyvédi eskü letételéhez kötötte a bíróságok előtti fellépést.

A jogásznak hűségeseznek kell lennie a rendhez, hiszen a társadalom rendezésére vállalkozott. A bírónak a törvény pártatlan és befolyásolhatatlan rendező szerepéhez kell hűségeseznek lennie, s a törvény szabta keretek között az igazságossághoz. Az ügyésznek a törvényességhez és a közösség érdekéhez, a köztisztviselőknek az állam által vállalt feladatok maradéktalan és szakszerű, hatékony intézéséhez, a közjegyzőnek a törvény hatékonyságához, az ügyvédnek pedig a felvett ügyhöz és az ügyfélhez kell hűségeseznek lennie. A jogásznak hűségeseznek kell lennie magához a joghoz, ami nemcsak a törvényt jelenti, hanem jelenti általában a jogos igényeket. Jelenti az igazságosságot és a méltányosságot, jelenti az adott szó hűségét, a szerződés betartását, a vállalt kötelezettség jóhiszemű teljesítését. A jog nyújtotta előnyök egyike leglényegesebbike a jogbiztonság, így nyilvánvaló, hogy a hűség komoly szerepe éppen a jogász hivatásban van. A jogász egyetemi tanulmányi végén ezért tesz esküt arra, hogy a törvényhez és a törvényes értékekhez hű marad, és azok megvalósítására következetesen törekszik.²⁰⁸

Az egyetem végén tett ünnepélyes jogász eskü felhatalmazza a sikeres záróvizsgát tett hallgatót a *doktor juris* cím viselésére. A doktori cím a jogászok számára nem más, mint a *noblesse oblige* a nemeseknek, ti. feltételezi az eskü általi éthosz elsajátítását és annak az értelemben és a lélekben való raktározását, úgy is felfoghatjuk, mint egy életre szóló elhivatottságot, kötelezettséget. Az eskü szövege nemcsak a jog szellemét tükrözi, hanem az adott Jog- és Államtudományi Kar szellemiségét is. Jelen dolgozatomban a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Karának jogász eskü szövegét idézem: „Én ..., esküszöm, hogy országunk alkotmányát, törvényeit és alkotmányos rendjét megtartom, az ember személyiségéből folyó alapjogait tiszteletben tartom, tudományomat hazánk és embertársaink javára fogom hivatásom szerint hasznosítani. Tudásomat arra kívánom használni, hogy hazánk felvirágozzék, abban kicsi és nagy, erős és erőtlen, de főleg minden elhagyatott és védelemre szoruló biztonságban érezhesse magát. A törvények rendjét nem önös szempontok szerint, hanem a közjóra és a természetes értékekre figyelemmel igyekszem alakítani, fenntartani, alkalmazni. A rám ruházott hatalmat szolgálatnak tekintem, amellyel elszámolni tartozom. Az ítéletemre bízott ügyekben ellenszenv és rokonszenv vagy bármely részrehajlás nélkül, fenyegetésre és személyes haszonra nem adva, legjobb tudásom és lelkiismeretem szerint jogszerűen fogok állást foglalni. A Magyar Katolikus Egyházat, amelynek egyetemén tanulhattam és ezt a Pázmány Péterről elnevezett Katolikus Egyetemet tiszteletben megtartom, támogatni és értékelni fogom és méltó törekszem lenni arra, hogy az Egyetem doktorai közé számíttassam. Isten engem úgy segítjen!”²⁰⁹ Az eskü szövege

207 1. cikkely Az ország rendes biráiról és azok esküjéről. „Én N. esküszöm az Istenre és az Isten szent anyjára, szűz Máriára, minden szentekre és Isten kiválasztottjaira, hogy minden előttem perlekedőnek, együtt és egyenkint, a személynek, tudniillik gazdagnak és szegénynek, megválogatása nélkül és minden kérést, jutalmat, kedvezést, szeretetet meg gyűlölséget hátrátéve és távortartva, tehetségemhez képest igaz és való törvényt és igazságot fogok tenni, a mint tudniillik azt az Isten és az ő igazsága szerint megtenni kötelességemnek ismerendem. Isten engem úgy segítjen és a boldogságos szűz Mária és a mi Urunk Jézus Krisztusnak ez életető keresztjele.” Corpus Juris Hungarici- Magyar Törvénytár (1000-1526) <http://mek.oszk.hu/01300/01396/html/01.htm>, 2006.12.11.

208 Zlinszky János – Keresztény erkölcs... im. ^{147. o.}

209 Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar honlapja <http://www.jak.ppke.hu/kar/index.html>, 2007.

pontosan és tömören tartalmazza a jogász éthosz elvárásait, ezért kérdeztem rá kérdőívemben annak ismeretére. A kitöltők döntő többsége tisztában van azzal, hogy mit tartalmazott az esküje, évek múltával is emlékeznek rá, ti. nem mutatható ki az, hogy a fiatalok jobban ismernék a doktori eskü tartalmát.

Tudja-e mit tartalmazott a doktorrá avatási ünnepségen az eskü szövege?	Közjegyzők válasza	Ügyvédek válasza
Igen	66.67%	70.15%
Nem	4.76%	11.19%
Elfelejtettem	19.05%	16.42%
Mindennap szem előtt tartom	9.52%	2.24%

A közjegyzőkről szóló törvényben benne foglaltatik, hogy a közjegyző a kinevezését követő három hónapon belül a Magyar Országos Közjegyzői Kamara elnöke előtt esküt tesz. Az eskü szövege a következő: „Becsületemre és lelkiismeretemre esküszöm, hogy a Magyar Köztársasághoz hű leszek, az Alkotmányt és az alkotmányos jogszabályokat megtartom, a hivatali és magántitkot megőrzöm, és közjegyzői kötelességeimet lelkiismeretesen teljesítem.”²¹⁰ Az ügyvédekről szóló törvény is kimondja, hogy ügyvédi tevékenységet - az alkalmazott ügyvéd kivételével - az végezhet, aki a kamara tagja, és az ügyvédi esküt letette.²¹¹ Az ügyvédi eskü szövege a közétkezőképpen hangzik: „Én, ... esküszöm, hogy ügyvédi hivatásomat az ügyfelem érdekében, a Magyar Köztársaság Alkotmánya és jogszabályai szerint lelkiismeretesen gyakorlom, és az ennek során tudomásomra jutott titkot megőrzöm. (Az eskütevő meggyőződése szerint) Isten engem úgy segítjen.”²¹² Meg kell jegyezni, hogy a bírák²¹³ is esküt tesznek kinevezésükkor, valamint az ügyészek is.²¹⁴ Érdekességként említtem meg, hogy a közjegyzői törvénybe foglalt eskü kivételével, - bár semmi nem tiltja, hogy a jogszabályban meghatározott szöveg után az eskütevő hozzátegyen valamit az elmondottakhoz, - minden más jogász hivatás törvénybe foglalt esküje lehetővé teszi, meggyőződés alapján, az „Isten engem úgy segítjen”-nel való zárást.

Összevetve a két esküszöveget megállapítható, hogy a lelkiismeret és a titoktartás kiemelt tulajdonság mindkét hivatásban. A lelkiismeret szó jogszabályban való szereplése gumiklauzulának tűnhet, de jelen esetben azt a jogász éthosz tölti meg tartalommal.

Lelkiismeretesség

*Csak a lelkiismereted lehet bírád, hóhérod vagy pártfogód, senki más! A többi köd, füst, semmisség.*²¹⁵ (Márai Sándor)

02. 25.

210 Ktv. 21. § (1) (2)

211 Az ügyvédekről szóló 1998. évi XI. törvény (Ütv.) 13. § (1)

212 Ütv. 16.§ (2)

213 Bjt. 13. § „Én esküszöm, hogy hazámhoz a Magyar Köztársasághoz hű leszek, az Alkotmányt és a jogszabályokat megtartom, az állami és a szolgálati titkot megőrzöm, a hatáskörömbé tartozó ügyekben részrehajlás nélkül, lelkiismeretesen, kizárólag a törvényeknek megfelelően járok el (az esküt tevő meggyőződésének megfelelően: Isten engem úgy segítjen).”

214 Az ügyészségi szolgálati viszonyról és az ügyészségi adatkezelésről 1994. évi LXXX. törvény 15. § „Én ügyész esküszöm, hogy hazámhoz, a Magyar Köztársasághoz hű leszek, az Alkotmányt és a jogszabályokat megtartom, és ügyészi munkám során megtartatom, hivatali kötelezettségemnek legjobb tudásom szerint eleget teszek. Az állami és szolgálati titkot megőrzöm. Törvényes kötelezettségeim teljesítése során elfogulatlanul és részrehajlás nélkül járok el. (Az eskütevő meggyőződése szerint) Isten engem úgy segítjen!”

215 Márai Sándor - Füves könyv, Helikon Kiadó, Budapest, 2002, 35. o.

A lelkiismeret az egyetemes emberi alaptapasztalások egyik megnyilvánulása. A magyar lelkiismeret szó arra utal, hogy a lelkiismeret működése lelki, szellemi megnyilvánulás. Működésének hatása ismeretet hoz létre, mégpedig etikai szövegösszefüggésben cselekedeteket értékelő ismeretet, ami magára a cselekvőre vonatkozik. Az értelem úgy működik, mint beépített igazságkereső képesség, a lelkiismeret mint a beépített igazságosság-jelző.²¹⁶ A lelkiismeret tehát szellemi, ismeretet nyújtó képesség vagy habitus, ami adva van, s amit megszokott képességgé lehet fejleszteni, ami erkölcsi választásaink és döntéseink bírója. A lelkiismeret aktivitás során mindig valamiféle objektív mércéhez viszonyít, és felelősek vagyunk azért, hogy milyen formában és milyen szinten aktivizálódik bennünk. Aquinói Szent Tamás már a XIII. században rámutat arra, hogy a lelkiismeret működése egyetemes emberi jelenség és nem más, mint az erkölcsi alapelvek és a természetes erkölcsi törvény, illetve a természetjog tudatosulása az emberben, és mindezek alkalmazása konkrét tetteink megítélésében.²¹⁷

A lelkiismeret szó többszörösen hangsúlyos a jogászi hivatásban, a jogászi éthosz szempontjából, ti. az erkölcsiség mint az egyén erkölcsé sem nélkülözhet egyfajta kényszerítési mozzanatot, de ez mint belsővé vált, az emberi értelem által felismert, érzelmileg megalapozott és az akarat által jóváhagyott választási irányultság, belülről szabályozza az embert.²¹⁸ A lelkiismeret tehát nem azonos a köznapi értelemben vett „erkölcsi meggyőződéssel”, bizonyos elvekben való „hittel”, hanem inkább ezen elvek gyakorlati alkalmazása konkrét esetekben.²¹⁹ A lelkiismeret felfogható mint belső kényszer, amelyet az ember önmagával szemben gyakorol.

Az ügyvédekről és a bírákról szóló törvény is többször említi a lelkiismeretességet. Az ügyvédnek hivatását a legjobb tudása szerint, lelkiismeretesen, a jogszabályok megtartásával kell gyakorolnia, tevékenységében köteles mindenkor az ügyvédi hivatáshoz méltó magatartást tanúsítani.²²⁰ A bíró hivatását esküjéhez hűen köteles gyakorolni, igazságszolgáltatási feladatainak teljesítését nem tagadhatja meg, a rábízott ügyekben folyamatosan, lelkiismeretesen köteles eljárni.²²¹

Leo Petrazsickij külső és belső jogi élmények csoportját különítette el. A kanti eredetű megkülönböztetés szerint az erkölcs belső autonóm, a jog külső heteronóm adottság az individuum életében. Petrazsickij azáltal fejlesztette pszichológiai jogelméletté ezt, hogy az emberi lelkiismeretet és a szubjektív meggyőződéseket belső, intuitív jogi élményként fogta fel, melyekből hiányoznak a normatív tények eszméi. Ezzel szemben a tárgyi jog, a pozitív szabályok és intézmények külső elvárásokat közvetítenek az egyén felé. Ha a jogelméleti szempontot nézzük azzal kapcsolatban, hogy mi az erősebb, a domináns mozzanat, a pozitív elvárások és a belső jogi élmény viszonyában, akkor a személyiség kemény magjához kötődő lelkiismereti parancsok erőteljesebben motiválnak, mint a tárgyi jogi elvárások.²²² Ilyen viselkedést tanúsít a jogászi éthosz is, mely elsősorban belső meggyőződés, lelkiismereti parancs, nem pedig külső etikai kódexekben való előírás.

216 Richard Rorty - Esetlegesség, Irónia és Szolidaritás, Dianoia sorozat, Jelenkor Kiadó Kft., Pécs, 1994, fordította: Boros János, Csordás Gábor, 64. o.

217 Bolberitz Pál - Szabadság és... im. 234. o.

218 Hársing László - Bevezetés az etikába, im. 140. o.

219 Turgonyi Zoltán - A filozófia... im. 63. o.

220 Útv. 3. § (2)

221 Bjt. 21. § és a 32. § (3) is utal a lelkiismeretességre.

222 Szigeti Péter, Takács Péter - A Jogállamiság... im. 1⁸. o.

A jogászi hivatás gyakorlása során felmerülő értékkonfliktusról

Az éthosz nem az elszigetelt egyénből indul ki, hanem az emberi vállalását jelenti, az emberi megvalósítása végett az embertelent tagadja, tiltakozik ellene, kiindulópontja az emberi megoldás kiválasztása a lehetséges alternatívák közül.²²³

Értékkonfliktus akkor áll fenn, ha összeférhetetlen értékek között kell választanunk. A konfliktushelyzetekben három lehetőség kínálkozik. Az egyik az, hogy döntésképtelennek minősítjük magunkat- ilyenkor a jogász nem vállalja el az ügyet -, a második lehetőség az, hogy ez egyik értéket előnyben részesítjük a másikkal szemben. A harmadik lehetőség, pedig a kompromisszumra való törekvés. Ennek akkor van esélye, ha egyik érték sem valósul meg teljesen, de nem is esik az alkudozás áldozatául. E három lehetőség közül az olyan értékpreferenciát tartjuk a legjobbnak, amely értékelméletileg megalapozható. Általánosan elmondható, hogy a kompromisszum - legalábbis rövidtávon - előnyben részesíthető a tartózkodással szemben.²²⁴ Kérdőívemben e három lehetőség közül lehetett választani, a válaszok aránya nem volt meglepő, a kompromisszum volt a legpreferáltabb megoldás. Arról azonban nem szabad megfeledkezni, hogy a kompromisszumok általában időlegesek, és hosszabb távon az alapvető értékek megvalósításáról való lemondást kockáztatják.

Mit választ abban az esetben, ha értékkonfliktust észlel, amelyben többféle erkölcsi érték ütközik?	Közjegyzők válasza	Ügyvédek válasza
Döntésképtelennek minősítem magam, és nem vállalom el az ügyet	0.00%	5.93%
Az egyik erkölcsi értéket előnyben részesítem a másikkal szemben	5.00%	17.04%
Olyan megoldást igyekszem kidolgozni, amely lehetővé teszi az összeütközés kiküszöbölését	95.00%	77.04%

Az ügyvédeknek, közjegyzőknek hivatásukból adódóan, gyakrabban kell szembenéznük erkölcsi próbatételekkel, ezért mind az ügyvédekről szóló, mind a közjegyzőkről szóló törvény, előírja, hogy mikor nem működhetnek közre egyes jogügyletekben. Az ügyvéd nem működhet közre, ha az a hivatásával nem egyeztethető össze, így különösen, ha a közreműködését olyan jogügyletnek kéri, amely jogszabályba ütközik, vagy jogszabály megkerülésére irányul.²²⁵ Ugyanakkor a törvény az ügyvéd legfontosabb feladatának azt tartja, hogy hivatásának gyakorlásával - törvényes eszközökkel és módon - elősegítse megbízója jogainak érvényesítését és kötelezettségeinek teljesítését.²²⁶ Tehát a jogszabályok, továbbá a jó erkölcs és az ügyvédi hivatás etika keretei között minden törvényes eszközt igénybe vehet az ügyvéd, hogy ügyfele jogos érdekeit érvényesítse.²²⁷ A közjegyző is köteles megtagadni közreműködését, ha az kötelességeivel nem egyeztethető össze, így különösen ha közreműködését olyan jogügyletnek kéri, amely jogszabályba ütközik, vagy jogszabály megkerülésére irányul, illetőleg amelynek célja tiltott vagy tisztességtelen.²²⁸ Amennyiben a közjegyző számára felismerhető, hogy a tervezett ügylet bűncselekményt valósít

²²³ Samu Mihály, Szilágyi Péter - Jogbölcselet, im. 279.o.

²²⁴ Hársing László - Bevezetés az etikába, im. 73. o.

²²⁵ Ütv. 3. § (3)

²²⁶ Ütv. 1. §

²²⁷ Az ügyvédi hivatás magatartási szabályi 1992. - im. 14. o.

²²⁸ Ktv. 3. § (1)

meg, vagy azzal kapcsolatban gyanú merül fel, a közreműködést meg kell tagadni. De hangsúlyozni kell, hogy a közjegyző nem nyomozó, a bűncselekményekre utaló jelek, vagy történések általában rejtve maradnak a közjegyzői eljárás során, és a túl speciális ismeretek hiányában általában nincsenek abban a helyzetben, hogy egy-egy magatartást büntetőjogi szempontból minősítsenek, és azt sem szabad elfelejteni, hogy a közjegyző ügyfeléhez való viszonyulásának alapja nem lehet a gyanú, kapcsolatuknak a bizalomra kell épülnie.²²⁹

Mennyiben jogosult az ügyvéd vállalkozni a jogtalannak vagy alaptalannak tartott igény érvényesítésének törvényes eszközökkel való megkísérlésére?²³⁰ Elhangzik, olyan vélemény is, hogy ha netán előfordul, hogy egy bűnöst felment a bíróság, az akármilyen furcsán hangzik is, elsősorban nem a védő érdeme, hanem az addig eljáró hatóságok hibája.²³¹ Ezért mondják azt, hogy a jogász éthosz túlhangsúlyozása téves, hiszen ameddig a jogszabály lehetővé tesz valamit, a jogász (ügyvéd) nem tehet fel erkölcsi kérdéseket. Az erkölcsi kérdések vizsgálata legyen az ügyfél és a jogalkotó dolga. Természetesen, jogszabályi erkölcsi probléma esetén jelezni kell mindkettő felé. Dessewffy Alice ügyvédnő Rontó Róbertnek adott interjújában, a hol húzható meg egy ügy vállalásának a határa kérdésre, azt válaszolta, hogy ha úgy látja, hogy az ügyfélnek nincs igaza, akkor kijelenti, hogy nem indít pert, és egyezzen meg az ellenféllel az ügyfél.²³² Tehát az, hogy az ügyvéd csak saját megbízójának érdekét képviseli, és nem a jogot, abszolút értelemben nem igaz, hiszen a joggal való visszaélés kritériuma mellett ismeretes még számos olyan eset, például az uzsora, ahol a követelés meghaladja a tolerálható mértéket. Van tehát az ügyfél képviseletnek korlátja, ennek megtalálása az ügyvédi hivatás művészete, állapítja meg Dr. Reviczky Károly.²³³ Ezen művészet gyakorlásának a hogyanjára kérdeztem rá kérdőívemben, azaz a preferencia sorrendjére. A saját lelkiismeret fontossága megelőzi az ügyfél érdekét, és az objektív igazságot, ami nem véletlen, hiszen az objektív igazság megismerése sokszor lehetetlen. A büntetőjoggal foglalkozó ügyvédek is hasonlóan válaszoltak, mint a többség, tehát nem lehet kimutatni, hogy az ügyfél érdeke, vagy az objektív igazság előbbre való lenne az ő esetükben.

Erkölcsi értékek összeütközésénél mit tart fontosnak?	Közjegyzők válasza	Ügyvédek válasza
Az ügyfél érdekét	4.76%	32.84%
A saját lelkiismeretemet	57.14%	47.01%
Az objektív igazságot	38.10%	20.15%

Az ügyvéd, közjegyző tehát nem tehet meg mindent ügyfele érdekében, de köteles arra, és ez az alapvető kötelezettsége, hogy a való tényekre alapozva, lelkiismeretesen és következetesen felhasználja az ügyfelek jogainak és törvényes érdekeinek érvényesülését elősegítő, törvényes eszközöket, lehetőségeket, ezt célozza egyebek között a saját lelkiismerete, hivatásának függetlensége.

Függetlenség

A függetlenség olyan minőségi követelmény, mely megóvjá a jogász hivatást gyakorló személyt,

²²⁹ Dr. Parti Tamás - Veszélyeztetett hivatás, Közjegyzők közlönye, kiadja a HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 4.évf., XLVII. évf., 2. szám, 2000, 4. o.

²³⁰ Petrik Ferenc - Az ön ügyvédje, Kulturtrade Kiadó, Budapest, 1994, 552. o.

²³¹ Szabó Zoltán Attila - Miért nem bírjuk... im. ^{71. o.}

²³² Dessewffy Alice ügyvédnővel Rontó Róbert készített interjút - Cash Flow magazin, XVII. évf., 10. szám, 2006, ^{16. o.}

²³³ Reviczky Károly - Mi az ügyvédi... im. 44. o.

bármely nyomás, vagy befolyás káros hatásától, mely a szakma gyakorlatának mást szab, mint amit a megbízott szakmai lelkiismerete diktál.²³⁴ A jogász függetlensége, nem választható el az igazságszolgáltatás függetlenségétől, érvényes a bíróra, közjegyzőre, ügyészre, ügyvédre.

A függetlenség, az autonómia az, amit Kanttól Horkheimerig a filozófusok java a gondolkodás, a kritika, az etika, és a humánus gyakorlat legfontosabb alkotóelemének tartott. Kantnál az autonómia az etika feltétele, abszolút fogalom, a szubjektumnak, mint a tiszta gyakorlati észnek a sajátja - és Kant ezt gyakorlati példákkal igazolja, azzal, hogy még a halálos fenyegetés veszélye és kényszere ellenére is képesnek tudjuk gondolni magunkat az igaz tanúskodásra.²³⁵ A függetlenség így a felelősséggel és az erkölccsel is szoros összefüggésben van.

A jogászi hivatásokra is, mint a felelősséggel járó és erkölcsi kívánalmakat számon kérő hivatásokra, jellemző a függetlenség. A független, részrehajlástól mentes ítélkezés a bírói karon múlik elsősorban. A bírák törvényi kötöttségét nem csupán a „lex”, hanem általában a „ius” értelmében kell felfogni. A törvénynek feladata, hogy olyan kényszerpályára terelje a bírót, ami már maga is biztosítéka az igazságos döntésnek. Ilyen kényszerpályát jelent a bírói függetlenség. A bírák jogállásáról szóló törvény preambuluma is arról szól, hogy a bírói függetlenség és pártatlanság alkotmányos elvének maradéktalan érvényre juttatása érdekében született e törvényt, és rögtön az első paragrafus kimondja, hogy: „Az ítélkező tevékenységében független bíró a bírósági szervezet tagjaként szolgálatot teljesít.”²³⁶ A bírók funkcióik gyakorlásában függetlenek, csak a törvénynek vannak alávetve. A bírák kizárására vonatkozó szabályok is a bírói függetlenséget és az ítélkezés tárgyilagosságát biztosítják.²³⁷ Egyébként a bírói függetlenség garanciái között értékelhető az is, hogy a hivatásos bírói tisztség betöltése határozatlan időre szól, amit a bírói tisztség stabilitásához fűződő érdekek is indokolja,²³⁸ továbbá a függetlenség garanciái között értékelhetőek az összeférhetetlenségi szabályok is.²³⁹

A közjegyzőnek, mint a „megelőző jellegű jogszolgáltatás hivatalnokának” függetlensége hasonlít a bíró, mint „jogorvosló jogszolgáltatás hivatalnokának” függetlenségéhez. A közjegyzőkről szóló törvény kimondja, hogy „A közjegyző eljárása során csak a törvénynek van alávetve, és nem utasítható.”²⁴⁰ Függetlensége záloga a pártatlanságának is, ha nem független, hanem például az ügyfeléhez kötődik, már nem lehet pártatlan. Függetlenségét biztosítja szabad foglalkozása is, ami a függetlenségének kereteként fogható fel.²⁴¹

Az ügyésznek is, a bírókhoz hasonlóan pártatlannak, politikai és kormányzati nyomástól mentesnek kell lenniük, ezért rögzíteni kell az ügyészség tagjainak függetlenségét is.²⁴²

Az ügyvédi törvény is szól a függetlenségről. Az ügyvéd e tevékenységében szabad és független. Az ügyvéd nem vállalhat olyan kötelezettséget, amely a hivatásbeli függetlenségét veszélyezteti.²⁴³ Az ügyféltől való testi, lelki függetlenséget nemcsak a jogászi éthosz követeli meg, hanem azt a törvény szövege is előírja, mintegy szabadságba zárva az ügyvédet, bírót, közjegyzőt, ügyészt.

234 E. Deckers - A közjegyzői hivatás... im. 55. o.

235 Boros János: A Demokrácia... im. 247-248. o.

236 Bjt.v. 1. §

237 A polgári perrendtartásról szóló törvény 1952. évi III. törvény 13§ (1)

238 Állam- és Jogtudományi Enciklopédia - im. 424.o.

239 Bjt.v. 23. §, de ugyanilyen kitévelt tartalmaz a Ktv. 7.§ és az Ütv. 6. §-a is.

240 Ktv. 2. § (1)

241 E. Deckers - A közjegyzői hivatás... im. o.

242 Állam- és Jogtudományi Enciklopédia - im. 1692. o.

243 Ütv. 3. § (1)

Az ideális jogász jellemző tulajdonságai

Nagyon nehéz egy hivatás ideális képét kézzelfogható ismérvekkel leírni, hiszen általában a társadalom nagyon sokféle szerepelvárást ír elő egy-egy foglalkozással kapcsolatosan, különösen nehézségbe ütközik ez, egy olyan pálya esetében, amely rendkívül szerteágazó, sokszínű, mint amilyen a jogi pálya.

Feith Helga és Badó Attila szegedi joghallgatók körében végzett vizsgálatukban az ideális jogász portréját is megpróbálták kideríteni, ezt úgy tették, hogy megkérdezték, hogy egy jó ügyvédnek milyen tulajdonságokkal kell bírnia: erkölcsi tartás, igazságérzés, jó beszédképesség, empátia, becsületesség, emberi és szakmai tisztesség, határozott fellépés, tudás, az ügyekhez illetve az ügyfélhez való pozitív hozzáállás, kinézet stb. tulajdonságokat soroltak fel. E felmérés eredményét összevettem saját eredményeimmel. Török Helga kutatásában a gazdasági joggal foglalkozó ügyvédi irodák szolgáltatási színvonalának vizsgálata mellett, a kutatás céljai között szerepelt az ideális- és a jelenlegi ügyvéd portréjának megrajzolása. Az ideális ügyvéd portréjában a vizsgálat a következő tulajdonságokat emelte ki: szakmai felkészültség megbízhatóság (titoktartás), határozott fellépés, valamint a gyors ügyintézés.²⁴⁴ E tanulmány eredményeit is felhasználtam kutatásom során. Arató Kinga is feltett kérdőívében tipikus jogászi tulajdonságokra vonatkozó nyílt kérdéseket, majd a válaszokon belül külön összesítette a jogászokra, ügyvédekre, bírókra, közhivatalnokokra adott jelzőket, én a jogászokra és az ügyvédekre adott jelzőket használtam fel.

Jómagam is rákérdeztem tehát a legfontosabb jogászi tulajdonságokra, megpróbálván elkészíteni az ideális jogász makettjét. Kétszer tettem fel tulajdonságokra vonatkozó kérdéseket, egyszer az ügyvédi/közjegyzői hivatás szempontjából kértem azok értékelést, másodszer a társadalom tagjai szemszögéből. Az általam fontosnak tartott tizenegy tulajdonság közül öt kiemelését kértem, ami azt jelentette, hogy mindenkinek öt válasza lehetett, ezért a százalékos kimutatás mellett érdemes figyelembe venni az adott tulajdonságot bejelölők számát is. Közjegyzői szempontból a 23 kitöltő közül 106, ügyvédi szempontból 137 kitöltő közül pedig 655 választ kaptam. Ezek megoszlása a következőképpen történt:

Melyek a legfontosabb tulajdonságok a következők közül a közjegyzői/ügyvédi hivatás szempontjából?	Közjegyzők válasza, bejelölők száma	Ügyvédek válasza, bejelölők száma
Szavahihetőség	16.04%, 17	13.59%, 89
Titoktartás	16.04%, 17	14.81%, 97
Pontosság	15.09%, 15	13.59%, 89
Gyorsaság	6.60%, 7	5.65%, 37
Szakmai felkészültség	19.81%, 21	19.54%, 128
Szociális érzék	0.94%, 1	0.61%, 4
Empatikus képesség	7.55%, 8	11.15%, 73
Határozott fellépés	2.83%, 3	10.53%, 69
Jó retorikai készség	0.00%, 0	5.80%, 38
Igazságosság	10.38%, 11	2.29%, 15
Méltányosság	4.72%, 5	2.44%, 16

A társadalom szemszögéből történő értékelésben a 23 kitöltő közjegyző közül 105, a 137 kitöltő ügyvéd közül pedig 628 választ kaptam. Ezek megoszlása a következőképpen történt:

Melyek a legfontosabb tulajdonságok a következők közül a társadalom tagjai szemszögéből?	Közjegyzők válasza, bejelölők száma	Ügyvédek válasza, bejelölők száma
Szavahihetőség	15.24%, 16	12.90%, 81
Titoktartás	14.29%, 15	13.22%, 83
Pontosság	14.29%, 15	12.26%, 77
Gyorsaság	16.19%, 17	11.15%, 70
Szakmai felkészültség	13.33%, 14	15.45%, 97
Szociális érzék	1.90%, 2	2.39%, 15
Empatikus képesség	5.71%, 6	5.89%, 37
Határozott fellépés	4.76%, 5	12.10%, 76
Jó retorikai készség	0.95%, 1	6.85%, 43
Igazságosság	7.62%, 8	3.98%, 25
Méltányosság	5.71%, 6	3.82%, 24

A táblázatok értékelésébe itt nem bocsátkozom, hanem az eredményeket, a következő alcímek alatt tárgyalom: Szakmai felkészültség -, Szavahihetőség és titoktartás -, Szociális érzék és empátia-, Pontosság és gyorsaság-, Határozott fellépés és jó retorikai készség-, valamint Az igazságosság és a méltányosság szerepe a jogász életében. Látható, hogy a szakmai felkészültség kivételével, párosával vizsgáltam a tulajdonságokat, tettem ezt összetartozásuk és a válaszadások alapján.

Szakmai felkészültség szerepe a jogász életében

*Veszedelemet jelent az a jogász, aki tanult, de csak annyit, hogy ép érzését elveszítse, aki a nyomtatott elméletet megtanulta, de még nem sejtí a nyomtatott szabály iratlan hátterét.*²⁴⁵
(Szász-Schwarz Gusztáv)

Egészen tág értelemben a tudás két részre bontható: az egyik a vonatkozó ismeretek összességét tartalmazza, a másik pedig a világban való cselekvés képességére utal. Az előbbit elméleti tudásnak, míg az utóbbit gyakorlati tudásnak nevezhetjük. A gyakorlati tudás ismét két részre osztható a mesterségbeli tudásra, ami nem más, mint a valóságra vonatkozó elméleti tudás alkalmazása, valamint az erkölcsi tudásra. Az erkölcsi tudás birtokában nem csak arra vagyunk képesek, hogy bizonyos célok eléréséhez eszközként használjuk ismereteinket, hanem arra is, hogy célokat tűzzünk ki, illetve megítéljük, hogy helyes-e a mások által elének tűzött célok szolgálatába állítani ismereteinket és képességeinket.²⁴⁶ A jogi tudás tehát képes az igaz vagy hamis kijelentések megtételére, ezt hívjuk jogismeretnek, avagy szakmai tudásnak. A jogász mesterségbeli tudása az, hogy képes a jogismeret alkalmazására, és ehhez ismernie kell a szabályok helyes alkalmazásának mintáit. Végül a jogi tudás erkölcsi tudás is, ha képes az események vagy döntések jövőbeli

245 Tóth Ádám idézi Szász-Schwarz Gusztávot - Paregra - vegyes jogi dolgozatok, Kiadó Atheneum, Budapest, 1912, 511. o., Tóth Ádám, Szakmai munkára buzdító röpirata, Moór Gyula segítségével, Hazugság nélkül, szerk. Csapody Tamás, kiadta a Bibó István Szakkollégium, Budapest, 1991, 188. o.

246 Szabó Miklós - Bevezetés a jog- és államtudományokba, im. 7. o.

alakulását előre becsülve ma helyes döntést hozni.²⁴⁷

A jogász jogi felelőssége kétféle mechanizmuson alapul a jogtudat-jogérzék, és a jogi szocializáció mechanizmusán. A jogtudat tudatos jogi ismeretekre, jogelvekre, normákra támaszkodik, s az ismeretek befolyása alatt mérleget, értékel, szelektál, dönt jogos és jogellenes magatartás között. Mindazonáltal még a tapasztalt jogvégzett emberek konkrét jogismereti szintje sem elég magas a jogrendszer egészére nézve. A döntésbe persze nemcsak a jogi elvárások, hanem egyéb motívumok is belejátszanak, azt azonban minden szocializációs folyamaton keresztülment egyén érzékeli - s itt jön a jogérzék, erkölcsi ítéleterő, érzület szerepe - hogy hol húzódik a határvonal a jogos és a jogszerűtlen között. A jogérzék kevésbé tudatos, mint a jogismeret, de annak része.²⁴⁸

Az elméleti tudás és gyakorlati tudás közötti különbségnek feleltethető meg a jogtudomány és a joggyakorlat megkülönböztetése. A jogtudomány feladata, hogy tárgyról fogalmat adjon: Mi a jog? Mit mond a jog? A joggyakorlat pedig e jog alkalmazásának, felhasználásának „Hogyan?”-jára figyel.²⁴⁹ Ám a joggyakorlat olyan képzést igényel, amely folyamatos és állandó.²⁵⁰ Az etikai kódex az ügyvéd hivatásbeli kötelességgé is teszi, hogy ismereteit rendszeresen növelje.²⁵¹ Ez az 1994. etikai kódexből kikerült, de 1998-ban visszakerült, „az ügyvéd folyamatosan fejlessze tudását, naprakészen ismerje a jogszabályokat és a bírói gyakorlatot.”²⁵² A jogásznak mind a jogtudományt, mind a joggyakorlatot tudnia, ismernie kell. Dolgozatomban a jogász szakmabeli felkészültsége alatt összetett, több tudást magában foglaló ismeretek összességét értem, a tételes jog ismeretén kívül erkölcsi tudást is. Bár a jogászok társadalmi tekintélyét elsősorban szakmai tudásuk alapozta meg, a törvény tudása²⁵³, de azzal párhuzamosan viszonylag korán, már a késő középkorban kialakult azon elvárások katalógusa is, amelyek általában a jogászok képzettségével, és a hivatásának gyakorlásával kapcsolatos erkölcsi követelményeket vette sorra. A szorgalmat és a hűséget, a megvesztegethetetlenséget, a hivatali eskü, a törvények tiszteletét és védelmét, a jogi ügyek gyors elintézésére való törekvést, a tárgyilagosságot és összeszedettséget a jogi tudás mellett, azt mintegy kiegészítve várták el a jogásztól.²⁵⁴ Azt is mondhatni, hogy a jogász tudása, kétféle tudást jelent, egyrészt a tudással bírni, másrészt a tudást aktívan felhasználni. Az önuralom hiányának nevezi Heller Ágnes azt, amikor valakinek van tudása a jóról, de azt aktívan felhasználni képtelen.²⁵⁵ Kérdőívemben eme összetett tudást igyekeztem feltárni, de rákérdeztem az egzakt jogi tudásra is.

Melyek a legfontosabb tulajdonságok a következők közül a közjegyzői/ügyvédi hivatás szempontjából?	Közjegyzők, bejelölők száma 23-ból	Ügyvédek, bejelölők száma 137-ből
Szakmai felkészültség	19.81%, 21	19.54%, 128

A válaszadó jogászok közel azonos százalékban, szinte teljes mértékben egyetértve, első

247 Uo. 20. o.

248 Szigeti Péter - Jogtani... im. 155-156. o.

249 Szabó Miklós - Bevezetés a jog- és államtudományokba, im. 18. o.

250 Dr. André Schwachtgen - A közjegyzők szakmai képzése az Európai Unióban, Közjegyzők közlönye, Kiadja a HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 3.évf., XLVI. évf., 9. szám, 1999, 10. o.

251 Az ügyvédi hivatás magatartási szabályi 1992. – im. 14. o.

252 Magyar Ügyvédi Kamara Szabályzata az ügyvédi hivatás etikai szabályairól és elvárásairól, 18/1999. (III.22.) MÜK, <http://www.magyarugyvedikamara.hu/?content=0&scontent=2>, 2007.01.30.

253 Emiatt hívják régies kifejezéssel törvénytudónak a jogászt.

254 Szabó Miklós - Bevezetés a jog- és államtudományokba, im. 190. o.

255 Heller Ágnes - Az aristotelési etika és az antik ethos, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1966, 221. o. (továbbiakban: Heller Ágnes - Az aristotelési...)

helyen jelölték meg a szakmai felkészültséget. Török Helga szociológus a Csongrád megyei gazdasági vezetők között végzett felmérésében is, arra a kérdésre, hogy milyen elvárásai lennének egy ideális ügyvéddel kapcsolatosan, leggyakrabban a naprakész törvényismeretet, magas fokú szakmai felkészültséget említették a válaszadók. Bár a megkérdezettek 40%-a ügyvédek szakmai tudásával maximálisan elégedett volt, míg 10%-uk elégedetlen, a tanulmányból mégis az derül ki, hogy sok ügyvéd nem ismeri naprakészen a törvényt, sok esetben rutinszerűen intézik el a bonyolult ügyleteket, amelynek hátrányos következményei vannak az ügyfél számára.²⁵⁶ E megállapítást cáfolja a válaszadó jogászok hozzáállása, hiszen a szakmai felkészültséget mindennél fontosabbnak tartják, az igazságosságnál és méltányosságnál is.

Melyek a legfontosabb tulajdonságok a következők közül a társadalom tagjai szemszögéből?	Közjegyzők, bejelölők száma 23-ból	Ügyvédek, bejelölők száma 137-ből
Szakmai felkészültség	13.33%, 14	15.45%, 97

A fenti eredmények azt mutatják, hogy a jogászok is tisztában vannak azzal, hogy ez az elsőszámú elvárás a társadalom tagjai részéről irányukban. Azért is fontos a szakmai felkészültség, a hatályos jog ismerete, mert hivatásának gyakorlása során a jogász mindig tanítja a jogot a nem jogászoknak. A jogi tanácsadás, felvilágosítás a jogokról és kötelezettségekről, mind-mind tanítást rejt magában. Szükségük is van a laikusoknak az eligazításra, mert a jogi struktúra sajátos világ, abba behatolni nehéz, arról nem is szólva, hogy a laikus állampolgár gyanakvással áll vele szemben. De fontos megjegyezni, hogy a jog bonyolultsága elsősorban nem a jogászok műve, hanem az életé, a gazdasági és társadalmi viszonyok bonyolultak, amit az azt helyesen kifejező jogrendszernek tükröznie kell.²⁵⁷

Csak jogi műveltségre, jogi kultúrára épülhet a jogász éthosz, a jogász hivatásra jellemző szakmai-erkölcsi szemlélet és cselekvésmód, amely a széleskörű és mélyreható ismereteken túl egy meghatározott értékrend vállalását és képviselését is jelenti. Az ismeretszerzés ugyanis nem öncél, hanem az önálló véleményformálás feltétele. A jogász képes kell legyen arra, hogy az általa felismert és magáévá tett igazságokat, értékeket képviselje, azok mellett kiálljon, azokat megvédelmezze.²⁵⁸ A jogász hivatás teljesítése tehát értékszerző tevékenység. Az érték melletti emberi döntésnek szabad döntésnek kell lennie, ám a szabad döntést kizárja a tudatlanság, a tájékozatlanság. Ezért a jogász pályán a szakmai tudás adja az értékek megteremtéséhez vagy azok megóvásához az eszközt. A tudás mindig hatalom, de a jogi tudás az államhatalomban való részvétel szakmai előfeltétele. Az ilyen jellegű hivatás belső erkölcsi normáinak ismerete, betartása különösen fontos, és nagy társadalmi kárt okozhat, ha a hatalom és a tudás nem párosul kellő belső önellenőrzéssel, szakmai etikával.²⁵⁹

Szavahihetőség és titoktartás szerepe a jogász életében

A szabadfoglalkozású jogászság nem létezik bizalom nélkül, a bizalom pedig a megbízhatóságban és

²⁵⁶ Badó Attila, Loss Sándor, H. Szilágyi István, Zombor Ferenc - Bevezetés a jogszociológiába, im. 255. o.

²⁵⁷ Zlinszky János – A jogász erkölce, im. 25. o.

²⁵⁸ Péteri Zoltán – Bevezetés a jogfogalmakba... im. 1. o.

²⁵⁹ Zlinszky János – Keresztény erkölcs... im. 11. o.

a szavahihetőségben gyökerezik.²⁶⁰

Török Helga felmérése választ keresett arra, hogy azok, akik ügyvédi irodával állnak kapcsolatban, az ügyvédi iroda nevéhez, esetlegesen kialakult presztízséhez, vagy az irodán belül az ügyvédhez hűségesekek. Az eredmény szerint a válaszadók 40%-ban az ügyvédhez, s csak 20%-ban az irodához ragaszkodtak.²⁶¹ Megállapítható tehát, hogy az emberek bizalmi alapon fordulnak az ügyvédhez. Bizalmi viszony csak akkor létezhet, ha az ügyvéd becsülete, tisztessége és feddhetetlensége megkérdőjelezhetetlen, ezen hagyományos erények az ügyvéd szakmai kötelezettségei, mondja ki az Európai Unió ügyvédek etikai kódexe.²⁶² Tehát nem vitás, hogy a bizalom az őszinte és szavahihető jogász irányában magasabb, ezért vizsgáltam e tulajdonság fontosságát.

Melyek a legfontosabb tulajdonságok a következők közül a közjegyzői/ügyvédi hivatás szempontjából?	Közjegyzők, bejelölők száma 23-ból	Ügyvédek, bejelölők száma 137-ből
Szavahihetőség	16.04%, 17	13.59%, 89
Titoktartás	16.04%, 17	14.81%, 97

Roppant érdekes eredményre lettem figyelmes miután, a szavahihetőség válaszait a mióta van a jogi pályán kérdésre adott válaszokkal keresztábrába tettem. A szavahihetőséget az ügyvédek az évek számával egyre értékesebbnek tartják, szignifikáns eltérés mutatkozik a pár éve pályán lévők és a több évtizede praxist gyakorlók között, az utóbbiak javára. Nehezen tudható be a véletlen művének, mert a korcsoportok alapján egyenes arányban nő a szavahihetőséget bejelölők száma.

Melyek a legfontosabb tulajdonságok a következők közül a társadalom tagjai szemszögéből?	Közjegyzők, bejelölők száma 23-ból	Ügyvédek, bejelölők száma 137-ből
Szavahihetőség	15.24%, 16	12.90%, 81
Titoktartás	14.29%, 15	13.22%, 83

A titoktartásról megállapítható, hogy a szakmai felkészültség után a legfontosabb tulajdonság, akár a közjegyzői, ügyvédi hivatás, akár a társadalom szemszögéből válaszoltak e kérdésre. Török Helga tanulmánya szerint is, a gazdasági vezetők a jó ügyvéd tulajdonságai közül második helyen a megbízhatóságot és a titoktartást emelték ki.²⁶³ A közjegyzői titoktartásnak nagy többségben két területen kell érvényesülnie. Egyrészt az okirati titok, vagy protokoll titok esetében, amely megtiltja, hogy az okiratok tartalmát ismertesse, közzétegye. Más részről a közjegyzőnek hallgatási, diszkréciós, vagy más szóval titoktartási kötelezettsége van, mely kötelezettség általános érvényű, és kiterjed a szakmai, sőt szakmán kívüli tevékenysége során elhangzott bizalmas információkra is.²⁶⁴ A közjegyzői titoktartásról elmondottak az ügyvédi titoktartásra is érvényesek.

A segítség első lépése az ügy iránti nyitottság, ha az ügyvéd nem rendelkezik ezzel, akkor ez

260 E. Deckers – A közjegyzői hivatás... im. 73. o.

261 Badó Attila, Loss Sándor, H. Szilágyi István, Zombor Ferenc - Bevezetés a jogszociológiába, im. 255. o.

262 Az Európai Unió ügyvédek etikai kódexe, Ügyvédek Lapja, Az Országos Ügyvédi Kamara folyóirata, „kiadja a PROFIT L&M BT., Budapest, XLII. évfolyam, 2003. 3. szám, 12.o. (továbbiakban: Az Európai Unió ügyvédek etikai kódexe)

263 Badó Attila, Loss Sándor, H. Szilágyi István, Zombor Ferenc - Bevezetés a jogszociológiába, im. 255. o.

264 E. Deckers – A közjegyzői hivatás... im. 73–74. o.

az adott esetben hivatásbeli hiányosság, írja Zlinszky János, de rögtön hozzáteszi, hogy az ügyfél nemcsak meghallgatásra számít, hanem a titok megőrzésére is. Tehát az ügyvéd diszkréciójába, hallgatagságába vetett bizalom nyitja fel azokat a zsilipeket, amelyek a megnyilatkozót fesztelenné teszik, és létrejön a bizalom.²⁶⁵ Egy közjegyzőnek, ügyvédnek utólag sincs joga az ügyfeléről, jogügyletről, avagy az általa védettekről vagy vádlott-társairól intimitásokat mesélni a tömegkommunikációban. Az igazságszolgáltatás bármely szereplőjének a lejárata az egész igazságszolgáltatás tekintélyét sérti. Tiltja az ügyvédi, közjegyzői etika, amelynek éppúgy szentnek kell lennie, mint a gyónási titoknak. A jóízű anekdotáknak is csak a tarokkparti közben van helyük.²⁶⁶ Nemcsak az ügyvédi és a közjegyzői etika tiltja, hanem a törvények is, így a közjegyzőkről szóló törvény is kimondja, hogy a közjegyzőt az eljárása során tudomására jutott adat és tény tekintetében titoktartási kötelezettség terheli, e kötelezettsége a közjegyzői működésének megszűnése után is fennmarad.²⁶⁷ Az ügyvédekről szóló törvény: „Az ügyvédet titoktartási kötelezettség terheli minden olyan tény és adatot illetően, amelyről a hivatásának ellátása során szerzett tudomást. E kötelezettség független az ügyvédi megbízási jogviszony fennállásától, és az ügyvédi működés megszűnése után is fennmarad.”²⁶⁸ A büntetőeljárásról szóló törvény is szól a titoktartásról.²⁶⁹

A titoktartást és a szavahihetőséget a kifejtős kérdésekben is kiemelték és részletezték a kérdőívet kitöltő közjegyzők és ügyvédek, hangsúlyozva azt, hogy az egyik legfontosabb erkölcsi értéke e hivatásoknak.

Szociális érzék és empátia szerepe a jogász életében

A jogi pályán dolgozókkal szemben megfogalmazott lényeges elvárás a megértő, elfogadó magatartás és az ügyfélhez való empatikus viszonyulás, amely magában foglalja a felelősségtudatot, határozottságot és a döntés képességét. A ügyféllel való törődés azt jelenti, hogy a jogász tudása, és felkészültsége alapján segíti a hozzá fordulót céljának elérésében, ezért nagyon fontos a megértés és a segítőkészség, ami a nyitottságot és az őszinteséget is megköveteli a jogásztól.²⁷⁰ A jogi pálya kifejezetten azoknak való, akik képesek és szeretnek emberek között lenni, állandóan emberi ügyekkel, dolgokkal foglalkozni, ebből kifolyólag a jogász tevékenység mély emberismeretet, és ezzel együtt beleérző képességet is igényel. Ez a képessége teszi alkalmassá arra, hogy akár bíróként, akár közjegyzőként, akár ügyvédként vagy ügyészként az elé kerülő ügyekben a pusztán tényeken és adatszerűségeken túl az érintett emberi viszonylatok lényegéig hatoljon, és így keresse a megoldást a felmerülő problémákra.²⁷¹

Török Helga felmérése alapján az ügyvédek empatikus képessége igen alacsony, a válaszadók szerint az ügyvédek egy idő után már csak „jogászul” tudnak gondolkodni, függetlenül attól, hogy az élet mely szférájától van szó.²⁷² Ezen előismeret tudatában érdeklődtem az empatikus képesség és a szociális érzék fontossága iránt a társadalom tagjai szemszögéből. Érdekes,

265 Zlinszky János – Keresztény erkölcs... im. 132. o.

266 Korszós Antal - Jogászpórtrek, im., A magyar jogász tradíciók megtestesítője - Schirilla György, 138. o.

267 Ktv. 9. § (1)

268 Ütv. 8. § (1)

269 Büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény, 81. §. (1) Nem hallgatható ki tanúként a védő arról, amiről mint védő szerzett tudomást, vagy amit a terhelten védői minőségében közölt.

270 Zakar András – A jogi pályák... im. 814. o.

271 Péteri Zoltán – Bevezetés a jogfogalmakba... im. 13. o.

272 Török Helga, Badó Attila – Ügyvédkép...im. 104. o.

hogy az ügyvédek összefüggést látnak az empatikus képesség és a szociális érzék között, ha a társadalom tagjai szemszögéből válaszolják meg a kérdést, az ügyvédi hivatás alapján viszont teljesen külön, egymástól függetlenül kezelték e két tulajdonságot.

Melyek a legfontosabb tulajdonságok a következők közül a társadalom tagjai szemszögéből?	Közjegyzők, bejelölők száma 23-ból	Ügyvédek, bejelölők száma 137-ből
Szociális érzék	1.90%, 2	2.39%, 15
Empatikus képesség	5.71%, 6	5.89%, 37

Az empatikus képesség a hozzá fűzött, feltételezett százalékot teljesítette, a közjegyzők és az ügyvédek is megerősítették, hogy fontos a beleérző képesség. Erre a tulajdonságra, az orvosi és a jogász hivatás kapcsolatában is felhívták a figyelmet a kérdőívet kitöltő jogászok. Ott egyértelműen az derült ki, hogy az ügyvédi hivatás, a jogi ismereteken túl, egy olyan speciális adottsággal, empátiával rendelkező, önálló munkavégzésre képes, szerteágazó jogi szabályozást és tevékenységet szintetizáló jogászt kíván, amelyre nem alkalmas minden jogvégzett személy.²⁷³

Feith Helgának és Badó Attilának kérdőívében a pályaválasztáshoz kapcsolódóan felmerült az a kérdésük, hogy vajon a hallgatók mennyire rendelkeznek a társadalmi igazságosság elősegítését célzó attitűddel. A joghallgatók 75%-ának volt ilyen irányú elhivatottsága, 25% nyilatkozott úgy, hogy nem kívánja a társadalmi igazságosságot elősegíteni majdani, jogász pályája során. A kapott eredményekkel szemben a válaszadó hallgatók mindössze 17,97%-a szerint célja a mai magyar jogásztársadalomnak a társadalmi igazságosság elősegítése, 82,02% szerint nem. Ez az eredmény teljes ellentmondásban áll korábban, a pályaválasztást motiváló tényezők kapcsán említettekkel.²⁷⁴ Ezért is érdekes volt feltenni a szociális érzék fontosságára a kérdést a jogászok szempontjából.

Melyek a legfontosabb tulajdonságok a következők közül a közjegyzői/ügyvédi hivatás szempontjából?	Közjegyzők, bejelölők száma 23-ból	Ügyvédek, bejelölők száma 137-ből
Szociális érzék	0.94%, 1	0.61%, 4
Empatikus képesség	7.55%, 8	11.15%, 73

Az eredmény kimagasló alacsonyága ellentmond a „Miért jelentkezett a jogi karra?” feltett kérdés kapcsán a jogász munka anyagi megbecsülése miatti alacsony válasznak, és mégis beigazolja az „Ön szerint mit gondolnak a társadalom tagjai a közjegyzőkről/ügyvédekről?” kérdésnek anyagiasak variációs válaszára adott magas válaszait, valamint Arató Kinga megállapítását is, hogy az ügyvédek pénzéhesek.²⁷⁵ A szociális érzék ezek szerint egyáltalán nem jellemzi a megkérdezett jogászokat, ahogyan azt a joghallgatók is látták.

A szociális érzék, a társadalmi igazságosság kapcsán szólni kell az ügyvédi, közjegyzői munkadíjról is. Török Helga által megkérdezettek 26%-a tartotta magasnak, 53%-a megfelelőnek, 8%-a alacsonynak az ügyvédeknek fizetett munkadíjat. A válaszadók tisztességtelennek minősítették bizonyos ügyvédek részéről, hogy az ügyfél kiszolgáltató helyzetét kihasználják és magas ügyvédi

273 Dr. Koszó Tivadar – A színvonalas ügyvédi munka és az ügyvédi létszám kapcsolata, 31. o., Ügyvédek Lapja, Az Országos Ügyvédi Kamara folyóirata, kiadja a PROFIT L&M BT., Budapest, XLIV. évfolyam, 2005. 2. szám (továbbiakban: Koszó Tivadar – A színvonalas...)

274 Feith Helga – Badó Attila – Magyar joghallgatók... www.jesz.ajk.elte.hu, im.

275 Arató Kinga - Sztereotípiák... im. 65. o.

munkadíjat fizettetnek meg. Ehhez kapcsolódó másik probléma sok interjúalany szerint, hogy a magas ügyvédi díjszabások jogegyenlőtlenséget teremtenek azáltal, hogy vannak olyan ügyfelek, akik nem tudják megfizetni a jó ügyvédek. A válaszadók legerősebb kritikája mégis az volt, hogy az ügyvédek pénzcentrikusak, s nem az ügyet, hanem az ügy révén elnyerhető munkadíjat helyezik középpontba. Több interjúalany által említett probléma az is, hogy az ügyvédek kockázatvállalási képessége igen alacsony, így alig vállalnak sikerdíj szerinti honoráriumot.²⁷⁶

A teljes képhez hozzátartozik annak megjegyzése is, hogy sem a túl nagy vagyon, sem a szegénység nem tesz jót az ügyvédi hivatásnak. Ha valaki túl gazdag tőkebefektetővé-vállalkozóvá válik, érdektelen lehet az ügyfelekkel szemben. A szegénység viszont kiszolgáltatottá teszi az ügyvédet, elveszti a tényleges függetlenségét.²⁷⁷ Közjegyzők esetében a díjszabás korlátozza a gazdasági szemlélet túlzott érvényesítését, és a szorult helyzetben lévők is ugyanazon díj mellett jutnak közjegyzői segítséghez, mint mások.

Az empátikus képesség kétségtelen fontos tulajdonsága a jó jogásznak, hiszen az éthosz által megkívánt megértés, védelem és segítségnyújtás másként aligha teljesíthető. A szociális érzék sem elhanyagolható, hiszen ennek hiányában a kapzsiság és a becsvágy könnyebben gátat tör magának.

Pontosság és gyorsaság szerepe a jogász életében

Arató Kinga felmérésében a válaszadók a tíz legegységesebben megítélt tulajdonság közül negyedikként emelték ki az ügyvédek tekintetében a gyors gondolkodást²⁷⁸, de az nem jár együtt az ügy gyors ellátásával, amire Török Helga tanulmánya mutatott rá. Török Helga felmérésében a gazdasági szereplőktől elvárásaként hangzott el a gyors javaslatétel, s ezzel együtt a vállalt határidők betartása. A gazdasági vezetői réteg az a szféra, amely több-kevesebb rendszerességgel kapcsolatban van az ügyvédjével, ezért nem csoda, hogy sokan kifogásolták ügyvédjeik esetében a gyorsasságot és a pontosságot. Több interjúalany kiemelte, hogy a jó ügyvédek állandó időzavarral küszködnek.²⁷⁹

Az ügyvédek és a közjegyzők is tisztában vannak a hozzájuk fordulóknak eme elvárásaival, erről tanúskodik a felmérésem eredménye.

Melyek a legfontosabb tulajdonságok a következők közül a társadalom tagjai szemszögéből?	Közjegyzők, bejelölők száma 23-ból	Ügyvédek, bejelölők száma 137-ből
Pontosság	14.29%, 15	12.26%, 77
Gyorsaság	16.19%, 17	11.15%, 70

Történelmünk korai szakaszában is érték kritikák az ügyvédek az immoralis perelhúzással, a másik peres féllel való összejátszással és főleg a hanyagsággal kapcsolatban. Az ügyvédek több,

276 Török Helga, Badó Attila - Ügyvédkép, im. 109. o.

277 Korsós Antal - Jogásportrék, im., Orvos helyett ügyvédvezért - Horváth Jenő, 33.o.

278 Arató Kinga - Sztereotípiák... im. 77. o.

279 A gazdasági vezetők szerint ez elsősorban abból táplálkozik, hogy minden ügyet elvállalnak, csak azért, hogy minél több jövedelemre tegyenek szert, illetőleg hogy ne veszítsék el az ügyfelet. Badó Attila, Loss Sándor, H. Szilágyi István, Zombor Ferenc - Bevezetés a jogszociológiába, im. 255. o.

vagyis az ügyvéd kapacitásánál több ügyfél perét vitték, akiknek az ügyeit így nyilvánvalóan nem tudták megfelelő szinten ellátni. Ezt a visszásságot igyekezett orvosolni Mátyás király 1462. évi dekrétumának 3. cikke, illetve az 1486. évi dekrétuma 69. cikke, melyekben a már foglalkozásszerűen prokurátori hivatást betöltő személyek által vállalható ügyek számát 14-ben maximalizálta.²⁸⁰ Történelmi szempontból érdekesség, de aligha tűnik kivitelezhető megoldásnak a XXI. században.

A jogászi hivatás szempontjából a pontosság sokkal előkelőbb helyen szerepel a gyorsaságnál, ami érthető, hiszen a gondos eljárás, egy logikusan szerkesztett, zárt, veretesen megfogalmazott perbeszéd, komoly felkészülést igényel.

Melyek a legfontosabb tulajdonságok a következők közül a közjegyzői/ügyvédi hivatás szempontjából?	Közjegyzők, bejelölők száma 23-ból	Ügyvédek, bejelölők száma 137-ből
Pontosság	15.09%, 15	13.59%, 89
Gyorsaság	6.60%, 7	5.65%, 37

A gyorsaság kapcsán a jogászi éthosz elsősorban nem az intellektuális képességeket kéri számon a jogásztól, hanem az adott szó erejét, a felelőtlen ígérek mellőzését, a pontosság kapcsán pedig a figyelmet és a körültekintő attitűdöt kívánja meg a jogásztól.

Határozott fellépés és jó retorikai készség szerepe a jogász életében

Feith Helga és Badó Attila tanulmányában a jó ügyvéd tulajdonságai között a határozottság jelent meg második legtöbbet említett ismérvként, a joghallgatók 27%-a emelte ki, és negyedikként követette a jó beszéd-készség, ötödikként a rátermettség.²⁸¹ Arató Kinga felmérésében a válaszadók a tíz legegységesebben megítélt tulajdonság közül elsőnek emelték ki a jogászok tekintetében a jó beszéd-készséget, az ügyvédek körében pedig a rámenőseget tekintették elsőszámú tulajdonságnak.²⁸² E rámenőseget Rotterdami Erasmus is megerősíti „A Balgaság dicsérete” című könyvében. Erasmus szerint a jogászok három darab szillogizmussal felfegyverkezve, habozás nélkül mernek összecsapni bármely ügyben bárkivel, és makacsságuk legyőzhetetlenné teszi őket, még ha Stentórt²⁸³ tennéd is meg ellenfélül.²⁸⁴

Melyek a legfontosabb tulajdonságok a következők közül a társadalom tagjai szemszögéből?	Közjegyzők, bejelölők száma 23-ból	Ügyvédek, bejelölők száma 137-ből
Határozott fellépés	4.76%, 5	12.10%, 76
Jó retorikai készség	0.95%, 1	6.85%, 43

A felmérésekből is kiderül, hogy a határozott fellépést sokan bejelölték, hiszen az ügyvédhez, közjegyzőhöz fordulónak bizalmat áraszt a magabiztos fellépés, és jó retorikai készség.

280 Vértési Lázár - Az ügyvédek 175. o.

281 Feith Helga – Badó Attila – Magyar joghallgatók... www.jesz.ajk.elte.hu, im.

282 Arató Kinga - Sztereotípiák... im. 77. o.

283 Stentór görög harcos Trója ostrománál, akinek Homérosz tanúsága szerint olyan hatalmas hangja volt, mint ötven embernek együttvéve.

284 Rotterdami Erasmus - A Balgaság dicsérete, Budapest, 1987, 140. o. (továbbiakban: Rotterdami Erasmus - A Balgaság...)

Török Helga felmérésében is előkelő, harmadik, helyen került említésre mint fontos elvárás az ügyvédekkel szemben, hogy határozottak, biztos fellépésűek legyenek. A gazdasági szereplők különösen fontos szerepet tulajdonítottak az ügyvéd fellépésének abban az esetben, ha a bíróság elé egy abszolút bizonytalan, előre nem prognosztizálható kimenetelű ügy kerül. Egy jó ügyvéd esetében a kiváló retorikai, szónoki készséget, képességet a gazdasági vezetők egy része elengedhetetlenül fontosnak tartotta, amivel az interjúalanyok szerint általános tapasztalat, hogy az ügyvédek nem rendelkeznek.²⁸⁵ Pedig megállapítható, hogy különösen fontos egy jogásznál a választékos beszéd, a jó kifejezőkészség, ti. a jog bizonyos sajátos fogalmakkal dolgozik, és erről nem tud lemondani, mert a jogi nyelvben egy betűeltérésnek is igen nagy jelentősége van. Petrik Ferenc a Perben a joggal című könyvében azt írja, hogy csak azoknak a jogászoknak érthetetlen a nyelve, akik valamilyen szörnyű hivatalos zsargonbástya mögé bújnak, szerinte a jogászi cizellált gondolkodás, sajátos észjárás nem kis mértékben a jogi nyelvnek köszönhető, a szakma tekintélye nagymértékben a szabatos beszéden múlik.²⁸⁶

Melyek a legfontosabb tulajdonságok a következők közül a közjegyzői/ügyvédi hivatás szempontjából?	Közjegyzők, bejelölők száma 23-ból	Ügyvédek, bejelölők száma 137-ből
Határozott fellépés	2.83%, 3	10.53%, 69
Jó retorikai készség	0.00%, 0	5.80%, 38

Az ügyvédek válaszaiból is megállapítható, hogy e két tulajdonság konzisztensen együtt jár, és jelentőséget tulajdonítanak e tulajdonságoknak. Beismerem, e kérdéscsokor elsősorban az ügyvédek szempontjából jellemző tulajdonságokra kérdez rá, ezért nem csoda, hogy a közjegyzők alig jelöltek be e tulajdonságokat, bár a szabatosság, a pontos és érthető beszéd, az ő esetükben sem elhanyagolható, mivel ezeket a jogi tanácsadás és felvilágosítás megköveteli.

Az éthosz nemcsak jellembeli, erkölcsi kívánalmakat támaszt, hanem szellemi adottságokkal is számol, ilyen a jó retorikai készség. A jogászi pálya - a közfelfogással ellentétben - éppen úgy sajátos készségeket és hajlamokat előfeltételez, mint bármelyik más értelmiségi hivatás, sikeres műveléséhez nem elegendők azok az általános készségek, amelyeknek összessége az intelligencia fogalmában foglalható össze.²⁸⁷

Az igazságosság és a méltányosság szerepe a jogász életében

*Ne kövessetek el igazságtalanságot az ítéletben; ne nézd a szegénynek személyét, se a hatalmas személyét ne becsüld; igazságosan ítélj a te felebarátodnak.*²⁸⁸ **(Mózes könyve)**

Feith Helga és Badó Attila tanulmányában az igazságosság, igazságérzék a válaszadó hallgatók szerint a harmadik legfontosabb jogászi tulajdonság, csak a becsületesség és a határozottság előzi meg.²⁸⁹ Arató Kinga tanulmányában, a megkérdezettek csak a bírónak tulajdonítják az igazságos,

²⁸⁵ Badó Attila, Loss Sándor, H. Szilágyi István, Zombor Ferenc - Bevezetés a jogszociológiába, im. 255. o.

²⁸⁶ Petrik Ferenc - Perben a joggal, im.115.o.

²⁸⁷ Ezért is vitatható a 2003-tól bevezetésre került egységes, központi magyar és történelem jogi felvételi rendszer, mert ezen tantárgyakkal a határozott fellépést vajmi kevésbé lehet ellenőrizni, a szóbeli felvételi eltörlésével, pedig még a beszédkészségről sem tudnak számot adni a felvételizők.

²⁸⁸ Biblia, III. Mózes 19,15.

²⁸⁹ Feith Helga – Badó Attila – Magyar joghallgatók... www.jesz.ajk.elte.hu, im.

igazságszerető jellemet, az ügyvédekénél és a jogászoknál (minden jogász hivatás együtt) meg sem említik. Ehhez képest egészen másként válaszoltak a válaszadók, amikor a jogász nézőpontjából kellett értékelni e tulajdonságokat. A válaszadók szerint a jogászoknak fontos az igazság, a második helyen szerepelt, az ügyvédekénél pedig a negyedik helyen.²⁹⁰ Felmérésemben, mint azt már megállapítottam, szignifikánsan együtt jár az igazságosság és a méltányosság, de nem kapnak olyan előkelő helyet a tulajdonságok között, amint azt Arató Kinga tanulmányában gondolták a megkérdezettek, sőt kijelenthetjük, hogy utolsó helyen szerepelt e két tulajdonság a kitöltő ügyvédek szerint. Elképzelhető, hogy ez az utolsó hely annak is betudható, hogy a felsorolt tulajdonságok között az oszlopban utolsó helyen szerepeltek.

Melyek a legfontosabb tulajdonságok a következők közül a társadalom tagjai szemszögéből?	Közjegyzők, bejelölők száma 23-ból	Ügyvédek, bejelölők száma 137-ből
Igazságosság	7.62%, 8	3.98%, 25
Méltányosság	5.71%, 6	3.82%, 24

Érdekesség, avagy véletlen, hogy az igazságosság és a méltányosság szorosabb együtt járása elsősorban a társadalom tagjai szemszögéből feltett kérdés kitöltésekor volt megfigyelhető, a jogász hivatás szempontjából, már nem volt olyan szoros a kettő közötti viszony.

Melyek a legfontosabb tulajdonságok a következők közül a közjegyzői/ügyvédi hivatás szempontjából?	Közjegyzők, bejelölők száma 23-ból	Ügyvédek, bejelölők száma 137-ből
Igazságosság	10.38%, 11	2.29%, 15
Méltányosság	4.72%, 5	2.44%, 16

Platón nyomán sokan az igazságosságot tartják a legfőbb erénynek, és nem csoda, hogy az a jogászoktól kiemelten fontos elvárás.²⁹¹ Az Európai Unió ügyvédeinek etikai kódexe is kijelenti a preambulumban, hogy az ügyvéd feladata az igazság szolgálata.²⁹² A jogász a konkrét ügyeket illetően kikristályosodott szakmai elvekkel érvényesíti az igazságot, vagyis a pártatlanság, az elfogulatlanság, a tisztességes eljárás alapján biztosítja az igazságtétel érvényesülését, ugyanakkor tudnia kell a maga eszközeinek határát.²⁹³ Tudnia kell, hogy az eszmei igazságosság nem érhető el, de ez nem menti fel a jogász hivatást választókat az alól, hogy mind az egyenlőség, mind a méltányosság teljességére törekedjenek pályájuk során.²⁹⁴

A jogászság expanziójáról

A jogászok számarányának ugrásszerű növekedése az Egyesült Államokban indult meg az ötvenes évek végétől, annak megfelelően, hogy a jog iránti igény minden kiváltója - iparosodás, kereskedelem, széles piac, személytelen viszonyok dominanciája, alapjogi forradalom - leginkább itt összpontosult. Ezek mellett még az egyetemi férőhelyek költségvetési támogatással való radikális

290 Arató Kinga - Sztereotípiák... im. 65. o.

291 Hársing László - Bevezetés az etikába, im. 105 o.

292 Az Európai Unió ügyvédeinek etikai kódexe im. 10. o.

293 Samu Mihály, Szilágyi Péter - Jogbölcselet, im. 278-280.o.

294 Zlinszky János - Keresztény erkölcs... im. 62. o.

bővítésének állami politikája is hozzájárult a növekedés üteméhez. Ennek eredménye, hogy az ezredfordulón mintegy egymillió jogász tevékenykedik az Egyesült Államokban, a 187 law schoolban (jogi egyetemen) évente 40 ezer jogász végez és lép be a szakmába, 2005-ben egymillió lakosra 30 ezer ügyvéd jutott. Bár megfigyelhető már a csökkenés, ti. a jogászi szakma telítettségének társadalmi visszajelzései csökkentették a kedvet a jogászi pálya lépésére. Németországban is megháromszorozódott az ügyvédek létszáma 1977-től 2005-ig, és míg akkor egymillió lakosra 400 ügyvéd jutott, addig mára már 1200, de még így is elmarad az amerikai arányokhoz képest. Angliában szolidabb az ügyvédi létszám növekedése, a német háromszoroshoz képest, 1977-től 2005-ig csak bő kétszeres a növekedés, jelenleg 12 ezer a barrister és 60 ezer a solicitor.²⁹⁵ E visszafogottabb növekedést érthetővé teszi, hogy az angol ügyvédség soraiba csak az kerülhet be, aki az egyetemi diploma után az egy-három éves gyakorlati képzési formát elvégezte, amit az ügyvédség országos szervezetei ellenőriznek, s így ennek kézben tartásával csak fokozatosan engednek az egyetemekről kiözönlők nyomásának.²⁹⁶

Magyarországon a rendszerváltozás évében a négy hagyományos jogászszakmában, mintegy 5 ezres jogász praktizált, ebből: 1200 bíró, 1200 ügyész, 1600 ügyvéd, 1000 jogtanácsos. Ezt a létszámot mintegy 3 ezres helyi- és központi állami hatóságoknál tevékenykedő igazgatási jogász egészítette ki. Ezt az alacsony létszámot azért lehetett tartani, mert a központi állami egyetem-felügyelet a lehető legkeményebben kézben tartotta a felvételi keretszámokat. E korlát 1990-től ledőlt, és az állam lazította a felvételi keret szigorú kötöttségét, valamint új jogi karok jöttek létre.²⁹⁷ Ezenkívül az ügyvédség országos szervezeteinek „önvédelmi zártságát” is kiiktatták a törvényi változások, és a végzett jogászok azóta szabadon bekerülhetnek e körbe. A bírói és az ügyészi helyekre - mivel költségvetési pénzből tartják fent - csak egészen szűken bővítik a felvehető számát, évente legfeljebb 100-150-nel nő számuk. Amúgy Magyarországon, figyelembe véve a pergyakoriságot, indokolt volt a jogászság ugrásszerű növekedése, összevetve a magyar szinttel együtt haladó cseh expanzióval, ahol a jog iránti igény a magyar pergyakoriság felét sem éri el.²⁹⁸ Az igazi bővülés az ügyvédséget érinti, létszámuk több mint ötszörösére emelkedett és itt prognosztizálható a további radikális növekedés. Bánáti János szerint az évi ezerfős növekedés akár a kétszeresére is bővíthet, ami azt jelenti, hogy 2010-2015 között mintegy 20 ezres ügyvédi létszámmal kell számolni Magyarországon.²⁹⁹ Végül hozzá kell tenni, hogy Magyarországon nem mindegyik jogi hivatásra jellemző az expanzió. A közjegyzői kar tipikus példája a céhes önvédelem sikeres működésének és zártságából adódó monopóliuma miatt a legjobban jövedelmező jogi tevékenységgé vált.³⁰⁰ Közjegyzőkként a rendszerváltozás ellenére, ma is mindössze 300-an tevékenykednek országosan, élvezve a kitágult jogi lehetőségeket és az alaposan megemelkedett presztízt.³⁰¹

A jogászi hivatástudat szakirodalmának kutatása közben feltűnt számomra az, hogy a mai

295 Angliában az ügyvédség különböző csoportjai figyelhetők meg, a solicitorok a magánygyakorlatot folytató ügyvédek, akik jogosultak okiratok szerkesztésére, jogi tanácsadásra, de az ügyek meghatározott hányadában elkerülhetetlen a barristerek megbízása a bíróság előtti eljárásra, hiszen a barristerek a magasabb szintű polgári és büntető bíróságok előtti eljárásban felszólalási monopóliummal rendelkeznek, ő a „tárgyalóügyvéd”. Tehát a barrister és solicitor között az elkülönülés nagyon határozott. Állam- és Jogtudományi Enciklopédia, im. 1708. o.

296 Pokol Béla - Jogelmélet... im. 442-443. o.

297 Uo. 446. o.

298 Pokol Béla - A társadalom jogászi telítettsége, Jogtudományi közlöny, az MTA Állam- és Jogtudományi Bizottságának folyóirata, kiadja a Logod Bt., Budapest, LVII. évf. 5. szám, 2002, 215. o.

299 Bánáti János - A jogász-tülképzés... im. 365. old

300 Fleck Zoltán - A jogi mező (elméleti előtanulmány a jogászság szociológiájához), „Jöjj el szabadság!” Bihari Mihály egyetemi tanár 60. születésnapjára készült ünnepelő kötet, szerk. Pesti Sándor, Szabó Máté, Rejtjel Kiadó, Budapest, 2003, 466. o.

301 Pokol Béla - Jogelmélet... im. 447. o.

ügyvéd és közjegyző társadalmat a jogi pályán lévők száma roppantul foglalkoztatja. Egyik kardinális kérdés az ügyvédek körében az, hogy miként lehet korlátozni a jogász pályára lépők számát, a közjegyzők körében pedig az a fontos, hogy továbbra is zárt szakma maradjon hivatásuk. Az ügyvédek lapjában évente több cikk is szól a jogászság jövőjéről. Az ügyvédség helyzete, társadalmi megbecsülése, presztízse romlásának fő okaként az ügyvédek létszámát jelölte meg ifj. Dr. Dicső István 2002-ben.³⁰² Ez a cikk egy tucat hozzászólást vont maga után. A kiindulópont az volt, hogy régen a kamarai tagság nem haladhatta meg az igazságügy miniszter által megállapított létszámot, ami biztosította az ügyvédi pálya színvonalas működést. Egyes ügyvédek szerint ennek eltörlése szükségszerűen maga után vonta az ügyvédség felhígulást, ami ellen tenni kell.³⁰³ Dr. Kerék Miklós ügyvéd úr szerint maximalizálni kell az ügyvédi létszámot, ami együtt jár az alanyi jogon történő ügyvédi pályára kerülés lehetőségének az eltörlésével.³⁰⁴ Ám e létszámkorlátozást az ügyvédi kamara ellenzi, fő érve az, hogy a létszámkorlátozás a vállalkozások szabadságát sérti, ezért alkotmányellenes. Figyelemmel az Európai Unió előírásokra, valóban lehetetlennek tűnik a zárt létszám kialakítása.³⁰⁵ Más javaslat szerint az ügyvédjelöltségi idő letöltését kötelezővé kell tenni, ti. a három év alatt a jelentkezők és a kamara is meg tudna győződni arról, hogy az illető alkalmas-e szakmailag-emberileg az ügyvédi pályára vagy sem.³⁰⁶ Elhangzott javaslatként az is, hogy a fegyelmi felelősségrevonást kéne szigorítani, de ésszerű keretek között, mert a túlzásba vitt fegyelmi felelősség a munkamorált rontja, rossz közérzetet eredményez, bár az optimális ügyvéd létszámhoz ez is hozzájárulhatna a szakirányú képesítésű ügyvédjelölti pálya és a zártlétszám mellett.³⁰⁷ Tehát, miután az ügyvédi létszám korlátozható szakmai és célszerűségi okokból, a maximalizált létszám elérése után a jelentkezőket a jelentkezési idejük alapján kell sorba venni.³⁰⁸ Ezen javaslatoknál egyszerűbb megoldást javasol Bánáti János, a Magyar Ügyvédi Kamara jelenlegi elnöke, szerinte az ügyvédlétszám emelkedése miatt, bővíteni kell az ügyvédek által végezhető tevékenységek körét.³⁰⁹ Megállapítható, hogy a színvonalas, hatékony ügyvédi létszám több összetevő függvénye. Fontos, hogy az ügyvédi létszámot ne csak az ügyvédek oldaláról, hanem a társadalom egészének azon jogos igénye oldaláról is megvizsgáljuk, hogy a jogban járatlan polgár vajon megtalálja-e azt az ügyvédet, aki az ő ügyét kellő szakmai jártassággal, az etikai normák betartásával el tudja látni.³¹⁰ Ezért a szakmai színvonal romlásáról, a felhígulásról, az etikai mérce zuhanásáról úgy értekezni, hogy az kizárólag az ügyvédi létszám növekedéséből fakad, nem állja meg a helyét. Az ügyvédség általános helyzete természetesen összefügg a létszámnövekedéssel, de ez a képzési korlátok között tartott növekvő létszám előnnyé is kovácsolható. Ennek a kérdéskörnek az első vetülete politikai, ha minél több kedvezmény kapcsolódna a frissen végzett jogászok foglalkoztatásához és elhelyezkedéséhez, akkor az ő alkalmazásuk lehetne az előremenekülés

302 Ifj. Dr. Dicső István – Gondolatok az ügyvédség helyzetéről Magyarországon, *Ügyvédek Lapja*, Az Országos Ügyvédi Kamara folyóirata, kiadja a PROFIT L&M BT., Budapest, , XLI. évfolyam, 2. szám, 2002. 42. o. (továbbiakban: Dicső István – Gondolatok az ügyvédség...)

303 Ifj. Dr. Dicső István – Hozzászólások az ügyvédség helyzetével kapcsolatos vitához, *Ügyvédek Lapja*, Az Országos Ügyvédi Kamara folyóirata, kiadja a PROFIT L&M BT., Budapest, , XLIII. évfolyam, 2. szám, 2004 37. o.

304 Dr. Kerék Miklós – Hozzászólások az ügyvédség helyzetével kapcsolatos vitához, *Ügyvédek Lapja*, Az Országos Ügyvédi Kamara folyóirata, kiadja a PROFIT L&M BT., Budapest, XLII. évf., 1. szám, 2003, 52. o.

305 Ifj. Dr. Kása Gábor – Hozzászólások az ügyvédség helyzetével kapcsolatos vitához, *Ügyvédek Lapja*, Az Országos Ügyvédi Kamara folyóirata, kiadja a PROFIT L&M BT., Budapest, , XLIII. évfolyam, 2. szám, 2004, 39. o.

306 Dr. Farkas Gergely – Hozzászólások az ügyvédség helyzetével kapcsolatos vitához, *Ügyvédek Lapja*, Az Országos Ügyvédi Kamara folyóirata, kiadja a PROFIT L&M BT., Budapest, , XLII. évfolyam, 3. szám, 2003, 57. o

307 Dicső István – Gondolatok az ügyvédség... im. 44. o.

308 Koszó Tivadar – A színvonalas... im. 33. old

309 Fekete Gy. Attila – Interjú Bánáti Jánossal, a Magyar Ügyvédi Kamara új elnökével, *Ügyvédek Lapja*, Az Országos Ügyvédi Kamara folyóirata, kiadja a PROFIT L&M BT., Budapest, , XLV. évfolyam, 2006. 3. szám, 8. o.

310 Koszó Tivadar – A színvonalas... im. 31. o.

stratégiája. Az olcsó munkaerő olcsón is tud dolgozni, és ezen a ponton találkozhatna a fizetőképes kereslet az árban piacképes kínálattal.³¹¹ Az ügyvédség jövőjéről, létszámának alakulásáról szóló viták, hozzászólások elolvasása után arra jutottam, hogy magam is felteszem ezt a kérdést az ügyvédek, közjegyzők számára.

Szükségesnek ítéli-e a jogi egyetemet választók létszámkorlátozást?	Közjegyzők válasza	Ügyvédek válasza
Igen	80.95%	60.58%
Nem	9.52%	11.68%
A piac úgyis megoldja	9.52%	27.74%

A válaszadások eredménye nem meglepő, bár érdemes egy kis jogtörténetet is feleleveníteni. A jogi egyetemet választók nagy táborra nemcsak a XX. század végén és a XXI. század elején jellemezte Magyarországot, az első világháború előtt felsőoktatási intézményekben minden második, s még 1938-ban is minden harmadik hallgató jogász volt.³¹² Érdemes azt is megemlíteni, hogy a II. világháború előtt talán az egyetlen egyetem volt a jogi egyetem, ahol levelező úton is lehetett egyetemi diplomát szerezni, bár hozzá kell tenni, hogy akkoriban az Ügyvédi Kamara szigorúan őrködött, hogy ez ne ügyvédi munkára adjon képesítést, s így a hivatásréteg exkluzivitása megmaradjon, a szakmai színvonal és presztízs ne csökkenjen.³¹³ Azt sem érdemes feledni, hogy a jogi diploma ma is „beugrót” jelent egy sor más szakmához, ti. a jogi ismeret elég könnyen konvertálható, az élet számos területén jól hasznosítható. Erre jó példák a mediterrán országok, ahol sokkal több a joghallgató a lakosság számához viszonyítva, de a joghallgatók nagy része nem szakjogász pályán, hanem a gazdasági, politikai élet különböző szektoraiban folytatja pályáját, és nem él meg kudarcként, hogy nem bíróként, vagy ügyvédként dolgoznak.³¹⁴

A közjegyzői szakma zártságának fontosságáról is sok cikk olvasható a közjegyzők közlönyében. A kiindulási pont az, hogy a zárt létszám biztosítja a pártatlanságot, a függetlenséget és a minőségi szolgáltatásnyújtást. A közjegyzők írásaiban nem javaslatokat, hanem bizonyításokat találunk, indokokat a zárt létszám mellett. A zárt létszám egyik indokaként a közhitelesség említhető, ti. az igazságszolgáltatásban való feladat betöltését, a közhitelességi feladat ellátását az állam csak ellenőrzött keretek között látja biztosítottnak. Másrészt az ország egész területén rendezett jogszolgáltatás, ezzel összefüggésben az ország egész területét lefedő közjegyzői szolgáltatások biztosítása a lakosság számára így lehet megoldani, hiszen nem maradhat ki a közjegyzői szolgáltatásból egy régió sem, azzal az indokkal, hogy szegény és nem tud eltartani egy közjegyzői irodát. Harmadsorban a *numerus clausus* oka a közjegyző gazdasági biztosítása, hogy rendesen tudja ellátni a hatáskörébe utalt feladatokat és megtarthassa függetlenségét.³¹⁵ Az Európai Unió integrációs folyamata oda vezethet, bár ez csak feltevés, hogy a közjegyzői tevékenységet is a szolgáltatások közös piacán való részvételnek fogják tekinteni, ezzel megnyitnák az európai piac számára a közjegyzői hivatást.³¹⁶ A hazai közjegyzőség védelméül ezért fontos az állampolgársági

311 Dr. Radovits László – Eljárt az idő a zokogás felett, Ügyvédek Lapja, Az Országos Ügyvédi Kamara folyóirata, kiadja a PROFIT L&M BT., Budapest, , XLV. évfolyam, 2006. 3. szám, 50–53. o.

312 Angelusz Róbert, Balogh Zoltán, Körmendy Mária, Léderer Pál, Székely Mária - Adalékok a jogászság szakmai mobilitásához, Értelmiségi, diplomások, szellemi munkások, Szociológiai tanulmányok, szerk. Huszár Tibor, Kossuth Könyvkiadó, 1978, 195. o.

313 Utasi Ágnes - Az ügyvédek hivatásrendje, im. 53. old

314 Bánáti János - A jogász-túlképzés... im. 363. o.

315 Dr. Klaus Woschnak - A közjegyzői hivatásgyakorlás joga és a közösségi jog, Közjegyzők közlönye, kiadja a HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 4.évf., XLVII. évf., 7-8. szám, 2000, 6. o.

316 Harsági Viktória – Az ügyvédi és közjegyzői hivatás... im. 140. o.

feltétel, ami mellett azzal érvelnek, hogy az igazságszolgáltatáshoz kapcsolódik, mely az állami szuverenitás része, ezért sértené az állam felségjogát, ha az annak körébe tartozó tevékenységet nem a saját állampolgárai gyakorolnák.³¹⁷ Egyelőre az EKSZ 45. cikkének rendelkezését fenn lehet tartani, amely a közhatalom gyakorlásához kapcsolódó tevékenységekre megengedi az állampolgársági feltétel előírását. Summa summarum a letelepedés és a szolgáltatások szabadságának a közjegyzőkre vonatkozó alkalmazása egy olyan szintű liberalizációt eredményezhetne, amely megsokszorozná a közjegyzők létszámát, ami által a közjegyzői tevékenység minősége és komolysága már nem lenne szavatolható.³¹⁸

A jogi egyetemet választók létszámkorlátozásának kérdését, érdemes összekapcsolni a következő kérdéssel: Ön szerint mi a legfontosabb kihívás a jövő jogász generációi számára?

Ön szerint mi a legfontosabb kihívás a jövő jogász generációi számára?	Közjegyzők válasza	Ügyvédek válasza
Specializáció	33.33%	22.06%
Nyelvtudás	23.81%	26.47%
Helytállás a piaci versenyben	33.33%	44.85%
Szabadulás az előítéletektől	9.52%	6.62%

A sok ügyvéd nagyobb belső szakosodásra ösztönöz, ez megfigyelhető volt, és mai zajló folyamat az amerikai ügyvédi társadalomban is.³¹⁹ A specializálódás igényét az ügyvédek körében Török Helga is megfogalmazza, összegzésében a jövő szükséges és elkerülhetetlen irányának tarja.³²⁰ A válaszadók egynegyede is számol azzal, hogy a piac által diktált specializáció egyre nagyobb szerepben fog érvényesülni a jövő jogász nemzedék számára. A nyelvtudás az egységesülő Európában, a határok átjárhatóságával már ma is szükséges, ha nem elengedhetetlen követelmény a jogászok számára, hiszen az Unió jogszabályainak elméleti és gyakorlati megismerése, alkalmazása a mindennapi életünk része lesz. Itt érdemes megemlíteni, hogy az európai integrációs folyamat mélyebben érinti a jogászokat, mint más hivatásokat, mert ez a folyamat a törvények szellemét is befolyásolja, a stílust, amely tükröződik a jogi oktatásban, gondolkodásban.³²¹ A multinacionális cégek térhódításával is egyre inkább nemzetközivé válik a szakma, amely feltételezi több nyelv és kultúra alapos ismeretét. A helytállás a piaci versenyben válaszban nyilvánul meg legjobban az ügyvédek nagy száma miatti aggodalom, hiszen minél többen vannak egy adott szolgáltatást nyújtók, annál nagyobb a verseny, a konkurencia, annál inkább meg kell küzdeni az ügyfelek bizalmáért, ezért nem csoda, hogy ezt jelölték be a legtöbben. Az előítéletektől való szabadulás, előítéletektől mentes élet aligha valósítható meg, mégis le kell vetkőzni a diszkriminációt bizonyos származásúakkal, politikai nézetűekkel, pénzügyi helyzetűekkel szemben-mellett. A válaszadó jogászok a fent említett négy kihíváson kívül, kihívásként emelték ki az elektronikus ügyintézés, az informatikai tudást, a nemzetközi vonatkozású ügyek intézését, a megélhetési problémát, a politikai befolyásolás elkerülését, helytállást a bürokrácia burjánzásával szemben, a klasszikus civil világ és a modern elidegenedett civilizáció világának valamennyi ellentmondását, ezekkel mind szembe kell nézzen a fiatal jogász nemzedék. Kifejezetten a közjegyzők kihívásként emelhető ki a

317 Tóth Erzsébet Katalin - A jogászképzés közjegyzői... im. 382. o.

318 Dr. Hankó-Fargó Miklós - A magyar közjegyzőség, illetve a jogász hivatás felkészülése az európai uniós csatlakozásra, Közjegyzők közlönye, kiadja a HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 7.évf., XLX. évf., 5. szám, 2003, 10. o.

319 Pokol Béla - Jogelmélet... im. 449. o.

320 Török Helga, Badó Attila - Ügyvédkép im. ^{111.}o.

321 Zoltán Ödön - A jogász hivatás... im. ^{82.}o.

piaci és a közjogi szféra adekvát elválasztása, a verseny határainak meghatározása, a válaszadó szerint a következő 25 évének talán legnagyobb kihívása ez a közjegyzőség számára. Többen a jövő jogász nemzedék számára kihívásként tartották számon a morális értékek és az ügyvédi hivatás alapszabályainak tiszteletét, az emberséget és a tisztességet, az etikus jogászi magatartást, egyszerűen mindazt, amiről ez a dolgozat szól.

A jogászság társadalmi megítéléséről

Az, hogy ki milyen munkát végez, s főleg mi a foglalkozása, netalán hivatása, meghatározza a társadalomban elfoglalt helyét, státuszát, valamint az emberek hozzá való viszonyulását is. A jogi pályák a klasszikus foglalkozások körébe sorolhatók, mivel az egyik legrégebbi foglalkozási csoportot jelentik. Éppen ezért a jog művelői sajátos megítélésben részesülnek.³²²

Érez-e valamilyen változást az emberek hozzáállásán, miután kiderül önről, hogy közjegyző/ügyvéd, számít-e egyáltalán?	Közjegyzők válasza	Ügyvédek válasza
Számít	59.09%	55.56%
Sokat számít	22.73%	23.70%
Nem számít jelentősen	18.18%	19.26%
Egyáltalán nem számít	0.00%	1.48%

A válaszokból egyértelműen kiderül, hogy valóban meghatározza a jogászt hivatása, a társadalom tagjaiból valamilyen változást mindenképpen kivált, ami azt jelenti, hogy a társadalom tagjai nem közömbösek a jogászok iránt. A laikus közönség tisztelve és gúnyt vegyítve viszonyul a jogászokhoz, állapította meg Jerome Frank már az 1930-as években. A tiszteletet azzal magyarázza, hogy az igazságosság, az élet és a tulajdon szentségének védelme mind a jogászság feladatát képezik, és ezen feladatok fontossága méltósággal övezi a jog szolgálóinak hivatását. Azonban Frank megjegyzi, funkciójuk tisztelete az irántuk megnyilvánuló cinikus megvetéssel is párosul.³²³ E változatos értékelés ellenére, a jogászi munka személyiségében rejlő feltételek mégis bizonyos stabilitást mutatnak, amelynek okai a szakterület belső rendszerében kereshetők.³²⁴ Ezért van az, hogy a társadalom az egyes jogászi hivatásoktól az átlagnál magasabb szintű erkölcsiséget kíván meg. A magyar közgondolkodásban is a „jogász” kiemelkedő tekintélynek örvend, amelynek történelmi gyökerei is vannak, hiszen a XIX. század nagy magyar államférfiai általában jogi fakultást végeztek: Kossuth Lajos, Kölcsey Ferenc, Deák Ferenc. A legmagasabban becsült foglalkozások minden társadalomban azok, amelyek tevékenységi struktúrájukkal a legközelebb állnak a hatalmi központokhoz, és amelyek a legerősebb befolyást gyakorolják az emberi életre. A magas presztízsű foglalkozások ezáltal rendszerint azzal érdemlik ki a nagy tiszteletet, hogy professzionális működésükkel olyan tevékenységeket végeznek, amelyekkel közbenjáró-közvetítő szerepet töltenek be a „közemberek” és a hatalom képviselői között, ilyen a jogászi pálya is.³²⁵

Pontosan milyen kép is él a jogászokról a társadalom tagjaiban, hogyan ítélik meg a társadalom tagjai a jogászokat, nehéz megmondani, főleg nehéz a jogászok által adott válaszok alapján. A jogászok társadalmi megítélése a világon mindenütt rendkívül ellentmondásos. Ez a

³²² Zakar András – A jogi pályák... im. ^{801.} o.

³²³ Arató Kinga dézi Jerome Frank „Law and the modern mind” című művét. Arató Kinga - Sztereotípiák... im. 59. o.

³²⁴ Zakar András – A jogi pályák... im. ^{801.} o.

³²⁵ Utasi Ágnes - Az ügyvédek hivatásrendje, im. 16. o.

megítélés a száraz, hideg, érzéketlen, a végtelenségig anyagi szórászhasonyogatótól, a művelt, igazságot szolgáló bíron át, a jogtanokat védelmező ügyvédig, a legszélsőségesebb állásfoglalásokig terjed, szinte tökéletesen követve a média által megrajzolt változatos jogászkepet.³²⁶ Arató Kinga kérdőíve elemzése után, amely kérdőívet nem jogászok töltöttek ki, arra jutott, hogy az ügyvédek rámenősek, anyagiások, ravaszak, gátlástalanok, ugyanakkor jó beszédképességűek és jó kiállításúak.³²⁷ Török Helga tanulmánya szerint is Magyarországon a politikai és gazdasági átalakulások következtében nehézségbe ütközik valós képet mutatni az ügyvédek társadalmi megítélése tekintetében, annyi bizonyos, hogy az ügyvédek társadalmi igen vegyes képet mutat.³²⁸ A kérdőívemben kapott válaszokból az derül ki, hogy nincs egyetlen válasz, csak válaszok sokasága, ámbár az is megállapítható, hogy második helyen az anyagiasságot emelték ki az ügyvédek, tehát azt lehet mondani, hogy ez nemcsak egy sztereotípa az ügyvédekről. A közjegyzők esetében a pártatlanságra adott voksok projekcióval is magyarázhatók, ámbár, ha bírói funkciójuk alapján ítélik meg őket, akkor kétségtelen igaz rájuk. Sajnos nem ellenőrizhetőek a közjegyzőkről közölt állítások, mert sem Arató Kinga, de még Angelusz Róbert sem közölt semmi adatot a közjegyzőkről. Bármennyire ellentmondásos a jogászság megítélése, a jogászság és a jogász kultúra mégis elválaszthatatlan a társadalomra jellemző jogi kultúrától, amely mint egész foglalja magában és kondicionálja a jogász kultúrát is.³²⁹

Ön szerint mit gondolnak a társadalom tagjai a közjegyzőkről/ügyvédekről?	Közjegyzők válasza	Ügyvédek válasza
Anyagiások	9.09%	16.79%
Bürokraták	4.55%	0.73%
A jogállamiság védelmezői	4.55%	0.73%
Az igazság kiderítését szolgálják	0.00%	2.19%
Ellentmondásos a megítélés	59.09%	79.56%
Pártatlanok	22.73%	

A kérdőívet kitöltő egyik ügyvéd hiányolta azt a kérdést, hogy milyennek ítéli meg az ügyvédek helyzetét, megítélését a jogásztársadalmon belül az adott ügyvéd. Sajnálom, hogy nem tettem fel e kérdést, mert a jogász hivatáson belül is érdemes lett volna vizsgálni egyes jogász pályák jogászok általi értékelését. Bár az ügyvédek helyzetére a jogásztársadalmon belül nem kérdeztem rá, egy kis humor kedvéért mégis megerősíték egy tulajdonságot, amelyet a „Az ördög ügyvédje” című filmben³³⁰, valamint Rotterdami Erasmus „A Balgaság dicsérete” című könyvében hallhatunk az ügyvédekről, nevezetesen a hiúságot.

Ön szerint jellemzi-e hiúság a jogászokat?	Közjegyzők válasza	Ügyvédek válasza
Igen	18.18%	60.58%
Nem	18.18%	1.46%
Csak annyira, amennyire minden pályát	63.64%	37.96%

Erasmus a következőket állapítja meg: „a művelt emberek között a jogászok követelik maguknak az első helyet, és nincs más emberfajta, mely annyira gyönyörködne magában”.³³¹ Ezt Petrik Ferenc is megerősíti, szerinte a hiúság és az exhibicionizmus szinte minden jogászban benne

326 Badó Attila, Loss Sándor, H. Szilágyi István, Zombor Ferenc - Bevezetés a jogszociológiába, im. 251. o.

327 Arató Kinga - Sztereotípiák... im. 65. o.

328 Badó Attila, Loss Sándor, H. Szilágyi István, Zombor Ferenc - Bevezetés a jogszociológiába, im. 256. o.

329 Kulcsár Kálmán - Jogszociológia, im. 132. o.

330 Az ördög ügyvédje – rendezte Taylor Hackford, főszereplők: Al Pacino, Keanu Reeves, 1997

331 Rotterdami Erasmus - A Balgaság... im. 140. o.

van, csak sokan szeretnék ezt titkolni,³³² a felméréséből ez a titkolás nem derül ki, igenis vállalják hiúságukat az ügyvédek, szemben a közjegyzőkkel, akik szerint nem jellemző e tulajdonság rájuk. Komolyra fordítva a szót és visszatérve a felvetett javaslatához, megítélésem szerint, még az ügyvédi pályán belül is kimutatható egyfajta presztízshierarchia, ahogy azt Török Helga tanulmányában meg is állapítja, ti. a Csongrád megyei gazdasági vezetők a gazdasági, társasági joggal foglalkozó ügyvédek helyezették első helyre, míg a polgári peres, válóperes ügyvédek a hierarchia legalsó fokára minősítették.³³³

A jogászság társadalmi megítélése kapcsán meg kell jegyezni, hogy elsősorban a jogászokon múlik annak pozitív vagy negatív alakulása, elsősorban a jogászi éthoszt maguknak tudó bírók, közjegyzők, ügyészek, ügyvédek járulhatnak hozzá a jogászság társadalmi megbecsülésének növelésében.

A jogász és az állami követelmények kapcsolatáról

A hivatásos jogászok az újkor hajnalán jelentős társadalmi funkciót töltöttek be. A jogászok a politikai hatalom támaszaként léptek fel. A politikai viszonyok eljogiasításával, a politikai játékszabályok jogszabályokká alakításával hozzájárultak a politikai rendszerek stabilitásához és fenntartásához.³³⁴

Tagadhatatlan, hogy a jogot az állam alkotja, és aki jogászként akar dolgozni, annak a mindenkori államrendszerhez alkalmazkodnia kell.³³⁵ Ám az állami követelményeket jogászi éthosz érvényesülése ellensúlyozza, hiszen az nem a hatalmi környezet kívánalmain alapszik, hanem a jogászi hivatás követelményein, a jogász egyéni jellemén, szakmai tartásán és beállítottságán.³³⁶

A jogászi éthosz szocializációja természetesen az átfogó nevelés, a jogi oktatás, és a jogászi, családi, társadalmi környezet befolyása alapján történik, s emellett a jogász egyéni jellemességével, humánus beállítottságával és jogszemléletével függ össze. E jogszemléletet alapvetően befolyásolja az állami követelmények jellege. A diktatúrákban a jogász végrehajtvá nevelése kerül előtérbe, ennek ellenére a diktatúrákban is megtalálható -egyedi esetekben- a jogászi éthosz jelentkezése, szembeszegülve az embertelen ítéletek és eljárások gyakorlatával.³³⁷ Demokratikus hatalmi rendszerekben viszont a jogi értékek elsajátítása képezi a nevelés tárgyát. A demokratikus jogászi magatartás követelménye a felekkel való humánus bánásmód, a türelem, a megértés, az empátia és a tisztesség.³³⁸ Papinianus alapján mondhatjuk: "ami sérti a tisztességet, a jó erkölcsöt, véleményünk szerint nem tehető meg jogilag sem."³³⁹ E jogilag meg nem tehető, de mégis megtett állami követelményeket akadályozza meg a jogászi éthosz, többek között az igazságosságra való törekvésével, amit Gustav Radbruch az éthosz legfőbb tartalmának tekintett. Ezt hivatott szolgálni a radbruch-i formula: ha a törvények tudatosan megtagadják az igazságosságra irányuló akaratot, akkor a jogásznak vennie kell a bátorságot, hogy ezektől megtagadja a jogi jellegét. „A jogásznak mindenáron - még az élete árán is - az igazságosságra kell törekednie.”³⁴⁰

332 Korszós Antal - Jogásziportrék, im., Aki felfedezte a magyar jogban a médiát - Petrik Ferenc, 95.o.

333 Badó Attila, Loss Sándor, H. Szilágyi István, Zombor Ferenc - Bevezetés a jogszociológiába, im. 256. o.

334 Szabó Miklós - Bevezetés a jog- és államtudományokba, im. 191. o.

335 Korszós Antal - Jogásziportrék, im., A „hivatalnok” jogász - Szilbereky Jenő, 11.o.

336 Samu Mihály, Szilágyi Péter - Jobbólcelet, im. 278-280.o.

337 Például a szovjet jogszolgáltatásban, a jogászi éthosz megnyilvánulása volt a koncepciók perekben való részvétel megtagadása, de ennek minősíthető a magyar 1956-os forradalom utáni megtorlásban való részvétel megtagadása is.

338 Samu Mihály, Szilágyi Péter - Jobbólcelet, im. 278.o.

339 Zlinszky János - A jogász erkölce, im. 21. o.

340 Samu Mihály, Szilágyi Péter - Jobbólcelet, im. 280.o.

A törvénybe zárt éthoszlól

„A törvényre - még ha korlátoz, még ha tilt is - szükség van. Mert a törvény: palack, amibe a forrásvizet felfogjuk, hogy italunk legyen. A törvény: a cserép, amelyben a földbe ágyazott mag csírázni kezd, és virágot hajt. Bezár, korlátoz, őriz és óv. Nélküle a friss forrásvíz elfolyik az ujjunk között, a virágmagot hátára kapja a szél.”³⁴¹ (Petrik Ferenc)

A jogászi identitás a morális feltevések egy olyan csoportja körül kristályosodik ki, melyeket értékeknek nevezünk, ezen értékek összességét a jogászi éthosz szóval fejezünk ki. Több tényező segítheti ez erkölcsi normák, értékek szerinti életet, megtartását, ez lehet külső, azaz a törvény, a követelmény nyomása, másrészt belső impulzus, az ember meggyőződése, valamint a szokásoknak, nevelésnek, oktatásnak is fontos szerepük lehet.

Az az igény, hogy szembenézzünk a tényekkel, hogy megtudjuk, hogy valójában mi folyik körülöttünk, nos, ez a fajta elkötelezettség igencsak fontos része a jogászi éthosznak.³⁴² Ha az éthosz maradéktalanul megvalósulna, akkor nem kellett volna megalkotni az etikai szabályzatokat, nem kellett volna törvényi előírásként megfogalmazni az elvárt éthoszbeli magatartásokat, és nem kellett volna azokat törvénybe zární. A törvénybe záras alatt a törvénybe iktatást értem, konkrét példát erre az ügyvédekről szóló törvényben találunk: „Fegyelmi vétséget követ el az az ügyvéd, aki az ügyvédi tevékenység gyakorlásából eredő, jogszabályban, illetve az etikai szabályzatban meghatározott kötelességét vétkenesen megszegi”.³⁴³ Ugyancsak példa a törvénybe zárasra a közjegyzői törvényből: „Fegyelmi vétséget követ el az a közjegyző, az a közjegyzőhelyettes vagy az a közjegyzőjelölt, aki e törvényben vagy más jogszabályban meghatározott kötelességét vétkenesen megszegi, vagy elmulasztja, illetve akinek vétkes magatartása a Magyar Országos Közjegyzői Kamara iránymutatásába ütközik - annak súlyára való tekintettel -, vagy egyébként alkalmas a közjegyzői kar tekintélyének csorbítására.”³⁴⁴ Ezekben a törvényi szakaszokban közvetetten jogszabályi szintre vannak emelve az etikai szabályzatok az azokban foglalt értékekkel együtt, amelyek összessége tekintélyes részét képezi a jogászi éthosznak, a jogászi identitásnak, ezért állítom azt, hogy törvénybe van zárva a jogász identitása. A törvény a maga kettős szerepében hat ez esetben is, azaz „bezár, korlátoz, őriz és óv”, e kettőségnek megnyilvánulását látjuk egyrészt például a magatartási előírásokban³⁴⁵, amelyekben korlátoz, másrészt például a megbízás megtagadásában, amelyben őriz és óv.³⁴⁶

Záró gondolatok

Számomra a jogászi éthosz nem egy morálkódex elsajátításában és alkalmazásában, hanem az

³⁴¹ Petrik Ferenc – Törvénybe zárt szerelem, im. 6. o.

³⁴² H. Szilágyi István, Cserne Péter – Társadalmi–jogi kutatások... im. 56. o.

³⁴³ Ütv. 37. §

³⁴⁴ Ktv. 70. §

³⁴⁵ Ktv. 16. § (3) Nem nevezhető ki közjegyzővé az, aki életmódja vagy magatartása miatt a közjegyzői hivatás gyakorlásához szükséges közbizalomra érdemtelen.

³⁴⁶ Ütv. 24. § (1) Az ügyvéd nem köteles a megbízást elfogadni, és az elfogadott megbízást bármikor, indokolás nélkül, írásban felmondhatja.

erkölcsi alannyá válásban mutatkozik meg. Mikor pályát választunk, mintegy előfeltételezzük későbbi önmagunkat, képzeletünkben megvalósult énünket, hiszen az ember nemcsak a jólét megszerzésére törekszik, hanem ennél többre is: önmegvalósításra.³⁴⁷ Ez az önmagunkra való ügyelés, gondolás etikai feladat, annak érdekében, hogy méltók legyünk hivatásunkra.

Lábady Tamás „A magyar magánjog általános része” című könyvében, találunk egy hasonlatot a magánjogról, mely szerint a magánjog „inda” az életen, de nem „gyökér”, és mindkettő legfőbb forrása maga az ember.³⁴⁸ Meglátásom szerint az éthosz is „inda” gyanánt létezik egy jogász életében, hiszen a „gyökér”, az „alap” az maga az ember. A belülről fakadó, tudatos és szabad (éppen ezért felelős) emberi cselekedet sokkal jelentősebb személyiségformáló erő, mint a jogi törvény.³⁴⁹ Megfelelő erkölcsi szinten álló jogalkalmazók híján a jogi törvény képtelen elérni célját a gyakorlatban.³⁵⁰ A jogász éthosz a jogászok tudatosságán, erkölcsi elszántságán, tartásán alapszik. Emiatt szükséges a jogász éthosz tartalmának és konkrét követelményének a rögzítése. Ezáltal válhat a jogász hivatás tartalmasabbá és alakulhat át a jogász normaorientált magatartás értékorientált cselekvéssé.³⁵¹ A jogász éthosz lényege tehát az érték-elkötelezettség, a meggyőződésen alapuló igazságtétel, valamint a törvényességet, a jogi kultúrát konkretizáló jogász hivatásnak a megvalósítása és annak érvényesítése.³⁵²

A jogász éthosz olyan a jogász számára, mint a „matematikai összejt”³⁵³, ti. ahányszor elhanyagolja a jogász, és ezáltal kizökken a hivatása által elvárt követelményeiből, az éthosz az, ami visszabillentí egyensúlyi állapotába, ami helyreállítja a harmóniát a megvalósított és a kívánt cselekedet között. Az éthosz tehát egyfajta idea, amire állandóan figyelni kell, akár a mózesi rézkígyóra³⁵⁴, nem lehet szem elől téveszteni, de sohasem lehet tökéletesen követni sem, mondhatni, hogy utópia, ami mindig cél marad. Az utópia végső gyökere az a vágykonfliktus, amely a valóság és az érték ellentétének és azonosságának az egyidejű kívánásában áll.³⁵⁵ A cél pedig társadalmi tartalmú, és társadalmi tevékenységben nyilvánul meg.³⁵⁶ Tehát az éthosz az egyénben, bensőjében tudatosul és fogalmazódik meg, de a társadalomban, a külvilágban realizálódik.

Végezetül Tócsányi László gondolatával zárom kutatásom, jogász éthoszlól szóló fejtegetésem, ami egy kívánalomban foglalható össze: bárcsak soraim hozzájárulnának a jogász éthosz ébren tartásához, és elgondolkodtatásra készítenének abban, hogy ki-ki a maga portáján, bölcs szívhez jusson és választani tudjon a jó és gonosz között.³⁵⁷

347 Hársing László – Bevezetés az etikába, im. 68. o.

348 Lábady Tamás – A magyar magánjog... im. 19. o.

349 Bolberitz Pál – Szabadság és... im. 139. o.

350 A jogi előírás ez esetben csupán törvénybe lesz iktatva, zárva.

351 Így tölti be a palack szerepét a norma, „amelyben a forrásvizet felfogjuk, hogy italunk legyen”, így lesz elemőzsiánk a törvénybe zárás, és ez elengedhetetlen feltétele a jogszabály értelmezésnek is, hiszen a „törvényeket ismerni nem azt jelenti, hogy azok szavait tartsuk be, hanem azok értelmét és célját.” Idézett Celsustól. Állam- és Jogtudományi Enciklopédia, im. 1478. o.

352 Samu Mihály, Szilágyi Péter - Jogbölcselet, im. 279. o.

353 A keljfeljancsihoz hasonlít a Gömböc fantáziánévű test, amit Dr. Domokos Gábor, a BME Építészmérnöki Kar Szilárdságtani és Tartószerkezeti tanszékének oktatója "matematikai összejtnek" nevezett. Ez úgy néz ki, mint egy precízen lecsiszolt szakóca, és akárhogy tesztem le, mindig visszagördül a hengeres talpára, mivel csak egy stabil és egy instabil egyensúlyi helyzete van. Stöckert Gábor – Magyar kutatók alkották meg a „matematikai összejtet”, <http://index.hu/tech/tudomany/gomb070124/>, 2007.02.15.

354 Biblia, Mózes IV. 21, 9

355 Horváth Barna – A jogszociológia útja, im. 31. o.

356 Heller Ágnes – Az aristotelési... im. 235. o.

357 Radnay József cikkéből idézem a mondat második felét. Radnay József – Tócsányi László: Jogász pályám emlékei, Jogtudományi közlöny, az MTA Állam- és Jogtudományi Bizottságának folyóirata, kiadja a MOTTÓ Nyomdaipari és Szolgáltató Kft., Budapest, XLVII. évf. 11. szám, 1992, 515. o.

Hivatkozott irodalom

1. A jogösszehasonlítás elmélete - Szövegek a jelenkori komparatiztika köréből, szerk. Fekete Balázs, Szent István Társulat, Budapest, 2006
2. A Magyar Ügyvédi Kamara 8/1999 szabályzat az ügyvédi hivatás etikai szabályairól és elvárásairól, Ügyvédek Lapja, Az Országos Ügyvédi Kamara folyóirata, kiadja a PROFIT L&M BT., Budapest, XXXVIII. évf., 2. szám, 1999, 2-14. o.
3. Állam- és Jogtudományi Enciklopédia - főszerk. Szabó Imre, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1980
4. Angelusz Róbert, Balogh Zoltán, Körmendy Mária, Léderer Pál, Székely Mária - Adalékok a jogászság szakmai mobilitásához, Értelmiségiék, diplomások, szellemi munkások, Szociológiai tanulmányok, szerk. Huszár Tibor, Kossuth Könyvkiadó, 1978, 195-226. o.
5. Angelusz Róbert, Balogh Zoltán, Körmendy Mária, Léderer Pál, Székely Mária - A jogászság társadalmi helyzete és szakmai életútja (kutatási beszámoló), szerk. Léderer Pál, kiadja az Oktatási Minisztérium Marxizmus-Leninizmus Oktatási Főosztálya, Budapest, 1977
6. Arató Kinga - Sztereotípiák a jogászokról, Belügyi szemle, a Belügyminisztérium szakmai, tudományos folyóirata, 9. szám, 2000, 57-79. o.
7. Az Európai Unió ügyvédeinek etikai kódexe, Ügyvédek Lapja, Az Országos Ügyvédi Kamara folyóirata, kiadja a PROFIT L&M BT., Budapest, XLII. évf., 3. szám, 2003, 10-20. o.
8. Az ügyvédek hivatásrendje - szerk. Utasi Ágnes, Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest, 1999
9. Az ügyvédi hivatás magatartási szabályi 1992. - Az Országos Ügyvédi Kamara Teljes Ülési határozata, Ügyvédek Lapja, Az Országos Ügyvédi Kamara folyóirata, kiadja a PROFIT L&M BT., Budapest, XXXII. évf., 1. szám, 1993, 13-25. o.
10. Badó Attila, Loss Sándor, H. Szilágyi István, Zombor Ferenc - Bevezetés a jogszociológiába, Bíbor Kiadó, Miskolc, 2000
11. Barbau B. Berceanu - Morala si dreptul, Studii de drept romanesc, Editura Academiei Romaniae, Serie noua, anul 13.(46) 1-2, 2001. 15-30. o.
12. Bánáti János - A jogász-túlképzés megoldásának csodaszere-e a szabad ügyvédi pálya?, A Jogászképzés, múltja, jelene és jövője, Ünnepi tanulmányok, konferencia előadások, kerekasztal beszélgetések, szerk. Takács Péter, Kiadja az ELTE Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2003, 363-367. o.
13. Bánáti Jánossal, a Magyar Ügyvédi Kamara új elnökével interjút készíttette Fekete Gy. Attila, Ügyvédek Lapja, Az Országos Ügyvédi Kamara folyóirata, kiadja a PROFIT L&M BT., Budapest, XLV. évf., 3. szám, 2006, 4-9. o.
14. Bevezetés a jog- és államtudományokba - szerk. Szabó Miklós, Bíbor Kiadó, Miskolc, 2001
15. Bolberitz Pál - Szabadság és erkölcs, kiadja a Magyar Kolping Szövetség, Budapest, 1998
16. Boros János - A Demokrácia Filozófiája, Dianoia sorozat, Jelenkor Kiadó Kft., Pécs, 2000, 316-326. o.
17. Dessewffy Alice ügyvédnővel Rontó Róbert készített interjút - Cash Flow magazin, XVII. évf., 10. szám, 2006, 14-18. o.
18. Dr. Barcsi Tamás - Az ügyvédi hivatás etikai aspektusai, Cég és Jog, NAPI Gazdasági Kiadó Kft., Budapest, V. évf. 6. szám, 2003, 25-30. o.
19. Dr. André Schwachtgen - A közjegyzők szakmai képzése az Európai Unióban, Közjegyzők közlönye, kiadja a HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 3.évf., XLVI. évf., 9. szám,

1999, 8-12. o.

20. Dr. Bánáti János - Veszélyes üzem? - ügyvédek a vádlottak padján, Közjegyzők közlönye, kiadja a HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 4.évf., XLVII. évf., 2. szám, 2000, 5-9. o.
21. Dr. Farkas Gergely - Hozzászólások az ügyvédség helyzetével kapcsolatos vitához, Ügyvédek Lapja, Az Országos Ügyvédi Kamara folyóirata, kiadja a PROFIT L&M BT., Budapest, XLII. évf., 3. szám, 2003, 57-58. o.
22. Dr. Győrpál Árpád és Dr. Bókai Judit - Adalékok a közjegyzői szervezet etikai normáinak megalkotásához, Magyar Jog, a Magyar Jogász Egylet folyóirata, harmincnegyedik évf., 11. szám, 1991, 662-664. o.
23. Dr. Győrpál Árpád közjegyző (Kömlő) - A közjegyzői hivatás gyakorlása során eddig felmerült néhány etikai problémáról, Magyar közjegyzői almanach 1992-1994, kiadja a Magyar Országos Közjegyzői Kamara, Budapest, 1994, 156-160. o.
24. Dr. Hankó-Fargó Miklós - A magyar közjegyzőség, illetve a jogász hivatás felkészülése az európai uniós csatlakozásra, Közjegyzők közlönye, kiadja a HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 7.évf., XLX. évf., 5. szám, 2003, 9-11. o.
25. Dr. Horváth Jenő - A gazdaság és az etika az ügyvédi munkában, Jogi beszélgetések, szerk. Dr. Kéki Zoltán, kiadja Kaposvár Megyei Jogú Város Önkormányzata és Somogy Megye Önkormányzata, Kaposvár, 1993-1996, 76-83. o.
26. Dr. Kerék Miklós - Hozzászólások az ügyvédség helyzetével kapcsolatos vitához, Ügyvédek Lapja, Az Országos Ügyvédi Kamara folyóirata, kiadja a PROFIT L&M BT., Budapest, XLII. évf., 1. szám, 2003, 52-53. o.
27. Dr. Klaus Woschnak - A közjegyző hivatásról és éthoszaról, Közjegyzők közlönye, kiadja a HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 3.évf., XLVI. évf., 11. szám, 1999, 4-10. o.
28. Dr. Klaus Woschnak - A közjegyzői hivatásgyakorlás joga és a közösségi jog, Közjegyzők közlönye, kiadja a HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 4.évf., XLVII. évf., 7-8. szám, 2000, 3-11. o.
29. Dr. Koszó Tivadar - A színvonalas ügyvédi munka és az ügyvédi létszám kapcsolata, Ügyvédek Lapja, Az Országos Ügyvédi Kamara folyóirata, kiadja a PROFIT L&M BT., Budapest, XLIV. évf., 2. szám, 2005, 31-33. o.
30. Dr. Lomnici Zoltán - A jogász hivatás etikája, Huszonharmadik jogász vándorgyűlés, szerk. Dr. Benisné Dr. Győrffy Ilona, kiadja a Magyar Jogász Egylet, Budapest, 2005, 13-19. o.
31. Dr. Parti Tamás - Veszélyeztetett hivatás, Közjegyzők közlönye, kiadja a HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 4.évf., XLVII. évf., 2. szám, 2000, 3-5. o.
32. Dr. Radovits László - Eljárt az idő a zokogás felett, Ügyvédek Lapja, Az Országos Ügyvédi Kamara folyóirata, kiadja a PROFIT L&M BT., Budapest, XLV. évf., 3. szám, 2006, 50-54. o.
33. Dr. Reviczky Károly - Mi az ügyvédi etika? Ügyvédek Lapja, Az Országos Ügyvédi Kamara folyóirata, kiadja a PROFIT L&M BT., Budapest, XXXVII. évf., 2. szám, 1998, 43-46. o.
34. Dr. Spitz János - Tizenhatodik jogász vándorgyűlés nyitó előadása, Tizenhatodik jogász vándorgyűlés, szerk. Dr. Benisné Dr. Győrffy Ilona, kiadja a Magyar Jogász Egylet, Budapest, 2001, 3-6. o.
35. Dr. Szigeti Péter - Jogász hivatás - jogtudomány-jogelmélet és jogfilozófia, Magyar Jog, a Magyar Jogász Egylet folyóirata, negyvenkettedik évf., 1. szám - 1995, 1-6. o.

36. Dr. Török Helga, Dr. Badó Attila - Ügyvédkép a Csongrád megyei gazdasági vezetők körében, *Bírák Lapja*, a Magyar Bírói Egyesület folyóirata, kiadja a Magyar Bírói Egyesület, VII. évf. 1.-2.szám, 1997, 104-113. o.
37. Dr. Zoltán Ödön - A jogászi hivatás szerepének megnövekedéséről, *Magyar Jog*, a Magyar Jogász Egylet folyóirata, negyvenhetedik évf., 2. szám, 2000, 82-85. o.
38. E. Deckers - A Közjegyzői hivatás deontológiája, és szerkezete, *Studia Notarialia Hungarica* tom II., kiadja a Magyar Országos Közjegyzői kamara, Budapest, 2000
39. *Egyetemes Lexikon*, Magyar Könyvklub, 2001
40. Érdújhelyi Menyhért - A közjegyzőség és Hiteles helyek története Magyarországon, kiadja a M. Kir. közjegyzők Országos Egyesülete, Budapest, 1899, reprint formában kiadta a Magyar Országos Közjegyzői Kamara, 2004
41. Fleck Zoltán - A jogi mező (elméleti előtanulmány a jogászság szociológiájához), „Jöjj el szabadság!” Bihari Mihály egyetemi tanár 60. születésnapjára készült ünneplő kötet, szerk. Pesti Sándor és Szabó Máté, Rejtjel Kiadó, Budapest, 2003, 453-467. o.
42. Földi András és Hamza Gábor - A római jog története és intézményei, Brósz Róbert és Pólay Elemér tankönyvének alapulvételével, Nemzeti tankönyvkiadó, Budapest, 1996
43. Gyekiczky Tamás - A jogászok joga, Gondolat Kiadó, Budapest, 2003
44. H. Szilágyi István, Cserne Péter - Társadalmi-jogi kutatások, előadások a jogi antropológia és a jogszociológia köréből, Szent István Társulat, Budapest, 2005
45. Hamza Gábor - Megjegyzések a római jog szerepéről a jogászképzésben, *A bonis bona discere*, Festgabe Für János Zlinszky zum 70.Geburstag, Ünnepi tanulmányok V., szerk. Péter Márta Orsolya, Szabó Béla, Bibor Kiadó, Miskolc, 1998, 569-585. o.
46. Hamza Gábor - Vécsey Tamás - egy nagy magyar jogász portréja, *Magyar Tudomány*, CIII. kötet - Új folyam, XLI. kötet, 9. szám, 1996, 1148-1153. o.
47. Harsági Viktória - Az ügyvédi és közjegyzői hivatás gyakorlásának szabályozása, lehetőségei és korlátai az Európai Unió tagállamaiban, *Studia Iurisprudentiae Doctorandorum Miskolciensium*, Tomus 3. Bibor Kiadó, Miskolc, 2003, 131- 148. o
48. Hársing László - Bevezetés az etikába, Bibor Kiadó, Miskolc, 1999
49. Heller Ágnes - Az aristotelési etika és az antik ethos, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1966
50. Horváth Barna - A jogszociológia útja, Különlennyomat a 'Társadalomtudomány' 1941. évi I. számából, Stephaneum nyomda, Budapest, 1941
51. Horváth Barna - Angol jogelmélet, Pallas Stúdió/Attraktor Kft., Budapest, 2001
52. *Idegen Szavak és Kifejezések Szótára* - főszerk. Bakos Ferenc, Akadémiai Kiadó, Budapest, 2004
53. Ifj. Dr. Dicső István - Gondolatok az ügyvédség helyzetéről Magyarországon, *Ügyvédek Lapja*, Az Országos Ügyvédi Kamara folyóirata, kiadja a PROFIT L&M BT., Budapest, XLI. évf., 2. szám, 2002, 42-46- o.
54. Ifj. Dr. Dicső István - Hozzászólások az ügyvédség helyzetével kapcsolatos vitához, *Ügyvédek Lapja*, Az Országos Ügyvédi Kamara folyóirata, kiadja a PROFIT L&M BT., Budapest, XLIII. évf., 2. szám, 2004, 36-38. o.
55. Ifj. Dr. Kása Gábor - Hozzászólások az ügyvédség helyzetével kapcsolatos vitához, *Ügyvédek Lapja*, Az Országos Ügyvédi Kamara folyóirata, kiadja a PROFIT L&M BT., Budapest, , XLIII. évfolyam, 2. szám, 2004, 38-40. o.

56. Ifj. Korsós Antal - Jogásziportrék, Helikon Kiadó, Budapest, 2002
57. Kengyel Miklós - Magyar polgári eljárásjog, Osiris Kiadó, Budapest, 2005
58. Körmendy Kinga - A jogtudó magyar értelmiség és a Curia Romana a XVI. század elején, Régi és új peregrináció Magyarok külföldön, külföldiek Magyarországon I. - szerk. Békési Imre, Jankovics József, Kósa László, Nyerges Judit, kiadja a Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság - Scriptum Kft., Budapest-Szeged, 1993, 170-175. o.
59. Kulcsár Kálmán - Jogsziociológia, Kulturtrade Kiadó, Budapest, 1997
60. Lábady Tamás - A magyar magánjog (polgári jog) általános része, Dialog-Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2002
61. Loss Sándor, Szabadfalvi József, Szabó Miklós, H. Szilágyi István, Zódi Zsolt - Portrévázlatok a magyar jogbölcseleti gondolkodás történetéből, Bíbor Kiadó, Miskolc, 1995
62. Magyar Szinonimaszótár -szerk. O. Nagy Gábor, Ruzsiczky Éva, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1978
63. Márai Sándor - Füves könyv, Helikon Kiadó, Budapest, 2002
64. Max Weber - Gazdaság és társadalom, A megértő szociológia alapvonalai 2/3. a gazdaság, a társadalmi rend és a társadalmi hatalom formái (Az uralom szociológiája I.), Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1996, fordította Erdélyi Ágnes, 32-45. o.
65. Max Weber - Vallássziociológia, a vallási közösségek típusai, Budapest, Helikon Kiadó, 2005, fordította Erdélyi Ágnes
66. Michael Sandel - A Procedurális Köztársaság és a „Tehermentes” Én, Modern Politikai Filozófia, szerk. Houránszki Ferenc, Osiris-Láthatatlan Kollégium, Budapest, 1998, 161-173. o.
67. Michael Stolleis - A történelem világában járatlan jogász veszélyt jelent - miért nem elegendő kizárólag a hatályos jog ismerete, fordította Gönczi Katalin és Thomas Henne, Jogtudományi közlöny, az MTA Állam- és Jogtudományi Bizottságának folyóirata, kiadja a Logod Bt., Budapest, LI. évf. 5. szám, 1996, 219-221. o.
68. Peschka Vilmos - Az etika vonzásában (Jogelméleti problémák az etika aspektusából), Akadémiai Kiadó, Budapest, 1980
69. Péteri Zoltán - Bevezetés a jogfogalmakba, előadások, Szent István Társulat, Budapest, 2002
70. Petrik Ferenc - Az ön ügyvédje, Kulturtrade Kiadó, Budapest, 1994
71. Petrik Ferenc - Perben a joggal, Minerva Kiadó, Budapest, 1978
72. Petrik Ferenc - Törvénybe zárt szerelem, Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1988
73. Pokol Béla - A társadalom jogászai telítettsége, Jogtudományi közlöny, az MTA Állam- és Jogtudományi Bizottságának folyóirata, kiadja a Logod Bt., Budapest, LVII. évf. 5. szám, 2002, 205-216. o.
74. Pokol Béla - Jogelmélet, Társadalomtudományi trilógia II., Századvég Kiadó, Budapest, 2005
75. Radnay József - Tócsányi László: Jogászai pályám emlékei, Jogtudományi közlöny, az MTA Állam- és Jogtudományi Bizottságának folyóirata, kiadja a MOTTÓ Nyomdaipari és Szolgáltató Kft., Budapest, XLVII. évf. 11. szám, 1992, 514-515. o.
76. Richard Rorty - Esetlegesség, Irónia és Szolidaritás, Dianoia sorozat, Jelenkor Kiadó Kft., Pécs, 1994, fordította: Boros János, Csordás Gábor, 61-89. o
77. Rotterdami Erasmus - A Balgaság Dicsérete -, Budapest, 1987
78. Samu Mihály, Szilágyi Péter - Jogbölcselet, Rejtjel Kiadó Kft., Budapest, 1998

79. Sólyom László - Jog és jogász a rendszerváltozásban, Európajogi tanulmányok 2., szerk. Mádl Ferenc, kiadja az ELTE Állam- és Jogtudományi Karának Nemzetközi Magánjogi Tanszékének Európai Unió Dokumentációs és Kutatási Központja, Budapest, 1996, 229-243. o.
80. Szabó Zoltán Attila - Miért nem bírjuk az ügyvédek?, Pannonica Kiadó, Budapest, 2004
81. Szathmáry Béla - Magyar Egyházjog, Századvég Kiadó, Budapest, 2004
82. Szent Biblia, Azaz Istennek Ó és Új Testamentumában foglaltatott egész Szent Írás, magyar nyelvre fordította Károli Gáspár, Budapest, reprint 1991
83. Szigeti Péter - Jogtani és Államtani Alapvonalak, Rejtjel Kiadó, Budapest, 2002
84. Szigeti Péter, Takács Péter - A Jogállamiság Jogelmélete, Napvilág Kiadó, Budapest, 2004
85. Szilágyi Péter - A jogszociológia alapjai - és további problémái, Gazdaság- és Jogtudomány, MTA IX. Osztályának Közleményei XIII. (1979), Akadémiai Kiadó, Budapest, 1979
86. Tony Honoré - The Necessary Connection between Law and Morality, Oxford Journal of Legal Studies, Vol. 22, No. 3., Oxford University Press, 2002, 489-495. o.
87. Tóth Ádám - Szakmai munkára buzdító röpirat Moór Gyula segítségével, Hazugság nélkül, szerk. Csapody Tamás, Kiadta a Bibó István Szakkollégium, Budapest, 1991, 188-190. o.
88. Tóth Erzsébet Katalin - A jogászképzés közjegyzői szemmel, különös tekintettel az Európai Unióhoz való csatlakozásra, A Jogászképzés, múltja, jelene és jövője, Ünnepi tanulmányok, konferencia előadások, kerekasztal beszélgetések, szerk. Takács Péter, kiadja az ELTE Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2003, 379-385. o.
89. Turgonyi Zoltán - A filozófia alapjai, Egyházfórum Alapítvány, Budapest, 1993
90. Ujlaki László- Válasz a köszöntésre, Jogtudományi közlöny, az MTA Állam- és Jogtudományi Bizottságának folyóirata, kiadja a Logod Bt., Budapest, LI. évf. 11. szám, 1996, 475-477. o.
91. Vértesi Lázár - Az ügyvédek hivatástörténetének áttekintése a kezdetektől a 20. század elejéig, Jura, a Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának tudományos lapja, kiadja a Dialog Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 9. évf. 2. szám, 2003, 172-183. o.
92. Völgyesy Pál - A pályaaorientáció-pályakorrekció csoportos formáinak bevezetése, Foglalkozást elősegítő munkaügyi kutatások, OFA kutatási évkönyv 1., szerk. Pongrácz László, kiadja az Országos Foglalkoztatási Közalapítvány Munkaügyi Kutatások Szakmai Műhelye, Budapest, 2001, 223-229. o.
93. Zakar András - A jogi pályák pszichológiai háttere, Tanulmányok Dr. Molnár Imre egyetemi tanár 70. születésnapjára, Jakab Éva gondozásában, kiadja a Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának tudományos bizottsága, Szeged, 2004, 801-818. o.
94. Zlinszky János - A jogász erkölcsé, Jogtudományi közlöny, az MTA Állam- és Jogtudományi Bizottságának folyóirata, kiadja a Pallas Lap- és Könyvkiadó Vállalat, Budapest, XLV. új évf. 1. szám, 1990, 17-27. o.
95. Zlinszky János - Keresztény erkölcs és jogász etika, Szent István Társulat, Budapest, 1998

Hivatkozott jogszabályok

1. A bírák jogállásáról szóló 1997. évi LXVII. törvény
2. A közjegyzőkről 1991. évi XLI. törvény
3. A polgári perrendtartásról szóló törvény 1952. évi III. törvény
4. A polgári törvénykönyvről 1959. évi IV. törvény

5. Alkotmány 1949. évi XX. törvény
6. Az ügyészségi szolgálati viszonyról és az ügyészségi adatkezelésről 1994. évi LXXX. törvény
7. Az ügyvédekről szóló 1998. évi XI. törvény
8. Büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény
9. 22/1994 (IV.16) AB határozat

Web-bibliográfia

1. Az Ügyészek Országos Egyesületének szabályzata az ügyészek alapvető jogairól, kötelességeiről és felelősségéről - <http://www.kriminalexpo.hu/uo/etkodex.htm>, 2007.02.22.
2. Corpus Juris Hungarici - Magyar Törvénytár (1000-1526), <http://mek.oszk.hu/01300/01396/html/01.htm>, 2006.12.11.
3. Feith Helga - Badó Attila - Magyar joghallgatók motivációs vizsgálata, Jogelméleti szemle 4. szám, 2000, http://jesz.ajk.elte.hu/2000_4.html, 2007.02.19
4. Jogi Fórum honlapja <http://www.jogiforum.hu>, 2006.12.10.
5. Köztisztviselői Etikai Kódex - <http://www.kszs.org.hu/archiv/etika.html>, 2007. 02. 22.
6. Magyar Ügyvédi Kamara Szabályzata az ügyvédi hivatás etikai szabályairól és elvárásairól, 18/1999. (III.22.) MÜK - <http://www.magyarugyvedikamara.hu/?content=0&scontent=2>, 2007.01.30.
7. Nagy Viktor - Latin-magyar, magyar-latin szótár és latin morfológiai elemző, Tinta Kiadó, <http://www.tintakiado.hu/cgi-bin/e-szotar/lat/search.cgi>, 2007. 02. 17.
8. Paul Bourget - Wikipédia lexikon, http://hu.wikipedia.org/wiki/Paul_Bourget, 2007.02.16
9. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar honlapja - <http://www.jak.ppke.hu/ivo/index.html>, 2007. 02. 21.
10. Stöckert Gábor - Magyar kutatók alkották meg a „matematikai össejtet”, 2007. január, <http://index.hu/tech/tudomany/gomb070124/> , 2007.02.15.
11. Tóti Andrea - Mobilitás vizsgálat a Komárom-Esztergom megyei jogászság körében, Jogelméleti szemle, 4. szám, 2000, http://jesz.ajk.elte.hu/2000_4.html, 2007.02.18.
12. Ügyvédi Névjegyzék és Jogi Portál honlapja - <http://www.ugyved.hu>, 2006.12. 21.

Felhasznált irodalom

1. Az Európai Parlament állásfoglalása a jogi szakmákról és a jogrendszerek működéséhez fűződő általános érdekről - Ügyvédek Lapja, a Magyar Ügyvédi Kamara folyóirata, kiadja a PROFIT L & M BT., XLV. évf. 2. szám, 2006, 13-16. o.
2. Az ügyvédi hivatás magatartási szabályi - Ügyvédek Lapja, Az Országos Ügyvédi Kamara folyóirata, kiadja a PROFIT L&M BT., Budapest, XXXIII. évf., 2. szám, 1994, 9-17. o.
3. Dr. Csiby Andrea Csilla - Az ügyvédi hivatás Németországban, Kereskedelmi Jogi Értesítő, Kereskedelmi Értesítő Kiadó Kft., II. évf. 12. szám, 1994, 7-11. o.
4. Dr. Lomniczi Zoltánnal interjút készítette Dr. Stelzám Ottó - A legnehezebb és legszebb jogász hivatásról - etikai megközelítésben, Bírák Lapja, a Magyar Bírói Egyesület folyóirata, kiadja a Magyar Bírói Egyesület, XIV. évf. 3.szám, 2004, 5-9. o.
5. Dr. Majoros Gabriella - Hozzászólás az ügyvédi reklámról szóló vitához, Ügyvédek Lapja, Az Országos Ügyvédi Kamara folyóirata, kiadja a PROFIT L&M BT., Budapest, XLIII. évf.,

2. szám, 2004, 41-42. o
6. Dr. Záborszky Eszter, Dr. Albert Erika Orsolya - Külföldi tapasztalatok vagy közjegyzői hivatás Németországba, Közjegyzők közlönye, Kiadja a HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 9.évf., LII. évf., 6. szám, 2005
 7. Elnökségi határozat az „Ügyvédiskoláról” - Révbe ér az ügyvédjelöltképzés - Pesti Ügyvéd, a Budapesti Ügyvédi Kamara Hírlevele, kiadja a Budapesti Ügyvédi Kamara, 11. szám, 2006, 1-2. o.
 8. Horkay Hörcher Ferenc - Előadások a XIX. és XX. század állambölcselete köréből, Szent István Társulat, Budapest, 2003
 9. Horváth Barna - Az erkölcsi norma természete, Kiadja a Budavári Tudományos Társaság, Budapest, 1926
 10. Maczonkai Mihály - Jogszociológia, Dialog-Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2005
 11. Magyar Nagylexikon, Hetedik kötet - Magyar Nagylexikon Kiadó Rt., Budapest, 1998
 12. Magyar statisztikai évkönyv 2004 - összeállították Bisztrai Tibor, Bogárné Berta Judit, Friedmann Ibolya, Kolozsvári Zsuzsanna, Kulcsárné Gottschall Magdolna, kiadja a Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 2005
 13. Manfred Umlauf - Az európai közjegyzőség fejlődéséről; Közjegyzők közlönye, kiadja a HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 3.évf., XLVI. évf., 10. szám, 1999, 2-11. o.
 14. Max Weber - A tudomány és a politika mint hivatás, Kossuth könyvkiadó, Budapest, 1995, fordította Erdélyi Ágnes
 15. Peter Hennessy - The Ethic of the Profession, Teaching Ethics, Vol.1, Centre of Business and Public Sector Ethics, Cambridge, 1995, 409-415 o.
 16. Pokol Béla - A bírói hatalom, Századvég Kiadó, Budapest, 2003
 17. Szigeti Péter - Az út maga a cél, Társadalomelméleti tanulmányok, kiadja az MTA Politikai Tudományi Intézete, Budapest, 1995
 18. Tóth J. Zoltán - A jogásszá válás feltételei az Egyesült Államokban, Collega, Jogi szakmai folyóirat, kiadja az Accursius Jogász Egylet, Budapest, X. évf., I. szám, 2006, 29-33. o.
 19. Václav Belohradsky - A Kapitalizmus és a Polgári Erény, Dominó Könyvek, Kalligram Könyvkiadó, Pozsony, 1994
 20. Versenyjog - szerk. Boytha Györgyné, Szent István Társulat, Budapest, 2006
 21. Zsigáné Dr. Halmos Katalin - Nemzetközi jogászkonferencia Aigenben, Bírák Lapja, kiadja a Magyar Bírói Egyesület, második évf., 4. szám, 1992, 48-50. o.



jogi hírek

interjúk

publikációk

vitafórum

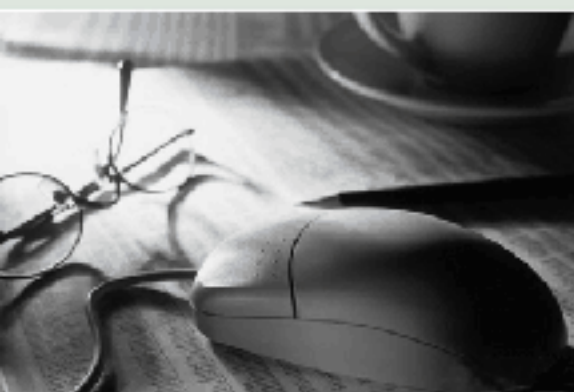
szaknévsor

jogi szakkönyv-katalógus

jogi állásbörze

szakmai rendezvények

heti hírlevél



országos ügyvédi szaknévsor

magyar, angol és német nyelven

ügyfél keres ügyvédet szolgáltatás